

1926—1991 ЕЛЛАРДА АЗАТ ХАТЫН

№ 1 / 2024

СӨЕМБЕК

ISSN 0869-1398

ИЛДАР
ХЭЙРҮЛЛИН
*аның
үз галәме*

МИН —
ХАТЫН-
КЫЗ
мөнәсәбәтләр

мастер-класс
«көймә»дәге
ТАВЫК

Луиза
САФИНА: *«Ишетә белергә,
тыңлый белергә кирәк»*

Бергә – гомергә!

Меңнәр арасыннан икәү бер-берсен эзләп таба да, килчәккә карап, бер сукмактан атлап китә. Мәхәббәт, өмет, яратуны юлдаш итеп... Барасы юл озын, ә сынаулар адым саен. Әйе, гаиләне саклау – иң авыр хезмәтләрнең берсе. Ул уйларның, ниятләрнең, адымнар һәм гамәлләрнең чисталыгын, ихласлыгын таләп итә. Икеңнән дә зур тырышлык сорый.

2024 ел – Россиядә Гаилә елы дип игълан ителде.

Илнең бөтенлеге һәм ныклыгы гаиләләргә дә бәйләнгән. Бигрәк тә – килчәккә! Шул уңайдан «Бергә – гомергә!» дигән проект башлыйбыз. Көмеш туйларын бәйрәм иткән һәм аннан да күбрәк еллар бергә яшәгән парларны барлыйбыз. Сездән туй көнегездә төшкән һәм хәзер балаларга, оныкларга баеган зур гаиләгезнең фотосурәтен көтәбез.

■ Туебыз 1991 елның 31 августында гөрләгән иде. Барысы да кичә генә кебек! Ул матур мизгелләр, безгә әйтелгән теләкләр!.. Ә бит ул теләкләрнең барысы да диярлек чынга ашты! Икебез дә тормышта үз урынын тапты. Ирем Илшат Түбән Кама ТЭЦ-2 предприятиесендә мәгълүмати технологияләр хезмәте начальнигы булып эшли. Үзем – «Татэнергосбыт» АЖнең Түбән Кама филиалында начальник урынбасары. Акыллы, тәртипле ике кыз үстердек. Олы кызыбыз Талия Санкт-Петербург химия-фармацевтика академиясен тәмамлады. Кызыл дипломга! Бүгенге көндә Казан Федераль университеты каршындагы фәнни үзәктә эшли. Кияүгә чыгып, безне онык белән сөендерергә өлгерде. Ә Кариябез Мәскәү дәүләт университетында белем алды. Аның да кулында кызыл диплом! Ул – МТС компаниясе хезмәткәре. Гаиләне нәрсәләр саклай, нәрсәләр бәхетле итәме? Уртақ мавыгулар! Без, мәсәлән, сәяхәтләр яратабыз, походларга йөрибез, «сплав»ка барабыз... Жәен велосипедтан төшмибез, кышын чаңгыда йөрибез.

Лариса САЛИХОВА.
Түбән Кама.

Сөй гомерне, сөй халыкны, сөй халыкның дөньясын!

© «Сеембика» 2024

Ежемесячное литературно-художественное и культурно-просветительское электронное периодическое издание на татарском, русском языках для женщин и семьи.

Территория распространения: Российская Федерация, зарубежные страны

Элемтә, мәгълүмати технологиялар һәм массакүләм коммуникацияләр өлкәсендәге күзәтчек буенча Федераль хезмәттендә (Роскомнадзор) 2015 елның 18 маенда «Сююмбике» дип теркәлгән. Теркау таныклыгы Эл № ФС 77-61814

Язмалар авторның тулы адресы күрсәтелеп, паспорт мәгълүматлары, пенсия иминияте таныклыгы, ИНН таныклыгының ксерокс күчәрмәләре белән бергә жиһәрелгәндә генә кабул ителә.

Кулъязмаларга бәя бирелми, алар кире кайтарылмый.

Фото: Анна Арахамия

Баш мөхәррир

Л. Н. Маликова

Тышлыкта:

Луиза Сафина

Фото: Анна Арахамия

Учредитель:
Акционерное
общество
«Татмедиа»

Редколлегия:

Зәлия Ахунова, Ирада Әюпова,
Зилә Вәлиева, Гөлүсә Батталова,
Эльмира Зарипова, Кадрия Идрисова,
Альбина Насырова, Алсу Нәбиева,
Сәрия Сабурская, Гүзәл Сәгыйтова,
Нурия Һашимова, Рафаэль Шәвәлиев.

Редакциянең гомуми телефоны

222-09-77

Житәкче урынбасары

222-09-78

Баш мөхәррир урынбасары

222-09-78

Гөлнур Хәсәншина

Җаваплы сәркатип

Алсу Шакирова

Әдәби мөхәррир

Эльмира Закирова

Сайт мөхәррире

Камила Димәхәммәтова

Мөхәррирләр

Чулпан Галиәхмәтова

Сәмбел Гаффарова

Фәгыйлә Шакирова

Верстка

Резеда Галиуллина

Корректор

Фирдәвес Исмагыйлева

Фотокорреспондент

Анна Арахамия

Гамәли хезмәткәрләр

Ильмира Сөләйманова

Виталий Матвеев

ТР «Татмедиа» Матбугат һәм массакүләм коммуникацияләр республика агентлыгы ярдәме белән чыгарыла.

Басма Матбугат һәм массакүләм коммуникацияләр буенча федераль агентлык ярдәмендә нәшер ителә

Редакция адресы: 420066, Казан, Декабристлар урамы, 2 нче йорт.

www.syuyumbike.ru

E-mail: suumbike@tatmedia.com

ssuum@yandex.ru

тел./факс: (843) 222-09-77

Язылу индексы

ПАП рәсми каталоги буенча:

Татарстанда П2204 (ярты еллык),

П8299 (берьялык)

Татарстаннан

читтә: П0279

Банк реквизитлары:

Филиал АО «ТАТМЕДИА»

«Редакция журнала «Сююмбикэ»

Расч/счет 40702810600020010309

кор/сч 30101810000000000805

в ПАО «АК БАРС» БАНК г. Казань

ИНН 1655144950

БИК 049205805

КПП 165802002

Автор фикере редакция фикере белән туры килмәскә мөмкин.

Реклама текстлары аны бирүчеләр җаваплылыгында.

Редакциянең язмача рәхсәтәннән башка материалларны «Сеембика»дан күчәрәп басу тыела.

Формат: 225x290 мм
Күләме 64 бит

Басарга кул куелды: 28.12.2023 ел.
Чыгу көне: 11.01.2024 ел.
Заказ С-3515
Тираж 4584

16+

Карт алмагач янында. 1978. Шамил Шәйдүллін эше

Баш мөхәррир сүзе

Кадерле укучым!

Менә яңа елда да очраштык... Тәүге саныбызны кулыңа алгансың икән, димәк, бер-нигә дә карамыйча, кабат безне сайлагансың. Ә бәлки әле син быел гына укучыларыбыз сафына кушылгансыңдыр – аралашуларыбыз озын гомерле булсын! Өметләреңне акларга тырышырбыз!

2024 ел – безнең ел булачак! Ни өчен дисезме? Россия Федерациясе Президенты Владимир Путин тарафыннан ул Гаилә елы дип игълан ителде. Ә «Сөембикә», белгәнегезчә, ул – гаилә журналы. Моңың шулай икәнлеген раслар өчен күп дәлилләр китереп булыр иде, әмма мин бер генә очракны сөйләргә теләм.

...Республикабыз районнарының берсендә булган хәл бу. Хатыны балага узгач, яшь гаиләдә аңлашылмаучылыклар, низаглар ешая. Ыгы-зыгылы, гаугалы өйгә кемнең кайтасы килеп торсын инде?! Яшь ир дә түзми: «Әни, башка болай яшәп булмый, аерылам», – дигән хәбәр белән туган йорты бусагасын атлап керә. Ә әнисе, журналыбызның даими укучысы, шул чакта менә нинди киңәш бирә: «Улым, «Сөембикә»дә бала көткәндә хатын-кызларның гормоннары уйный, шуңа күрә алар үзләренә урын таба алмыйча, юкка да бәйләнәләр, дип язылган. Берәз сабыр итеп кара әле, озакламый килән дә жайланыр», – ди. Тыңлый егет әнисен. Бүген әлегә гаиләдә ике бала үсеп килә. Бәхетлеләр!

Бу юлларны укыгач, гомер иткәндә журналда басылган язмаларның гыйбрәт, сабак яки үрнәк булган чаклары исегезгә төшмәдеме?

Әйе, «Сөембикә» – гаилә журналы! Статистика укучыларыбызның 30 проценты ир-атлар булуы турында сөйли. Хәер, рәсми мәгълүматлар – бер нәрсә, хатын-кыз укучыларыбыз бу хакта үзләре әйтә: «Иң элек сезне ирем укый», – диләр. Беренче Президентыбыз Мин-тимер Шәрипович та: «Бу журналны уку хатын-кызларның уй-омтылышларын белергә теләгән ир-атларга да файдалы дип саныйм. 20 ел Президент булып эшләү тәжрибәмнән чыгып шуны әйтәсем килә: бу журналны ешрак караган саен, көндәлек мәсьәләләрне хәл итү җиңелрәк булды. Чөнки хатын-кызлар проблемаларга җентекләп карый, ә безгә, колачлы фикер йөрткәргә гадәтләнгән ир-атларга, әлегә сыйфат житенкерәми...» – дип, «Татарстан» журналында эшләүче коллегаларыбызга серен ачкан иде.

Гаилә елына багышланган «Бергә – гомергә» дигән беренче сәхифәбезне инде башладык. Аңа сез дә кушыла аласыз. Гаилә тарихының бер матур битенә әйләнер ул!

«Бергә – гомергә!» дип яшәүче парларның арабызда күбрәк булуын теләп калам!

Сезне яратып – Лариса МАЛИКОВА.

«*Безнең тышлыкта*»

«*Үзем дә тырышам,
башкалардан да таләп
итәм. Эшли торган
кеше минем белән кала,
эшләмәгәннәр – китә.*»

10

Бәхет шулдыр ул!
Эльмира Закирова

14

Вакыт белән
сыналган сыйфат
Алсу Шакирова

18

Сәнәгаттә –
хатын-кыз
Чулпан Галиәхмәтова

20

Хатын-кыз булудан
туктамыйк...
Чулпан Юнысова

Заман һәм без

Кечкенә кешеләргә
зур ярдәм

Чулпан Галиәхмәтова

«Татар жыры»
фестивале

Фәгыйлә Шакирова

Татар дөньясы

Яшьләр Аланы

Лилия Гәрәева

Мәдәни тормыш

Килә бер жыр буласым

Факил Сафин

Кояшым

Гөлнур Сафиуллина

Яшәеш

Күкләр шаһит...

Мәдинә Авзалова

Китап уку ул –
профессиональ
ихтыяж

Илдус Лотфуллин

Исәнме, әнәй!

Гөлнур Сафиуллина

Кайда син, моң?

Лилия Гәрәева

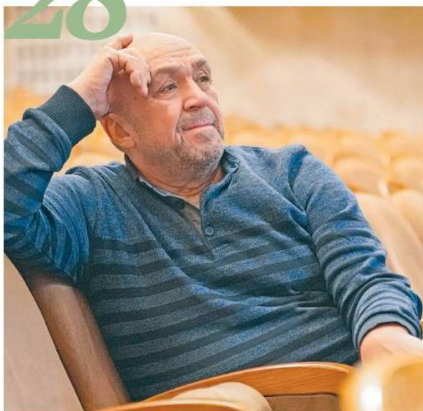
Хуҗабика

Сорау–
жавап

Табын
этикеты

Четерекле
сөйләшү

28

«Иҗат кешесенең
үз дөньясы...»

Гөлнур Сафиуллина

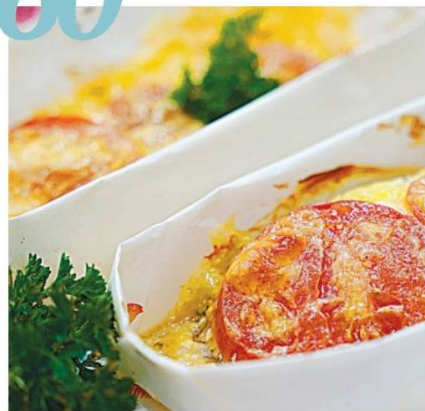
42

Миң
яшим!

Лилия Гәрәева

60

«Көймә»дәге
тавык түше

Филсинә Әхмәтгалиева
тәкъдим итә

Полина
СЛЕСАРЕНКО,
проект
кураторы,
тәртипне
гамәли
анализлау
буенча белгеч,
укытучы-
дефектолог

Фото: Лилия
Мөхәммәтшина

КЕЧКЕНӘ КЕШЕЛӘРГӘ ЗУР ЯРДӘМ

Чулпан
ГАЛИӘХМӘТОВА

Узган елның ноябрь аена республикада 3064 балага инвалидлык билгеләнгән. Бу – 2022 елның шушы вакыты белән чагыштырганда 400 балага күбрәк. Хөкүмәт бинасында узган брифингта «Татарстан Республикасы буенча медицина-социаль экспертизаның баш бюросы» житәкчесе урынбасары Ольга Пузанова комиссиягә жибәрелгән балалар авыруы арасында психик тайпылышлар беренче урында торуын әйтте. Белгечләр фикеренчә, аутистик спектрда тайпылышлары булган балалар белән никадәр иртәрәк шөгыльләнә башласаң, аларның баш мие шулкадәр яхшырак коррекциягә бирелә. Әле кечкенә, берәз үскәч бөтен билгеләр бетәр дип өметләнеп, проблемадан качарга тырышу – кыйммәтле вакытны суга салу белән бер.

Башлангыч бар

2023 елдан бирле Татарстан «Менталь сәламәтлек» ижтимагый проектын гамәлгә ашыруда катнаша. Аның кысаларында аутистик спектрда тайпылышлары булган балалар гаиләләр өчен Үзәк психологик-медицина-педагогика комиссиясе базасында Башлангыч ярдәм хезмәте (Служба ранней помощи) төзелә. Үсешләре бозылган яки барлыкка килү куркынычы булган балаларга һәм аларның гаиләләренә ведомствоара нигезендә гамәлгә ашырылган, ярдәм итү системасы ул. Икенче төрле аны көндәлек тормышта балага кирәкле күнекмәләргә булдыруга юнәлдерелгән медицина, социаль һәм психологик-педагогик хезмәтләр җыелмасы дип карарга кирәк. Укытучы-дефектологлар аптырашта калган гаиләгә булыша, бала белән дәрәс аралашырга өйрәтә, гаилә мөнәсәбәтләрен ныгыту өстендә эшли. Өлкәннәренчә уртак тырышлыгы белән генә кечкенә кешегә нәтиҗәле ярдәм күрсәтергә һәм киләчәктә инвалид калу куркынычын киметергә мөмкин.

– Баланың бер яшьтә үк аутистик спектрда тайпылышлары булуы ачыкланса, вакытында педагогик-психологик ярдәм алып, психологик тәртибен жайга салып, аның гадәти балалар бакчасына китү мөмкинлеген бар дип уйлыйбыз. Башлангыч ярдәм хезмәте дә шуны күздә тотып булдырылды. Узган ел башында республика шөһәрләрендә ачылган хезмәтләргә 112 мөрәҗәгать теркәлдә, беренчел консультациягә 106 гаилә килде. Без инде икенче төркемне җыйдык. Бүген 36 гаилә белән эшлибез, – ди Мәгариф һәм фән министрлыгының гомуми белем биру идарәсе житәкчесе Татьяна Алексеева.

Йөз тапкыр ишеткәнче, бер тапкыр күрүен хәерле. Без Башлангыч ярдәм хезмәтенә юл тоттык.

Педагог–ана–бала

– Менталь тайпылышлары булган, ике яшь ярымга кадәрге балалар белән эшлибез. Бездә йөргән иң кечкенә балага яшь тә җиде ай, – дип сөйли башлады безне каршы алган проект кураторы, тәртипне гамәли анализлау буенча белгеч, укытучы-дефектолог Полина Слесаренко. – «Путь к жизни» коммерцияле булмаган автоном оешма белән ур-

так проект та булып тора бу. Безнең хезмәт турында мәгълүматлар мессенджерларда – үзгәчлеккә балалар тәрбияләгән ата-аналарның төркемнәрендә бар. Шуннан белеп әти-әниләр безгә шалтырата. Аларны беренчел консультациягә чакырабыз, булган медицина документларын тикшереп алабыз, баланы карыйбыз, безнең хезмәткә никадәр мохтаж булуларын билгелибез, Үзәк комиссия белән берлектә карар кабул итәбез. Безнең шартларга риза булсалар, төркемгә алып, алар белән ярты ел давамында эшлибез.

Нәкъ менә алар белән, бала белән генә түгел. Дәресләргә бала белән бергә йөрү, анда катнашу – Башлангыч ярдәм хезмәтенә төп шарты. Педагог әни белән бергә максатлар куя, балада иң элек нинди күнекмәләргә үстерү кирәклеген билгели. Гаиләдә бала белән бәйләп көнүзәк тормышны берәз булса да җиңеләйтү өчен әни кешедән нәрсәнең мөһим булуы белән кызыксыналар. Билгеле бер программа буенча бөтен баланы бер калыпка кертәп коррекция үткәрмиләр монда. Һәр балага индивидуаль программа каралган. Әни кеше берничә дәрәс укытучының бала белән шөгыльләнүенә чыгып күзәтеп утыра, аннан соң үзе дә аларга кушыла: укытучы житәкчелегендә бала белән уйнарга өйрәнә. Сәер яңгырый кебек, әмма аутистик спектрда тайпылышлары булган сабыллар белән аралашу, уйнау бөтенләй башкача корыла.

– Баланы үз дөньясыннан тартып чыгарып, яңа күнекмәләр өйрәтү әти-әни ярдәменнән башка авыр, хәтта ки мөмкин түгел дип тә әйтер идек. Бала безгә атнага өч тапкыр берәр сәгатькә генә килә. Аның төп вакыты өйдә уза. Өйдә әни баласына бездә өйрәнгән күнегүләргә эшләтеп, уйнатып, күнекмәләргә ныгыта. Шуңа да тандемда эшләү бик мөһим! Баланы әнисеннән дә яхшырак кем белсен?! Ул педагогка баласы турында күп нәрсә аңлата ала, – ди Полина Слесаренко.

Шуңа күрә дә иң элек әниң теләге һәм ресурста булуы шарт. Әмма бөтен әни дә моңа әзер түгел. Башта үзгәч психологка мөрәҗәгать итәргә киңәш биргән очраклар да була. Иң элек үзгәч ярдәм ит, аннан – балаңа дигән принцип онытылмый монда. Нәкъ самолеттагыча! Анда да бит гадәттән тыш хәл була калса куркынычсызлык инструкциясе

Аутистик спектрда тайпылышлары булган сабыйлар белән аралашу, уйнау бөтенләй башкача корыла.

буенча, иң элек ананың үзенә кислород битлегә кияргә кирәк, соңыннан гына баланы кайгыртасы.

Башлангыч ярдәм хезмәте проекты гамәлгә ашырылганнан бирле 60 консультация уздырганнар. Беренче төркемгә 6 гаиләне алсалар, хәзер 12 гаилә белән эшлиләр икән. 60 тан бары 18 гаилә генә калуның сәбәпләре төрлө.

– Гаиләләр баш тарткан очрактар да бар, – ди Полина Слесаренко. – Кемнәрдер аноним булып калырга тели, баласын фотографиягә төшерергә рөхсәт итми, ә безгә ул хисап өчен кирәк, кемнәрдер бала–педагог–әни форматы белән эшләргә риза түгел. Баласын китереп куярга да үз эше белән чыгып китәргә тели. Андый гаиләләргә шундук юк дип әйтәбез, чөнки, аңлагансыздыр, без бала һәм әни белән бергә эшлибез. Теләсәләр дә, гаилә хәле буенча йөри алмаганнар да булды. Менә Зәйдән бер гаилә килеп йөри. Атнага өч тапкыр. Комиссия кабул иткәннән соң: «Ничек килеп йөрерсез соң?» – дип сорадык алардан. «Без йөриячәкбез, ничек тә хәл итәрбез», – диделәр. Бик теләсәң, жаен табасыңдыр ул. Вақытлыча шөһөргә күченеп торучылар да бар. Бәлки, киләчәктә мондый хезмәтләр районнарда да ачылыр. Идеядер бик күп, әмма барысы да финанслауга һәм кадрлар мәсьәләсенә кайтып кала.

Көтелгән үзгәрешләр

Беренче төркем белән ярты ел эшләгәннән соң дистанцион форматка күчкәннәр. Ягъни «булды, сау булыгыз» дип чыгарып жибермәгәннәр. Өйрәткәннәрне ныгытыр өчен тагын ярты ел укытучы-дефектолог алар белән элемтәдә тора. Киңәшләр бирергә, консультацияләр үткәрергә әзер ул. Моннан тыш, дәрәсәк йөргәннәр атнага бер тапкыр «Әти-әниләр мәктәбе»ндә онлайн очраша. Педагоглар әти-әниләрнең сорауларына җавап бирә, теориядә төрлө күнегүләрне өйрәнәләр.

Бу проект гамәлгә ашырыла башлагач, бик күп гаиләләр килер дип уйлаганнар. Шунысын да әйтмәдек, монда йөрү бушлай – әти-әни бернинди чыгым күтәрми. «3–4 яшьлек балаларны жыйган булсак, күбрәк килгән булырлар иде», – ди белгечләр үзләре дә. Балаңның үзенчәлекле булуын кабул итү бик авыр. Шуңа да күпләр моны күрергә, танырга теләми. «Әле ул кечкенә, үсә-үсә яшәтәшләрән куып житәр», – дип, проблемадан качарга тырышалар. Шуңа рәвешле вақытны гына югалталар. «Ата-ана күңелендә шик туа икән, юкка түгел инде, алар урынсыз шикләнми», – ди Полина Слесаренко.

Башлангыч ярдәм хезмәтендә балаларга тест уздыралар: килгәч үк һәм ярты елдан соң. Нәтижә бар: бөтен баланың да күнекмәләрен формалаштыру буенча алга китешә күренә. Мәсәлән, бала нидер кирәк булганда кычкырган гына, ә хәзер инде сорый, йә төртеп күрсәтә. Әнисе артыннан кабатлап чәбәк-чәбәк уйный белмәгән балалар дәрәсләрдән соң шуны кабатлый. Сөйләшмәгән баланың

сүзтезмәләр әйтә башлавы мондый сабыйлар өчен зур казаныш инде ул. «Алга китеш төрлө баланың төрлечә, әмма ул бар. Чөнки аутистик спектрда тайпылышлары булган һәр бала үзгә. Кайсылары үз дөньяларына бикләнгән, аларга бернинди аралашу кирәкми, кайберләрендә коммуникация чаткылары сизелә, – дип аңлата укытучы-дефектолог Зәринә Сәмигулина. – Шуңа һәрберсә белән индивидуаль шөгыльләнәргә кирәк. Әй-Би-Эй методикасы белән эшлибез. Әлегә алым нәкъ менә аутистик спектрда тайпылышлары булган балаларда яхшы нәтижәләр бирә. Дәрәсләр бары тик уен формасында уза. Уен аша балада яңа күнекмәләр формалаштырабыз. Үсешендә проблемаларны алдан ук күрәп алып, бала белән бер яшькә кадәр үк шөгыльләнә башлау идеаль дип санала. Әмма күп очракта бу чорда балада берни сизелми кебек. Ә бит нәкъ шушы вакытта баш мие коррекциягә тиз бирелә. Балага ярдәм итәргә теләгән гаиләләр килә безгә. Бөтенәбез бер максат куеп, бер уйда эшләгәч, нәтижәләр тиз күренә. Менә шулар яңа көч тутлап эшләргә канатлар куя да инде».

«Балаларыбызга без ярдәм итмәсәк, кем итәр?!»

Инде әниләрнең үзләренә сүз бирик. Алар барысы да шундый ачык, елмаеп кына торалар. Үзенчәлекле балалар үстерүләрен кабул иткәннәр, бер дә кыенсынып тормыйлар. Ә балаларына булган карашлары наз һәм мөхәббәт белән тулы!

– Безнең барысы да яхшы иде. Улыбызга яшь тә ике айдан ала авыру, әллә ике атна элек кенә ясаган вакцина сәбәптә булды, ижекләре әйтә башлаган жиреннән сөйләшмәскә өйләнде. Үз-үзен тотышындагы сәерлекләргә дә игътибар иттем, – ди 2 яшьлек Тимурның әнисе Лилия. – Үтәр әле, дип, күзен йомып утыра торган әниләрдән түгел мин, шундук табибларга бардым. Интернеттан кайтавазлар укып, иң яхшы белгечләренә эзләдем. Улыбызга диагноз куймадылар, әмма үсешендә психик-сөйләм тоткарлыклары барлыгын аңлыйм. 6 яшендә теле ачылган балалар да бар дип тынычландырырга тырышалар. Мин исә вақытында шөгыльләнәргә кирәк дип саныым. Әйе, балам миңа да, жәмгыятькә дә комачауламый. Ул тыныч, еламый, көйсезләнми. Бар да яхшы кебек, әмма аның сөйләшмәве һәм мине аңлап бетермәве борчыды. Шунысы да бар: 3 яшькә кадәр көтеп, аннан белгечләргә йөри башласаң, моңа кадәр кайда булдыгың соң дигән сүзгә ишетчәксен. Балаларның психик-сөйләм үсешендәге тоткарлыктар хәзер киң таралган. Аннан ни өчендер малайлар күбрәк жәфа чигә. Шуңа вақытында булган мөмкинлекләрен куллану якшымын. Башлангыч ярдәм хезмәте турында да танышым әйтте. Сентябрьдән бирле йөрибез. Дәрәсә генә әйткәндә, хәзергә заманда бушлай хезмәт күрсәтелүгә ышанмый идем. Түләүсез булса, аңа бит әле чират, күпме документ жыйсы. Чиратлар да булмагач, сыйфаты түбәндер дип шикләндем. Чынлап та, дәрәсләргә йөри башлагач, баштагы ике атнада мәгънәсез эш белән шөгыльләнәбез кебек тоелды. Дәрәс жүргә килеп элекмәдек бугай дип аптырадым. Әмма улымда үзгәрешләр күргәч, фикерем үзгәрде. Улыбызда күрсәтү жестлары, аңлау барлыкка килде. Аң кайтты кебек аңа. Иң зур уңыш – утырып уйный башлады. Элек аны һич кенә

дә бер урында утыртып булмый иде. Хәзер уенчыклар белән ничек уйнарга кирәген белә, аларны алып куя. Укытучыбыз барысын да аңлата, күрсәтә. Гадәти балаларның әниләре бу хакта уйланмый да торгандыр. Ә без менә һәр этапны аңлап, күнекмәләр булдырырга тырышабыз. Әйе, әлегә ул сүзләр әйтми. Безнең төп максат – иң элек үз-үзен тотышын коррекцияләү. Соңыннан гына сөйләм буенча эшли башлыйбыз. Улым мине аңлый башлады. Бу инде алга таба зур бер адым. Тагын берәз этәргеч булса, барысы да яхшырыр дип уйлыйм. Сыйфатка нык игътибар бирелә монда. Әле бит «Әти-әниләр мәктәбе» дә эшли. Анда безгә бала белән эшләүнең төрлө нөсхәләкләрен аңлаталар, өйрәтәләр. Беркайчан да дәресе күчәргәннәре юк. Хәтта бик салкыннарда да йөрдөк. Полина Владимировнаның вакыты тыгыз булуга карамастан, атна саен дәресләребезгә керә: күзәтә, төзәтмәләр кертә. Башлангыч ярдәм хезмәте хезмәткәрләренә, бигрәк тә Полина Владимировнага, укытучыбыз Сашага рәхмәттән башка бер сүзем юк.

– Баласының психик-сөйләм үсешендә тоткарлыklar булган әниләрнең мессенджерларда бик күп төркемнәре бар. Мин дә шуларда торам, – дип сөйли Алсу. – Балага 1 яшь чагында үсешендә тайпылышлар сизә башладым: исемен ишетүгә битараф, сөйләшсәң, ә ул сине ишетми кебек. Этисе дә, әби-бабасы да: «Ул кечкенә әле», – дип әйтәләр иде. Балага яшь ярым булгач, чын-чынлап борчыла башладым, табибларга мөрәжәгатъ иттек. Ун айдан соң поликлиникадагы невролог безгә психик-сөйләм үсешендә тоткарлыklar дигән диагноз куйды. Кызыбызга да, миңа да авыр иде. Кызым белән кибеткә дә керә алмыйм – шундук кешедән куркып елый. Кунаклар килсә дә борчыла иде. Балама бик тә булышасым килде. Төрлө түләүле үзәкләргә дә йөрөп карадык, әмма файдасын күрмәдек. Кызлар миңа менә шушы Башлангыч ярдәм хезмәте турында сөйләде. Комиссия узгач, дәресләргә түземсезлек белән көттек. Бала белән эшләргә өйрәнөп кайтам да этисенә, әби-бабасына аңлатам. Үзөбез дә шаккатабыз: нәтижәләр бар – чит кешеләргә карата негативлык бетте. Уен үзәкләренә барсак та, курыкмый йөри. Янына утырып уйный алам. Сүзләр әйтә, предметларны төртеп күрсәтә. Бу күнекмәләр барысы да шушында өч ай йөрү дәверендә барлыкка килде. Элек ул үз дөньясында гына – беркемне күрми, ишетми яши иде, хәзер элемент бар. Баланың үзгәрүен күрөп, шатланып туя алмыйбыз. Укытучылар нәтижә булсын дип эшли, шуңа үзгәрешләр бик тиз булды бугай. Әле бик күпкә ирешербез дип уйлыйм. Гап-гади балалар бакчасына барырга жыенабыз. Үсешендә үзгәрешләр булган балалар үстерүче әниләргә үз дөньяларына бикләмәскә киңәш итәр идек. Әйе, баштагы мәлдә миндә дә ни өчен нәкъ менә мин, ни өчен минем балам дигән сораулар туа иде. Аларга җавап эзләдем. Үзгәреш кулга алырга кирәк икән. Шуңа вакытта гына балага ярдәм итә аласың. Һич тә ничек бар шулай калдырырга, сынауларга бирешеп, күңелне төшерергә ярамый. Бала турында уйлагыз: ул бит бу дөньяга сорап килмәгән, аның тууын үзөбез теләдек. Шуңа күрә дә балага ярдәм итү – безнең бурыч. Менә шушындый хезмәтләрдән кулланмау – мәгънәсезлек. Балаларыбызга без ярдәм итмәсәк, тагын кем ярдәм итәр...

«Үзәк психологик-медицина-педагогик комиссия» Республика психологик-педагогик һәм медицина-социаль ярдәм үзәге» дәүләт бюджет учреждениесе җитәкчесе, югары категорияле укытучы-дефектолог
Наталья ЕРМОЛАЕВА

Аутистик спектрда тайпылышы булган балаларга ярдәм итәр өчен республикада Үзәк комиссия базасында дүрт Башлангыч ярдәм хезмәте ачылды – Казанда, Чаллыда, Әлмәттә һәм Түбән Камада. 2025 елга шундый ук үзәкләргә Яшел Үзәндә һәм Алабугада ачу планлаштырылган. Әлбәттә, бу күп түгел. Әмма шунысы да бар: аутизм диагнозы 3 яшкә кадәр куелмый, шуңа күрә безгә балалар йә ведомствоара консилиумнан, йә сабыеның үсешендә тайпылышлар барлыгын сизгән әти-әниләр «сарафан радиосы» аша килә. Әйе, без килешәбез, проблемалар районнарда да бар һәм ул актуаль. Башлангыч ярдәм хезмәтен җирлекләрдә ачу авырлык тудырмый, тик кадрлар дефициты бар. Районнарда бу балалар белән эшли торган белгечләр юк дәрәжәсендә. Эре шәһәрләрдә белгечләрне әзерләп була әле, ә менә районнарда үсешендә тайпылышлар булган балалар белән эшләргә әзер булган белгечләрне табу авыр. Бу белгечлек бик зур көч һәм сабырлык сорый торган хезмәт. Безгә йөргән балаларның алга китешләрен күрөп торабыз. Быел проект кысаларында яңа белгечләр әзерләргә, үзөбезнекеләрнең белемен тагын да тирәнәйтәргә уйлыйбыз. Болар барысы да балага һәм аның әти-әнисенә ярдәм итү максатларыннан башкарыла. Соңгы биш елда аутистик спектрда тайпылышлары булган балалар саны артты. Шуңа күрә мондый үзәкләр булдыру бик мөһим. Мин инде бу өлкәдә күп еллар эшлим. Тәҗрибәмнән чыгып әйтәм: никадәр иртәрәк эшли башлайсың, шулкадәр яхшырак. Безгә килеп эләккән әти-әниләр ул яктан бәхетле: сабыялары белгечләр кулында. Шунысы да бар: ул балаларны ташламыйбыз. Бездән киткән тә язмышлары белән кызыксынабыз, элементдә торабыз. Проектның кыйммәте дә шунда! Үсешендә тайпылышлы бөтен бала да аутист булмаска да мөмкин. Бәлки, тупас тоткарлык кынадыр. Ул бала белән эшләп, 3 яшьләргә үзгәртә алабыз. Әти-әниләр белән эшләү аеруча мөһим. Алар үз баласындагы проблеманы кабул итеп, аның белән бергә яшәргә өйрәнергә тиеш.

QR-код аша кереп Башлангыч ярдәм хезмәтенең бот-чатында үз сорауларыгызны бирә аласыз.

Фото: Анна Арахания

Луиза Сафина иң элек статуска куйган фотолары, язган фикерләре белән кызык тоелды. Иртэнге дүрт. Жыйнак кына тракторлар урамнарны кардан арчый, сукмакларны ача. Тау-тау кар өемнәре, көмештәй ялтырап калган юллар күренә. «Эш муеннан... ЖЧЖ «Чиста район» белән берлектә тыкрык, тротуарларны, урамнарны кардан чистартабыз. Халык иртән эшкә киткәнче өлгерергә кирәк! Апас халкына уңайлы шартлар тудырырга тырышабыз!» дип тә, «Чаңгы базасы ялларда апаслыларны кабул итәргә әзер» дип тә язылган. Төнгә унбер. Апас урамнарында бизәлгән чыршыларга оеп кына карлар ява, фонарьлардан төшкән серле яктылык кышкы әкияткә дәшә... Һәм янә – тракторлар. «Мин – эш кешесе» дигән сүزلәргә барысы да сыйган. Иртә таңнан эштә ул, төнлә эштә ул... Әллә инде йокламый да...

БӘХЕТ ШУЛДЫР УЛ!

Эльмира
ЗАКИРОВА

Кем икән дисезме? Апас шәһәр тибындагы поселогы Башкарма комитеты житәкчесе Луиза Рәвхәт кызы САФИНА ул! Аның белән читтән торып әнә шулай таныштык. Ә Апаска баргач инде Луиза яңа яклары белән ачылды. Ул уйчан һәм хыялый да, кырыс һәм таләпчән дә, йомшак һәм шаян да, төвәккәл һәм үзсүзлә дә... Үзе дә эшли, командасын да эшләтә. Чын житәкче, чын лидер! Төнлә уятып сорасалар да, һәр өлкәнең проблемаларын биш бармагы кебек белә, диләр аның турында.

Табиғатем шундый!

Луиза Рәвхәт кызы белән урамнары ялт итеп чистартылган Апас буйлап атлайбыз. «Халык эшкә барганчы тирә-якта, контейнер тирәләрендә чүп булмаска тиеш, – ди Луиза Рәвхәт кызы. – Миңа эшмәкәр Радик Гәрәев җитәкләгән «Чиста район» җаваплылыгы чикләнгән җәмгыять зур ярдәм күрсәтә. Район башлыгы тәкъдире белән ике ел элек Апасны төзекләндерү буенча техник задание төзедем. Килешү буенча үзләре теләп эшләүче эшчеләребез бар. Бернинди техникасыннан да, карыннан да, эшеннән дә курыккан юк. Иң мөһиме – без өлгерергә тиеш. Кыш көне халык – эшкә, балалар мәктәпкә йөрерлек итеп юлларны кардан ачарга кирәк. Буранлы, карлы көннәрдә шулай эшлибез. Ә җәйләрен инде чүп үләннәрдән чистартып, чәчәкләр үстереп, тирә-якны тәртиптә тотарга тырышабыз. Ә Апас чыңлап та матур безнең! Чәчәкләргә күмелеп утыра. Үзәбездә үк чәчәкләр теплицасы бар. Аның хужасы Лилия Зәйнуллина белән киңәшеп, Апастан гөлбакча ясыйбыз. Чисталык, пөхтәлек минем өчен һәрвакыт беренче урында. Берәрсә, и-и, монда чүплә бит, дисә, оятымнан җир тишегенә кереп китәр идем!

Әллә инде йокламый да...

Тагын шул уйлар килә күңелгә.

– Булмышым, табиғатем шул: төнгә уникаль ятам, икедә-өчтә мин инде аяк өстендә. Монда бер кеше дә гаепле түгел, берәү дә мине графиксыз эшләргә өндәми. Беркайчан да! Кайберәүләр хәтта үзеңне сакла, вакытыңда йокла, өңдә күбрәк бул, дисәләр дә. Әмма мин үземне үзгәртә алмыйм. Әлбәттә, арыган чаклар да була. Ләкин миңа ял да күп кирәкми. Ял бер көннән артып китсә, үземне кая куярга белмим. Нинди генә эш булмасын, яратып эшлим. Менә хәзер кемгәдер булышуымны сорадылар, ди. Шундук эш киёмемне киям дә, кулга көрәк алып, аңа кар да көрәшәм, кирәк булса, себереп тә, юып та бирәм. Мин җитәкче бит дип утыру гадәте юк миндә. Кайда гына

Шушы җирлек өчен җаваплы булайым да, эшләмимме соң инде!

эшләсәм дә, бик иртә тора торган кеше мин, башымда гел эш, эш...

Ул арада телефоны шалтырый. «Сәләт» оешмасы инвалид балаларга бүләкләр әзерләгән икән, шуларны ничек тапшыру буенча киңәшләшеп алалар. Икенче шалтырау – район хакимиятеннән, чираттагысы – редакциядән... Тыныч итеп аңлата, сүзләрен шаяртуга борып та җибәрә, көлә-көлә сөйләшә. Кемгә дә үз кеше бу Луиза! Ә ул коллаган эшләр турында сөйли башласаң...

Институт тәмамлап, Апас мәктәбенә инглиз теле укытырга кайту, биш еллап РОНОда, аннары аграр көллияттә урынбасар вазыйфаларында эшләү, район Башкарма комитетында мәдәният бүлеген алып бару, тагын «Сәләт», Форпост оешмаларын җитәкләп, республика күләмендә беренче урынга чыгулар... Житез, һәр эшне җиренә җиткереп башкара торган кызга җаваплы эшләрне табып кына торалар! Оешмадан оешмага билгеләләр. Район башлыгының социаль мәсьәләләр буенча урынбасары булып эшләү чоры гына да җиде ел! Һәм шул җиде ел үзе бер гомер хәтле була Луиза өчен. Төрле чаралар, фестивальләр, конкурслар – бер хәл, ә менә син үзең бар жылыңны, кайгыртуларыңны кушып, кеше язмышын хәл итүдә катнашу, аларга тормышларын көйләргә ярдәм итү чәтерекле дә, җаваплы да. Әйitik, мөмкинлегә чикләнгән кешегә инвалид коляскасы кирәк, кемдер йортын төзекләндерүгә мохтаж... Луиза якташларына мөрәҗғәт итә, иганәчеләр таба, һәм ярдәм кирәк кешеләргә шул мәсьәләне үзе үк хәл итеп тә бирә, тормышларын җиңеләйтеп җибәрә! Мохтажлар, ялгыз яшәүчеләр, мөмкинлегә чикләнгәннәр, күп балалы гаиләләр, бер караучысыз калган өлкән кешеләр, үзләре генә балаларын үстерүче ялгыз аналар...

Арба тулы тәҗрибә белән килдем

– Менә шушы эштән соң, арба тулы тәҗрибә белән килеп җиттем Апас Башкарма комитеты җитәкчесе эшенә. Бу ир кеше эше дип тә әйтерләр. Әйе, күп җирдә ирләр башкара аны, – дип давам итә Луиза. Ул мавыктыргыч итеп, катлаулы эшенә дә җиңелчә юмор кушып сөйли. – Көн-төн шушы Апас белән яшәгәч, аның һәрбер тыкрыгын, һәрбер кешесен, сулышын, кемнең нинди икәнлеген беләм... Бөтен кеше белән дә бер төрлө сөйләшеп булмый. Кемгәдер катырак, икенчесенә җайлабрак әйтергә туры килә, берәүләргә тыңлап кына торасың – ул сине өйрәтә. Һәр кешенең үз психологиясе, үз характеры, җитешсезлекләре бар. Моңы һәрвакыт истә тотам, халык белән эшләгәндә болар, әлбәттә, кирәк! Халык мәнфәгатен үтәү – иң мөһиме безнең эштә! Теләсә кайсы мөрәҗғәткә 24 сәгать эчендә карыйбыз хәтта. Ә кайбер мәсьәләләргә хәл итү вакыт сорый торганны да бар. Әйitik, юллар салу. Ә эшсезнең нәтижәсен халык жыны күрсәтә. Үзара салым буенча еллык халык жыны булган иде. Район башлыгы да, җитәкчеләр дә катнашты анда. Халык быттыр кузгаткан сорауларның үтәлешен тикшерү булды ул. Мәсәлән, кемдер күпер салуны сораган, кемдер – ут үткәрүне, кемдер башкасын... Һәрберсен торгызып бастырып, шуларны шуларны эшләдек, сез канәгатьме, дип кызыксындык. Ышанасызмы, рәхмәттән башка сүз ишетмәдем! Еллык еллык рәхмәт әйтүчеләр дә булды! Кем мөрәҗғәт итә – кем мохтаж, кемнең зур урында туганнары утырмый, кемнең терәге юк... Ул бит сиңа юкка гына башын иеп килми инде, кешедән сорау бер дә рәхәт түгел. Ишетә белергә, тыңлый белергә һәм уңай хәл итә дә белергә кирәк! Җирлеккә, сиңа ышанып, өметләнеп килә бит ул! Безнең бит әле документлар белән дә эшләү бар. Муниципаль берәмлекләргә куелган максатлар –

Халыктан кeргән мөрәжәгатьнең берсе дә үтәлмичә калмый.

■ Телләр турындагы законның үтәлеше буенча үткәрелгән зона утырышыннан соң Татарстан Республикасы Дәүләт Советы Рәисе урынбасары Марат Әхмәтов белән.

ул да булса Федераль законның үтәлеше. Ягъни йортларны хосусыйлаштыру, жирләрне дәрәс итеп документлаштыру. Бүтәнгә көнгә үтәлешәбез 93 процент тәшкил итә. Бу бик яхшы күрсәткеч! Атна саен жыелып, эшкә йомгак ясыйбыз. Халык мөрәжәгатен үтәү буенча нәрсәләр эшләдек? Берсе дә игътибарсыз калмадымы?.. Барысын да энә күзеннән үткәрәбез. Мин – коеп куйган Кәжәмөгез! Таләпчән, эшне жиренә житкәрә торган... Командам да шулай эшләргә тиеш дип санийм. Әгәр дә эшемнең нәтижәсе булмаса, дәрәс урында утырмыйм, районны артта калдырам кебек тоела. Шуңа күрә үзем дә тырышам, башкалардан да таләп итәм. Эшли торган кеше минем белән кала, эшләмәгәннәр – китә. Алар белә инде: минем белән башкача мөмкин түгел...

«Синәң эшләр дә әйбәт бармаса инде! Гаиләң юк, ирең юк, балаларың юк», – диләр. Беләсезме, мин ул хакта бик күп уйландым, бик күп... (Бертын уйланып тора.) Шуңа шундыймы икән мин? Ә балалы, гаиләле булсам?.. Үзгәрер идем микәнни? Үзем сыман житәкче хатын-кызлар белән дә сөйләшкәнем булды ул хакта. Арада төрлесе бар: ялгызлары да, дүрт-биш бала үстергәннәре дә... Шулай ук дүрт-тә, биштә башлана торган эшләрдә

эшләүче ханымнар. Барысына да өлгерәләр! Ялгышасың, диләр, бу – кешенең үзеннән тора, диләр. Кемнәндер эше беренче урында тора, әлбәттә. Әмма мин шәхси тормышым икенче урынга калды дип тә әйтә алмыйм. Жиде ел элек әнием бу дөньядан киткәннән соң, тормышым шулай ук беренче урында. Чөнки әтием авырып китте, ул өч ел инде урын өстендә. Аны берничек тә калдыра алмыйм. Эшемнән йөгерең кайтып, әтине ашатып, киёмнәрен алыштырып, тагын чыгып чабам. Көнгә дүрт тапкыр эшләнә ул эш.

– Луиза Рәвхәтовна, хәерле көн!

– Сөз һәрвакыт матур!

15–16 яшылек узып баручы кызларны – мәктәп укучыларын – Луиза апалары кочаклап ук ала. «Яратам шушы балаларны! – ди ул эчтән балкып. – Алар белән кызык! Алар төрле, һәрберсе үзенчә...» Һәм жайлап кына бала-чакка, мәктәп елларына күчә.

Апас кызлары булып үстек

– Мин бит белемем буенча укытучы. Мәктәпне медальгә тәмамлап, игезәк сыңарым Эльза белән икебез дә Казан педагогика институтына укырга кердек. Укытучыдан да әйбәтрәк һөнәрне күз алдына да китермәдек. Хәер, 6 нчы класста укыганда ук Эльза белән мин «укытучылар» идек инде! Әле дә көлеп искә төшерәбез. Укытучы апалар чәй эчәргә кереп китә, мине – бер класс-та, Эльзаны икенчесендә дәрәс алып барырга калдыралар. Дәрәс алып бару дигәнә классны тоту, укытучы биргән күнегүләрне эшләтү булгандыр инде ул. Ләкин тыңлата идек. Чебен очкан тавыш та ишетелми, класс тып-тын иде. Указкалар тотып, житди кыяфәт чыгарып, укытучы ролендә классташларың каршында басып тор әле! (Көлеп жибәрә.) Активлар идек: дружина советы председателе, комсомол оешмасы секретаре булып йөргән чаклар әле дә күз алдында. Мондый эшләргә хирыслык әтидәндер, дим.

Озак еллар Зур Күккүздә «Гигант» колхозы рәисе булып эшләде ул. Чыгышы белән Югары Ындырчыдан үзе. Идарәчелек тә, оештыру таланты да аңардан йоккандыр безгә. (Елмаеп куя.) Рус теле һәм әдәбияты, инглиз теле белгечлеге буенча диплом алдык. Икебез дә инглиз теле укыта башладык. Эльза – Казанда, мин – Апаста. Апаста башка жирдә яшәүне күз алдына да китерә алмыйм. Студент чагымда да атнаның өч көнен – Казанда, өч көнен Апаста үткәрә идем. Институтны «биш»кә генә тәмамлап, мәктәбемә кайттым. Балалар ярата иде мине. Коллективта каты булсам да, балалар янында балаларча тотам үземне. Дәрәсләрне уен белән алып барам, һәр баланың күңеленә ачкыч табам... Эльза да шундый! Институт тәмамлаганнан бирле Казандагы 16 нчы гимназиядә инглиз теле укыта, завуч вазыйфасын башкара. Эльза, дим дә... 1974 елның 13 гыйнварында Күккүздә туган кызлар без. Апаска күчендек тә, Апас кызлары булып киттек менә. (Канәгать елмая.) Игезәкләр булсак та, икебез ике төрле: төс-кыяфәт тә, хольк та. Тавышлар охшаган анысы, телефоннардан бутыйлар безне. Ул бер-ике минутка алданрак туган бит, миңа «апа» була инде! (Көлә.) Мин кыяфәт белән әнигә охшаганмын: күп сөйләшәм, тиз аралашып китәм, кешеләрне яратам, гадимен... Ә Эльза аз сүзле, тынычрак. Сүзен бер генә әйтә дә, бүтән кабатлап тормый инде. Ул ничек әйтсә, шулай була. Аңа сөйләп, әйдә, болай булсын әле дип әйтүнең мәгънәсе юк. Һәр жомга саен Эльзаның Казаннан кайтуын көтә башлыйм. Атна саен кайтып, ике көн булса да мине алыштырып тора. Бөтен эшне бергәләп эшлибез, әтине карыйбыз. Эльзадан башка бер генә хәрәф тә алыштырмыйм тормышымда. Ул миңа әнием кебек хәзер. Андый туганнар, белмим, юктыр! Мөгаен, Аллаһы Тәгалә, бу инде берүзе генә калмасын, моңа яхшы туганнарны бирим, дигәндер. ...Луиза сөйли. Инде абыйлары Шамиль, аның хатыны, шулай ук Апас кызы Гөлчәчәк, аларның балалары – хоккей буенча яшьләр арасында Дөнья чемпионы Адель Сафин,

5 нче класста укучы, биергә, жырларга һәвәс Яминә турында да, Эльзаның улы «Ярдәм янәшә!» республика хәрәкәте координаторы урынбасары, акыллы, булган егет Ришат Ярмөхәмәтов хакында да беләм инде хәзер. Тагынмы? Апаста Сафиннар бакчасында бәрәңге, кәбестәләр үсүен, төнлә эштән кайткан Луизаның, фонарь йә телефон кабызып, теплицада 100 әр төп кыяр, помидор үсентеләренә сулар сибеп йөрүен, аны йөзләгән бройлер тавыклары, индоуткалар көтүен, алсу, кызыл, ак розаларга күмелеп утырган йорт тирәләрен аермачык күз алдына китерәм дә, хәйран калам. Каян, ничек өлгерә?! Ә ул: «Без кечкенәдән эшләп үстек, терлекләр дә асрадык, тиресен дә түктөк, чөгәндәр дә эшкәрттөк, көтүгә дә чыктык», – ди.

Әниемне сагынып яшим

Луиза, кинәт моңсуланып, шулай диде.

– Ул минем дуслым, сердәшем иде. Бергә яшәгәч, һәр минут, һәр сәгать сөйләшеп тора идек... Һәм бер уйламаган жирдән юк булды! Әйтерсең аяк астымда жир убылды! Ул эсе август көне һаман күз алдымда. Мин Казанга китәргә жыенам. Әни шундый күп итеп камыр ризыклары пешерә. «Бу челләдә пешеренмәсәң инде, әни», – дигән булам. «Гөлчәчәк ярата аларны, кертөп чыгарсың», – дип, килененә күчтәнәч жибәрмәкче!.. Казанга килеп житкәндә күршеләр шалтыратта: «Әниң авыр хәлдә», – диләр. «Дөрөсен әйттегез, үлдемме?» – дим, күнелем белән бик куркыныч хәбәр ишетәсемне сизенеп. Үлдә, диделәр... Тромб өзәлгән... Жиде ел инде әнисез мин... Еш кына: «Син Дания апага охшагансың», – диләр. Ул үзе атаклы Килдураздан. Гомер буге сатуда эшләде, атказанган сәүдә хезмәткәре иде. Гел халык белән бергә булды. Әле кичә дә әйттеләр: «И-и, кибетенә килеп керсәң, сиңа бу әйбер кирәк, син менә бу киёмне ал, акчаң булмаса, язып торам дия-дия, товарын тәки алдыра иде Дания апа», – диләр. «Ревизия-мазар килгәндә ул акчалар белән нишләп бетә иден, әни?» – дип тә сораганым булды. «Берсе дә калдырмый, шун-

дук китереп бетерәләр», – ди иде. Бөтен Апас халкы яратты аны, бөтен кешегә булышып яшәде... Бигрәк киң күңелле иде инде. Әти белән шундый тату яшәделәр, аларның тавышланганын күргән булмады. Безнең өйдә ике дәү әни яшәде: әниң үз әнисе дә, кайнаң да. Әти-әни ике якны да тигез күрү, җайлап дөнья көттә... Әнием үлгәч, тормышым башка төрле сулыш алды. Ачырак, сагышлырак һәм авыр! Менә шул бәгырьне телгәли. Әмма яшәргә кирәк! Әтине карарга, тәрбияләргә кирәк. Әниңе югалтканнан соң ул инде бөтенләй бетереште, сөйләшмәс булды. Инде урында ята. Рульдә барганда да, эштә дә, өйдә дә күз яшьләрем атылып чыга... Яшьләремне эчәмә йотам да алга атлыйм. Йөрәк ярыла, әни җитми! Язмыш төрлечә сынап карый. Әмма шул ук вакытта кемдер саклый да мине. Андый чакларда гел яраткан жырчы, миңа бик якин булган Хәния апа Фәрхи жыры күңелгә килә. *Сагышларга кем дә түзә, / Бәхеткә түзеп кара...* Йә Фәнис абый Яруллин шигырьләреннән көч алам. Күп проблемалар белән очрашырга туры килде. Көчлелегем белән башны имичә, эчтән генә анализлап, ул авырлыкларны үтә бардым. Әле дә узам. Көнләшүне, дошманлыкны, аяк чалуларны бары тик яхшы хезмәт белән генә җиңеп була: син тагын да яхшырак эшләргә тиеш! Мин шуңа инандым һәм шулай бара да.

Яратам барысын!..

«Гел бер калыпта гына утырырга кирәкми бу тормышта. Теләсә нинди очракка әзер булырга кирәктер. Мин әзер!» – ди Луиза ханым. Аның инде уңышлары да, горуранлыгы эшләре дә, мактаулы исемнәре дә шактый. Ә менә берсе – үзе өчен иң кадерлесе, иң дәрәжәлесе! 2022 елда «Ел хатын-кызы» республика бәйгесендә Луиза Сафина «Хатын-кызы – лидер» номинациясендә җиңеп чыга! «Бу исемгә бар тырышлыгым, бар хезмәтем, хәтта шәхси тормышым да – бөтенесе кергән. Республика җитәкчеләге, мәртәбәле жюри шулай итеп сайлап алган икән, димәк, мин дөрөс юлда. Эшләремне шу-

лай баяләүләре зур бүләк булды минем өчен. Шуңа зур бәхет түгелмени!» – ди ул горуранланып.

...Ап-ак кышта карлы Апас урамнары буйлап инде сәгатькә якин йөрибез. Аны тыңлыйсың да, бу тынгысыз жанның йөз якта йөз эше, йөз борчуы, йөз мәшәкәте икән дип куясың. Туган телебезне, миллилекне саклау, горел-гадәтләренә яңарту юнәлешендә башкарган эшләрен Татарстан Республикасы Рәисе каршындагы Татар телен һәм Татарстан Республикасында яшәүче халыклар вәкилләренә туган телләрен саклау, үстерү мәсьәләләре комиссиясе рәисе Марат Әхмәтов үзе үк югары баялаган әнә! Иминтату гаиләләр, сәламәт яшәү рәвеше, дини йолалар, жирлектә көн күрүче төрле милләт вәкилләренә игътибар... Барысын да колачларга кирәк. Әле менә махсус хәрби операциядә катнашучы якташ егетләренә әниләре, хатыннары белән аерым төркем булдырганнар да хәлләрен белешеп торалар, нинди ярдәм кирәк – Луиза Рәхәт кызы һәрвакыт булышырга әзер. Әнә уллары алгы сызыкта булган гаиләгә бүген генә утын кайтарып бушатканнар. Исән-сау кайтсын, дип язып куйган Луиза. Ул бөтенесен йөрәгә аша уздырырга күнеккән инде. Кеше язмышы – иң беренче урында аның өчен. «Кешеләрен яратырга кирәк!» – ди Апас Башкарма комитеты җитәкчесе. Апасын – дөнъяның иң матур почмагы, Апас халкын иң әйбәт кешеләр итеп күрсәтәсе килә аның. «Яратам инде шушы Апасымны, күнелемә бигрәк якин ул. Апас ягы – тау ягы. Күрсәзмә, тау астында – дүрт яктан да күзачкысыз бураннар, көчле давыллардан ышыкланып, – чокырда утыра ул. Беркая да китәсем килми: Апас яклай, Апас саклай кебек. Кешеләре үземнеке! Яратам барысын! Бәхет шулдыр ул!»

...Дөрөс әйтсәң, Луиза, бәхет шулдыр ул. Статуска куйган фотоларың көн саен күңелләренә иркәли, кәефне күтәрә. «Дөнъялар тыныч булсын! Яңа елда һәркемгә уңышлар, җиңүләр теләм!» дигән сүзләрең киләчәккә өмет уята.

СИБУР

КАЗАНЬ ОРГСИНТЕЗ

ВАКЫТ БЕЛӘН

Алсу
ШАКИРОВА

«СИБУР» холдингына кергән «Казаньоргсинтез» предприятиесе нигез салуның – 65, беренче продукция чыгуның 60 еллык юбилеен билгеләп үтте. Ышанычлы адымнар белән алга баручы завод бу вакыт эчендә зур үзгәрешләр кичергән, үскән, ныгыган, яңа үрләр яулаган, исәпләп чыгарырга мөмкин булмаган күләмдә 170 төрле продукция житештергән. Бүгенге көндә СИБУРның иң куәтле һәм алга киткән предприятие-ләренең берсе булып исәпләнә. Предприятиенең бүгенге нәтижеләре – барысы да кеше кулы белән башкарылган хезмәт. Дистә еллар дәвамында биредә эшләүчеләрнең предприятиегә багышлаган хезмәт юлы буыннар бәйләнеше белән санала. Шундый буын вәкилләренең берсе – заводның үзәк лабораториясендә эшләүче химик Гөлнәз ШИҖАПОВА бирегә әнисе Наилә ханым ГАЯЗЕТДИНОВА салган юл буйлап килгән. 18 яшендә! Алар гаиләсенең тормыш этаплары завод белән бергә үсә, үзгәрә, арта...

И-и-и, күңелле вакытлар!

Сез 18 яшьлек кызыгызны «Казаньоргсинтез»га эшкә жибәрергә риза булдыгызмы? Наилә апaga иң элек шул сорауны бирәм.

– Нишләп жибәрмәскә? 36 ел гомеремне багышлаган завод белән иң жылы, иң кадерле истәлекләрем бәйле. Нинди яхшы кешеләр белән эшләдек, бер гаилә кебек яшәдек. Әни кеше баласына иң яхшысын гына тели. «Гөлнәз дәрәс һөнәр сайлады дип саныйм», – ди ул, ике дә уйламыйча.

Гаязетдиновлар–Шияповлар белән аралашкач, бу гаиләдә шулкадәр күп туры килүләр булуына гәҗәпләндем. Очраклы гына тоелса да, язмышның алдан язып куелган төгәл саннар сценарие буенча яшиләр кебек. Гаиләнең заводта хезмәт куйган гомуми стажы 64 ел булган. Әлеге династия заводның үзеннән дә олы булып чыга!

«Казаньоргсинтез»ның хезмәт ветераны Наилә апа предприятие каршындагы һөнәри училищедә насослар һәм компрессорлар машинисты белгечлеге буенча белем ала. 1967 елда заводка эшкә килгәндә «Казаньоргсинтез» әле дүртенче генә елын эшләп килүче яп-яшь предприятие була. Кеше гомере белән исәпләгәндә – бала гына. Шулай да шөһәр читендә урнашкан химия комплексының житештерү күәте елдан-ел арта бара. Алай гына да түгел, завод социаль инфраструктура төзүгә дә зур өлеш кертә: Химиклар мәдәният сарае, «Оргсинтез» бассейны, спорт һәм сәламәтләндерү объектлары төзелә.

Нишләп нәкъ менә шул заводны сайладыгыз дигән сорауга исә Наилә апаның җавабы да бик гади: «Шөһәрнең тулы бер районнын тәшкит иткән заводларда эшләү ышанычлы да, дәрәҗәле дә санала иде».

Ике смена эшләп төнге уникалдә генә өенә кайтуы да куркытмый яшь кызны. Әнисе трамвай тукталышында каршы ала торган була. Беренче хезмәт хакы күпме алганын да хәтерләми ул. Бөтен барлыгы белән әнисенә кайтарып бирә. Мәктәптә сизгә сыйныф кына укыса да, калганнырын кичке мәктәптә тәмамлый. Шул тырышлыгы өчен завод житәкчелегеннән беренче Рәхмәт хатын ала, яшь кызның хезмәт кенәгәсенә «За успешное окончание 11 класса объявляем благодарность» дип язып куялар.

– Житәкчелек бик таләпчән иде. Иртән сизгезенче яртыга эшкә килеп житәбәз. Өлгерми кара! Соңга калганнырны кертмиләр, кире борып кайтара-лар. Завод эчендә автобуслар йөртте. Заводта эш тәүлек бие туктап тормый. Беренче смена килеп төнгесен алыштыра, алар урынына, үз чиратында, икенче смена сафка баса... Башта «насосныйда» эшләдем, аннары аппаратчи-ца булып. Эш җаваплы: фенол-ацетон сыекчасының торбалар аркылы зур «емкость»ларга тулганын карап, контрольдә тотасың. Манометр кирәкле санны күрсәтүгә «завдвижка»ны ябарга кирәк. Күзәтеп тормаган, күз ачып йомганчы тулып агып чыга ул.

СЫНАЛГАН СЫЙФАТ

Фото: ПАО «Казаньоргсинтез»
матбугат хезмәте

Яңа оешкан предприятиедә эшләүчеләр арасында күбрәк яшьләр жыела. Завод коллективларына хас бер гадилек, кешелеклелек, дуслык хакимлек итә цехларда. Бергә эшлиләр, бергә ял итәләр. Житди сәбәпсез эштән китүчеләр булмый да. Бөтен кешедә бер ният – эшкә урнашкансың икән, лаеклы ялга чыкканчы эшлә! 1 Май бәйрәменә демонстрациягә чыгуларны аерым бер жылылык белән искә ала Наилә апа.

– Бөтен цех белән жыелып чыгабыз! Алдан ак кәгазьдән чәчәкләр ясыйбыз, аларны төрле төсләргә буйыйбыз. Декабристлар урамындагы «Издательство» янында жыелып, демонстрациягә кузгалабыз! Эштән тыш андый чаралар мөнәсәбәтләрне шулкадәр ныгыта бит ул. Элек заводның кәбестә басуы бар иде. Боерык килүгә кәбестә жыярга китәбез. Хатын-кызлар капчыкларга тутыра, ирләр машинага ташый... И-и-и, күңелле вакытлар!

Казанның Ленин районында (бүген – Авиатөзелеш районы) урнашкан «Социалистик шәһәр» паркында «пяточок»лар гөрләп торган еллар... Шәһәрнең бөтен эре заводлары монда урнашкан! Наилә дә дус кызлары белән «пяточок»ка йөри. Әнә бер төркемдә рус яшьләре жыелып гитарада уйнап жырлый, тегендәрәк гармун тавышы – татар яшьләре мәйдан кыздыра. Биоләр, жырлар... 22 нче авиатөзелеш заводы токаре Наил Наиләне шунда түгә тапкыр биергә чакыра... Өстәвенә, Наилә белән бер тирәдә яшиләр дә икән әле: кыз яшәгән тукталышны узып, ике тукталыш өскә менеп китә ул. Әмма шул көннән ике тукталыш алданрак төшеп, Наиләсен күрер өчен жәяү кайта торган була. Наилә исә капка төбенә чыгып, аның кайтканын көтә...

– Наил белән өйләнештек. Алтынчы разрядлы токарь ул. Иң югары разряд! Бик зур остальк таләп итә. Улыбыз, аннары кызыбыз туды. Эш урыным да, житәкчелек тә, коллектив та әйбәт булгач, каядыр китеп эш алыштыру турында уйлаганымны хәтерләмим дә. Хатын-кыз өчен баланы бакчага илтү мәсьәләсе дә жайлы булсын, юл өсте булсын... Анысын да цех житәкчесебез хәл итте. Беренче «малосемейка»ны да эштән бирделәр. Балалар тугач, зуррагына ия булдык. Хәзер яши торган фатирыбызны да безнең өчен отышлы шартлар белән заводтан алдык. Ул йортта күпчелек шул «Казаньоргсинтез»дә эшләүчеләр яши. 36 ел эшләп, нинди авыр еллар булса да, бер тапкыр да хезмәт хақы түләнмичә калган айны хәтерләмим!

1991 елдан «Казаньоргсинтез» заводының яңа тарихы башлана. Зур масштаблы, берничә елны үз эченә алган үзгәреш программалары эшли башлый. 2000 нче елларда предприятиедә яңа заводлар ачыла, инфраструктура яңартыла. Завод каршында халык кулланылышы өчен кирәкле товарлар житештерү предприятиеләре ачыла. Россия өчен уникаль саналган бисфенол А һәм поликарбонат заводлар комплексы эшли башлый.

Наилә Гаязетдинова бу чорны «Хезмәт ветераны» дигән дәрәжәле исем белән башлап жибәрә инде. Заводта Наил абый да эшләп ала, аннары динас-

Завод
коллективларына
хас бер гадилек,
кешелеклелек,
дуслык
хакимлек итә
цехларда.

РЕКЛАМА ХОКУКЫНДА

ЗАМАН ҺӘМ БЕЗ

■ Naila (сулдан) хезмәттәшләре белән заводның кәбестә басуында. 1976 ел.

■ Гөлназ (сулдан) хезмәттәшләре – өлкән химик Анна Гуцуляк, химик Айсинә Гарипова, препаратор Татьяна Гаврилова белән.

тия эшен уллары Ленар дәвам итә. Бүген, яңартып, заманча эшләнгән завод проходнойларын күреп гажәпләнүен яшерә алмый Naila апа. Күпме юллар үтелгән бу диварлар артында, күпме эшләр башкарылган! Хәзер ул заводның хөрмәтле ветераны – онытмыйлар, котлаулар юллап торалар. Гаиләнең әле бу заводта башкарыласы эшләре күп! Кызы Гөлназга максат куйган инде династия башлыгы – хезмәт ветераны булырлык итеп эшләргә кирәк!

Гөлназның сигез илгә

Әнисе Naila апа өчен заводның иң күңелле, күчле вакытлары үзе эшләгән еллар белән бәйле булса, үзәк лаборатория химигы Гөлназ өчен «Казаньоргсинтез» иң күчле дәверен башлый гына әле. Аның хезмәт юлы предприятиенең яңадан-яңа тарихы белән бәйле.

– СИБУР белән берләшкәч, үзгәрешләргә сизми мөмкин түгел иде. Беренчедән, без хәзер барыбыз да химиклар. Элек категорияләр буенча – лаборант, проба алучы буларак бүленеш булса, хәзер барыбыз да универсал химиклар. Моның дәрәжәсе дә, җаваплылыгы да (хезмәт хакы да!) зуррак. Яңа ел бүлекләренә балалар гына түгел, без – олылар да куанабыз. Татлы күчтәнәчләрдән кала, самокатлар, снежокларга кадәр бүлек итәләр балаларга!

16 ел заводта эшләүче Гөлназ «тамыр жибәрдем» инде монда, дип шаярта. Никадәр тәҗрибә тупланган, никадәр өйрәнелгән, укылган! Ничә бөртектә гранулалар, порошокларга анализ ясалган! Генераль директорның Рәхмәт хаты, ПАО «Казаньоргсинтез»ның юбилей медале – барысы да хезмәт кенәгәсендә теркәлгән.

16 яшендә Казанның химия-технология колледжына укырга керә Гөлназ. Өч елдан – 18 октябрь көнне 18 яшендә «Казаньоргсинтез» заводына эшкә килә инде ул. Цехтагы хатын-кызлар аны күреп тел шартлата: үзе яшь, үзе кечкенә – ничек эшләр бу бала?!

Ә Гөлназ эштән курыкмый. Төнге сменада да берүзе эшли, пробалар алырга да беренче йөгәрә. Әнисе шулай куша – житәкчеләрнең бер гозерен дә кире какма, сүзләрен тыңла, дип, үз тәҗрибәсен кызы белән дә уртаклашырга тырыша Naila апа. Гөлназның тырышлыгын күргән житәкчелек тә аны иң җаваплы эшләргә жибәрә башлый. Полиэтилен гранулаларын пакетларга тутырып, һәрберсенә маркировка ясап, анализга жибәрә. Берничә елдан проба алучыдан лаборантка кадәр үсә. Эше турында сөйли башласа, туктатам димә.

– Пластометр дигән прибор белән күп эшләргә туры килде, аеруча якын ул миңа. Бөтен нечкәлекләрен беләм! Лабораториягә үтә күрәнмәле гранулаларны анализга алып киләләр. Аларны пластометрга салып, 190 градуста эретеп, агызып чыгарырга кирәк. Полиэтиленның сыйфатын билгеләр өчен эшләнә бу. Анализ нәтиҗәсе нормага сыешса, димәк, сыйфаты яхшы. Тиешле дәрәжәдә булмаса, полиэтилен отходка китә. Порошоклар белән дә эшлибез:

яндырып, мичкә куеп, үлчәп, санап, тыгызлыгын исәпләп... Зур төгәллек таләп итә торган эш. Безнең партнерларга сыйфатлы продукт кына китәргә тиеш. Бу – предприятиенен ышанычлы булуын дәлилли. Ә порошокның фракцияле тыгызлыгын, беләсезме, ничек үлчибез? Сигез иләк аша уздырып! Һәр иләктә порошокның бер өлешен калдырабыз...

Гөлназ үзе ятлап бетергән анализ барышын сөйли, миңа аңлатырга тырыша, ә мин Гөлназның үзен дә сигез иләк аша үткәреп бәяләргә тырышам, үз уйларыма чумам. «Бер иләктә тимер бүленеп кала, икенчесендә...» – дип сөйләвен дәвам итә әңгәмәдәшем. Һичшиксез, Гөлназдан төгәллек, җаваплылык, оперативлык, тиз өйрәнә белү, тизлек, аралашучанлык «бүленеп чыгачак».

Химик һөнәренә бу төп сыйфатлары Гөлназга тормышта да ярдәм итә. Бөтен әйбернең үз урынында, төгәл булганын ярата ул. Ә менә ризык пешергәндә чама белән исәпләргә өйрәнгән. Тик... Чамасында да зур төгәллектер әле!

Насыйп ярын озак көтәргә туры килә кызга. Тагын да шул һәрнәрсәне җиренә җиткереп эшләргә күнеккән булуы гаепле микән? Аның карауы, завод ярдәме белән фатирлы була Гөлназ. Радик белән социаль челтәрләр аша танышып, языша башлыйлар. Аннары... Алда искә алган туры килүләр әйләнешенә кереп китәләр. Өч ай дусларча аралашканнан соң өч тапкыр гына очрашалар да өч айдан өйләнешәләр. Радик, Гөлназның әтисе Наил абый кебек, Казанның авиация заводында эшли! Бүген яшь гаиләнең уллары Данияр һәм кызлары Айлин үсеп килә. Алар яшәгән «Салават күпере» торак комплексын су белән тәмин итүне дә «Казаньоргсинтез» үз өстенә алган хәтта.

– Эш күләме бик зур монда. СИБУР куйган таләпләргә туры килер өчен безгә дә тиз өйрәнергә, яраклашырга, үсәргә кирәк. Элек эшләү белән аерма бик зур. Анализларның нәтижеләрен компьютердан махсус системага кертәбез. Тиешле вакытыннан бер минут та соңга калырга ярамый. Синең соңга калуың алдагы цехның эшен тоткарлый дигән сүз бит. Яңа эш тәртипләре үзбездән дә төгәл булуны сорый, бергә эшләүче хезмәттәшләребездән дә шуны таләп итә. Анализ үткәргән вакытта бер-беребезнең төгәлсезлекләренә һәрвакыт игътибар итәбез, төзәтәбез. Куркынычсызлык кагыйдәләрен барыбыз да төгәл үти, шул сәбәпле күңелсез хәлләр дә килеп чыкмый.

Анализ ясып торган иләктә Гөлназның тагын ике сыйфаты калды әле: коллегаларга хөрмәт белән карау, дуслык.

– Эшләргә тәмамлагач, бергә утырып чәй эчүгә ни җитә, – ди ул. – Бөтен киеренкелек тә, арыганлык та шунда юкка чыга. Хәзер уникаль сәгатьлек ике смена эшлибез. Хезмәттәшләр белән көнгә 12 сәгать иңне-иңгә куеп эш башкарабыз – аралашабыз дигән сүз. Коллектив дус-тату булса, эшкә теләп киләсең. Әни куйган максатка ирешер өчен тырышасы да, тырышасы әле! Бәлки, безгә дә «Казаньоргсинтез»ның горурлыгы булган хезмәт династияләренең берсе булырга язгандыр!

Цехтагы хатын-
кызлар аны күреп
тел шартлата:
үзе яшь,
үзе кечкенә –
ничек эшләр
бу бала?!

Фото: Анна Арахамия һәм гаилә архивынан

Гөлнәра НӘБИУЛЛИНА, әйдәп баручы инженер-технолог

«Инженер инженер инде ул!» Югары уку йортын сайлаганда олы абыйның әнә шул сүзләре барысын да хәл итте. Башлангыч чорда акчасы зур булмаса да, стабильлек бар: ай саен билгеле бер хезмәт хакы түлиләр, яшәр урын бирәләр. Әйе, заводка стабильлек артыннан килдем. Ул вакытта яшьләр производствого бармый иде. Без – яңа гасырда заводка килгән яшьләр арасында беренче карлыгачлар. Совет мәктәбе узган инженерлар каршы алды безне. Алар укымышлы, интеллигент иде. Без алардан үрнәк алып эшләдек. Жәмгыятьтә завод сүзеннән куркучылар да бар. Ә минем өчен ул – кечкенә шәһәр. Аның үзенең тормышы, һәм ул кайнап тора. Заводны яратырга кирәк. Шулай булганда бернинди кыскалар да сизелми. Жәмгыятьтә инженер – ирләр һөнәре дигән фикер яшәсә дә, бездә хатын-кызларга икенче сортлы итеп караучылар юк. Хатын-кызлар белән ирләр саны бер тирәдәдер. Безгә карата ниндидер бер хөрмәт бар аларда. Бу шул совет мәктәбе традициясен дәвам итүдә инде. Нәрсә генә барып сорамыйк, барысын да җентекләп аңлатып бирәләр, ярдәм итәргә тырышалар. Күмәк аң дигән әйбәр бар бездә. Заводта эшләмәсәм, кайда эшләргән икән дип уйлап куйган чаклар бар инде анысы. Әмма мин эшемнән канәгать. Дөньяга аек акыл белән карап яшәгән ирем Талип та: «Эш урының менә дигән», – ди. Беренче, икенче категорияләргә узып, әйдәп баручы инженер булдым. Хезмәт хакым да яхшы, социаль пакет та бар, телсез икән укырга җибәрәләр, ял көннәргә дә алып була. Шәһәрнең икенче башына да йөрисе юк – ике тукталыш кына төшсә. Мин килгәндә заводта пенсия яшәндәгелә хезмәткәрләр күп иде, хәзер яшьләр килүе сөендерә. Бик укымышлы, акыллы, инде бүген әйдәп баручы инженер итеп куярлык сәләтле белгечләр бар араларында. Заводта конструкторлар белән кулга-кул тотынышып эшлибез. Алар конструкция документларын эшкәртә, ә без булачак машинаны җыяр өчен материаллар сайлыйбыз. Машина төрле һава шартларына чыдам булырга тиеш. Әйе, без самолетны машина дип сөйләшәбез. Барыбыз да! Ой, безнең горурлык инде самолетлар! Заводыбыз өчен дә, илебездә өчен дә! Самолетларның гайрәтә аэропортта, бәлки, ул кадәр сизелмидер дә, ә менә цехта аңа ниндидер бер горурлык белән карыйбыз. Машиналарны күп итеп чыгарырга насыяп булсын безгә. Алар очсыннар, ышанычлы булсыннар... Чит илгә күчеп китәм, анда тормыш яхшырак, дигән уйның башыма бер тапкыр да килгәнә булмады. Ватанымны бик яратам. Тамырларым, балаларым минем монда. Үз илемә файда китерергә тиешмен дип яшим. Өч баламны да шулай тәрбиялим. «Үзенең илене яратырга, аның дәрәжәсен күтәрергә тырышырга кирәк», – дип

әйтәм аларга. Социаль чөпкәләрдә инженерларга урын булмауга исем китми. Алар бит зыялы, бик тыйнак кешеләр, чын интеллигентлар! Анда үзгә кирәкле мәгълүматны табарга була инде, әмма чүп-чар бик күп. Ә бит кешеләргә культура да өйрәтергә кирәк. Менә без бит теләсә нинди ризык ашамыйбыз, шуңа күрә теләсә нәрсә карап утырып баш миен чүпләү дә кирәкми.

Бездә хатын-кызлар үзләрен карап йөрергә бик ярата. Ирләр өчен бизәнәләр, дип әйтүчеләр белән һич килешмим. Хатын-кыз үз ишләргә өчен бизәнә ул. Бер-берсенә күзгә кызыксыну, соклану уяту өчен. Бик яхшы дип уйлыйм мин моны. Хатын-кыз өчен – мотивация. Тышкы кыяфәт минем өчен дә мөһим. Әмма кешене матур киём генә түгел, үзен матур итеп тоту белүе, башкаларга карата хөрмәтле мөнәсәбәтә бизи. Андыйлар бик сөйкемле була. Хатын-кыз һәрвакыт йомшак, җайлы торган булсын инде ул. Юкса янәшәдәгелә ире ир-ат булудан туктаячак. Ә без бит барыбыз да ир-атларның үз асылын югалтмавын телибез. Без дә югалтмыйк.

Бәхет – эштә стабильлек, гаиләдә тынычлык, балаларның акыллы-тәүфыйклы булуы. Картлык та бөтен кешегә дә бирелми. Ул да – бүләк. Гомер көзгә балалар белән матур итеп, кешеләр, табигать белән гармониядә яшәсәң, бәхет шул инде ул. Балаларның нигә син заводта эшлисең дигән сорау биргәннәргә юк. Мин аларга, бигрәк тә энергетика университетында укыган уртанчы улыма инженерның нинди масштаблы һөнәр икәнә даими аңлатам. Әлгә аңлап бетерми кебек, әмма ул да инженер булып. Яшьләргә бүген актуаль булган һөнәр кирәк шул. Безнең заманда юристлар популяр иде, хәзер – программистлар. Бүген, һинәят, инженерларга йөз белән борыла башладылар. Телевизордан күп вәгъдәләр бирәләр. Инженерларның дәрәжәсе тагын да күтәрелүгә өметләнәбез. Уйлап карасаң, алар – илебездә алга алып баручылар, рационализаторлар! Нигездә, чимал сата торган ил булудан туктый башлавыбыз сөендерә. Бу дәүләтнең сәнәгать өлкәсенә булган игътибарыннан күренә. Безнең заводыбыз да яңара, заказлар артты. Сәнәгать өлкәсендә күтәрелеш чоры шаһиты булуыма, үземнең өлешем керүенә дә куанам. Игътибар булгач эшләвә дә күңелле инде. Илдә производстволарыбыз саны артсын, инженерларның яңа идеяләргә тормышка ашсын иде. Алар – идеяле кешеләр. Бервакытта да заводта эшләгәнәм үкәнгәнәм булмады. Ул миңа күп файда бирде. Кеше нинди коллективта эшли, шул якка тартыла, үсә. Менә мин дә завод коллективында рухи яктан баедем. Искиткеч кызыклы кешеләр эшли монда.

ХАТЫН-КЫЗ БУЛУДАН ТУКТАМЫЙК...

Чулпан
ЮНЫСОВА

Дүшәмбедән, киләсе айдан, Яңа елдан яңача яши башлыйм – үзгәрәм. Менә шундый планнарны кайсы хатын-кыз гына кормый икән. Ләкин күп вакыт «дүшәмбеләр» тыныч кына үтеп китә дә, барысы да онытыла. Хатын-кыз кабат тормыш мәшәкәтләренә чума. Әнә шулай гомернең узуы сизелми дә. Үзгәрү турындагы хыял да еракта кала. Ә бит барысы да үзбезнең кулда. Дөньяны үзгәртәсең килсә, иң элек үзең үзгәр, диләр. Әмма үз өстендә эшләмичә моңа ирешеп булмый. Бу, әлбәттә, зур көч, рух ныклыгы таләп итә. Тик моны һәр хатын-кыз булдыра ала. Мотивация бер генә – мин хатын-кыз булудан туктамайым! Хатын-кыз булып кына яраттырып та, хөрмәт иттереп тә, үзең теләгәнчә яшәп тә була. Психолог-коуч Илүзә ӘМИНОВА белән әнә шул хакта сөйләшәбез.

Илүзә, син бик күп хатын-кызларның күңелләрен ачып кереп, «дәвалаган» кеше. Шулай да хатын-кыз күңел төпкелендә нәрсә тели?

– Социологик сораштыруларга күз салсак, хатын-кыз иң элек гаиләдә гармония булуын тели. Аны әле гади итеп кенә хатын-кыз бәхет дигән сүз белән айтсак була. Әмма гармония ул – бик киң төшенчә, шуңа төгәл генә нәрсә теләгәннәрен аңлата алмаучылар да бар. Гармонияле мөнәсәбәтләр телим, диләр. Ничек була соң ул? Ирең баш иеп, аның сүзен генә сөйләп яшәүне дә гармонияле мөнәсәбәтләр дигән сүзгә аңлатса була. Күңел төпкелендә һәрберебезнеке үзенеке, ләкин иң элек ул тынычлык тели. Димәк, тавыш күтәрмичә генә матур итеп сөйләшүләр. Шуннан китә инде бер-беренгә хөрмәт итү, аңлашу... Гаиләдә моның өчен хатын-кыз җаваплы. Әйе, хатын-кыз процесс өчен җавап бирүче ул. Галимнәр, тикшеренүләр үткәреп, кешеләрнең энергияләрен тасвирларга тырышкан. Ирләрнеке ул – куб, ә безнеке сфера рәвешендә икән. Без почмакларны йомшартучылар булып чыгабыз. Ирләр – реалистлар, акча табучылар, калган бар нәрсә безнең өстә. Мөнәсәбәтләр дә, балалар да, хәтта аларны өстәлгәнә яки өстәлгәнә да – без. Кайна-кайна белән мөгамәлә процесслары да безнең җилкәдә. Ул процесслар аша нәтиҗәгә килү бик озак. Шәхсән үзем ирем белән мөнәсәбәтләрне җайлау өчен 16 ел кирәк булды. Гади генә бер мисал. Мин бик тактиль кеше. Машинада барганда иремнең кулыннан үбеп алырга яратам. Гадәтем шундый. Менә быел җәй генә кулымны алып ул үптә. Күпчелегем моңа 16 көндә ирешергә тели. Бу мөмкин түгел. Шуны онытмаска кирәк: теләгәнчә ирешер өчен уң да, сүзгә дә позитив булсын. Кайберәүләрнең

уе – негатив, ә эш-гамәлләре яхшы, имеш, әмма уйлаганына ирешә алмый, чөнки уе начар. Бөтен нәрсә плюста булганда гына яхшы. Әйе, уйлар бездән сорап йөрми. Начары да килә аның. Аны шундук яхшыга үзгәртәргә омтылырга тиешбез. Бу иң элек үзбездә өчен кирәк, башкалар өчен түгел.

Нинди хатын-кыз белән һәрвакыт аралашасы килеп тора?

– Үзенә ышанычы һәм үзбәясә яхшы булган хатын-кыз белән. Дөрес, бездә үз-үзең ышану белән тәкәбберлекне бутап ялгышалар. Алар – икесе ике әйбер. Үзбәясә югары булганнар бар кешегә толерант, аңлап карый. Менә шундыйлар белән сөйләшү үзе бер рәхәт. Жайлы итеп сөйләшәләр, чөнки зыялылар, белемгә омтылучылар, аларның һаман үсештә буласы килә, башкалар белән мөгамәләсә дә яхшы. Андый хатын-кызлар ире өчен дә кызыклы. Иребез безгә караганда, башында дүрт сигналның берсе уяна: хатын-стресс, хатын-бар да яхшы, хатын-бәйрәм, хатын-проблема. Мәсәлән, ул кич кайтты, ашап алды. Без инде кичке эшләр белән мәшгуль, шул арада «хатын-кыз-радиобизнесты» кушабыз – көндәлек хәлләрне сөйләп башлыйбыз. Игътибар итегез әле: ничек сөйләсез, нинди сүзләр кулланасыз. «Миңа рәхәт булды», «барысы да искиткеч» дигән сүзләр, әллә барып чыкмады, миңа болай дигән сүзләр, болай эшләде, дип зарланасызмы? Ничек сөйләвездән чыгып, безгә карата мөнәсәбәт туа – теге сигналларның берсе уяна. Һәрвакыт позитивта булып, иребезне программалаштыра да алабыз. Хатын-кызлар кулында менә шундый зур корал бар. Боларның бар нечкәлекләрен белсәләр, иң бәхетле булып яшәячәкләр.

Фото: Фирүзә Вәлиева

Инде өйгә килеп кергәч, шәхси чикләре турында да сөйләшкәч әле, Илүзә. Хәзер бу тема бик актуальләште. Жәмгыятьтә үз урынын тапканда бик мөһим кебек. Мөгаен, ул өйдән, өйдәгә мөнәсәбәтләрдән башлана торгандыр?

– Әгәр дә өебездә шәхси чикләренә куярга өйрәнмиз икән, өйдән чыгып киткәч тә аны куя алмаячакбыз. Өйдә бар икән ул, дусларыбызга да, коллегаларыбызга да чикләребезне күрсәтәбез. Әйе, үзенең шәхси чикләре булмаганнар башкаларныкын да сакламый. Мәсәлән, кияүгә чыктык, ә иребезнең шәхси чикләре юк. Ул ниндидер бер ямьсез сүз әйтә йә сүгенеп куя. Беренче көннән үк жайлап кына аңлату кирәк инде ул, низаг чыгарып түгел. «Алтыным, мин мондый сүзләренә ишетергә теләмим», – дип әйтәсең. Бәлки, аны кат-кат кабатларга да туры килер. Чулпан, менә тагын нәрсәне әйтәсем килә: татар хатын-кызларында үзбәяңнең түбән булуы, шәхси чикләрен булмавы – менталитет, тәрбиядән килә. «Олы кеше сөйләшкәндә авызыңны йом» йә «Ирләргә баш иеп, буйсынырга кирәк, ир бит ул», дип тәрбияләделәр безне. Бер карусыз тыңлау белән хөрмәт итә белү – икесе ике нәрсә. Ир кешегә баш имичә дә хөрмәт итеп яшәргә мөмкин. Әмма үз фикереңне әйтәсең, шәхси чикләреңне куясың. Дәресең, аны да төрлечә эшләргә була. Шәхси чикләренә кемнәрдер жайлап кына – әкрән генә озаклап куя, кыскарак юлы да бар: шатырдатып әйтәсең. Ләкин аны кемдер кабул итә, кемдер юк. Конфликтлар чыгар өчен дә сәбәп инде ул. Һәр кеше үз юлын үзе сайлай. Холыктан да тора бу.

Хатын-кызның үзе генә белгән, беркемне дә кертми торган дөньясы булу мөһимме?

– Бар ир-атлар, бар хатын-кызлар. Алар билгеле бер яшкә житкәч, хатын һәм ир статусын ала. Хатын булу – вазыйфа ул. Берәр оешмада директор вазыйфасы кебек үк. Әмма ул директор хатын-кыз булудан туктамый бит. Ә менә кайбер хатыннары бу статусны алуга, хатын-кыз булуын оныта башлый. Кызганыч, жәмгыятьтә гаилә тормышы белән генә яшәүне дәресең яшәү дип кабул итә. Әйе, ул бик яхшы хатын, яхшы әни, яхшы хуҗабикә. Әгәр хатын-кыз булудан туктый икән, бертөрлелек башлана: йокыдан тора, эшенә бара, эштән кайта, юа-жыя. Бервакытта да хатын-кыз булудан туктарга ярамый, ә моның өчен аның үз дөньясы, үзенең кызыксынулары булырга тиеш. Ирләр дә ир-ат булудан туктамый. Жәмәгәтчелеккә житкерәсем килгәнә шул: һәр кешенең үз дөньясы булырга тиеш, һәм аңа вакыты-вакыты белән шул дөньясында яшәп алу жаен чыгарырга кирәк.

Өйдә, хөрмәт турында да сөйләшкәч әле. Өйдә, эштә үзеңне ничек хөрмәт иттерергә?

Башкалар хөрмәтен яулау – үзеңне хөрмәт итүдән башлана. Матур килешле итеп киенү, үзеңне тәрбияләү, чәчләреңә матур прическалар ясау, белемгә, үсешкә омтылу... Менә шулар керә аңа. Миннән булмады инде, тормышым да шуңа алга китмәде, дип зарланып йөрүчеләр – үзләрен хөрмәт итмәүчеләр. Уң, сүзен, эш-гамәлләрең белән үзеңне хөрмәт итәсең икән, ирең дә, балаларың да, башкалар да сиңа хөрмәт белән караячак. Аннан соң үзең иң яхшысын рөхсәт итәргә өйрәнә белү дә мөһим. Каян житкерә алым дип әйтүчеләр булыр. Әмма сез үзегезнең

ресурстан чыгып рөхсәт итегез. Безнең җәмгыятьтә нигәдер мескенләү киң таралган. Әйе, татарларда җәлләү хисе көчле, бәлки, шуңадыр. Мескен булып күп нәрсәгә ирешәм, дип уйлаучы да бардыр, тик ул кыска вакытлы гына канәгатьлелек, аннан соң аяк сөргә башлаячаклар.

Гомер буге иремне тәрбияләдем, ашарына пешердем, өстен-башын юдым, ә ул миңа хыянәт итте дигән сүзләргә еш ишетергә туры килә.

– Әйе, таныш ситуация. Моңа менә шул мин алда сөйләгән хатын белән хатын-кыз балансы югалу сәбәпче инде. Хатын-кыз хатын статусына чума да, энергиясе югала – урыны буш кала. Ире аны хатын-кыз итеп күрми, ул аңа эмоция бирми. Гафу үтенәм мондый чагыштыруга: әмма андый хатыннар өйдә бер җиһазны хәтерләтә. Шуңа да хатын-кыз булудан туктамаска, үз дөньяңны югалтмаска, яши-яши ирең өчен тагын да кызыктырак булып ачылырга кирәк. Ә бу бары үзбездән генә тора. Үткәндә-сүткәндә үбеп китүләр, кулыннан булса да сыпырып узу, бары иреңә карата булган жестлар... Болар да мөнәсәбәтләр өчен бик мөһим.

Хатын-кызны – иренә, башка хатын-кызларга карата «көнчелек» үтерә. Моңы ничек җиңәргә?

– Көнләшү – чынлыкта да алга таба үсәргә, үз өстендә эшләргә сигнал. Мин, мәсәлән, гади татар коучы, бер дә Рәистән көнләшмим, чөнки сигнал юк, аның кебек булдыра да алмыйм, ә менә бик матур итеп тренинглар үткәргән, зур заллар җыйган, үз фәлсәфәсе, эшләү методикасы булган коуч-психологлардан көнләшәм, чөнки мин дә алай булдыра алам. «Өйдә, Илүзә, тырыш», – дим үземә. Сәламәт булмаган көнләшү – үзбәң түбән булудан килә. Мәсәлән, хатын ирен коллегасыннан көнли. Чит хатын-кызларга караган өчен ирен сүгә, «кеше ирләрән кызыктырып йөргән» теге хатын-кызга да элгә. Шулай итеп, үзеннән жаваплылыкны төшерә. Үз өстендә эшләмәс өчен, ялгаулыкны каплар өчен сәбәп кенә бу. Югыйсә көнләшү үсешкә бер сигнал бит! Менә шуларны аңласаң, хәтта тормышка мөнәсәбәтең үзгәрә. Иреңне коллегасыннан көнләп башка эшкә күчәргә мәҗбүр итсәң дә, көнләшү хисе бетмәячәк. Ә менә үзбәң, үз-үзең хөрмәт бар икән, ирең янында көне буге «Мисс Татарстан» утырсын – игътибар да итмәячәксең.

Илүзә, шәхсән үзем ир белән үзара сөйләшүләр – гаиләне ныгытучы бер фактор дип саныйм.

Көндәлек мәшәкатләр, ниндидер гайбәт сөйләү турында сүз бармый. Эмоцияләреңне, хисләреңне, интим темаларны ирең белән сөйләшү кирәкме? Аннан соң иреңә серле булып калырга, ачылып бетмәскә дигән фикер дә яши бит әле.

– Ниязым белән эч серләремне 30 яшемдә генә сөйләшә башладым. Аңа кадәр сөйләшмәдек, ирем бик ябык кеше иде. Әмма үз хисләремне, үз эмоцияләремне сөйли торгач, аны да мондый сөйләшүләргә гадәтләндердем. Хисләреңне аңлашу көн давамында булырга мөмкин. Мәсәлән, өйдә ял итәсез, ә ирегез ниндидер эш белән мәшгуль. «И-и әтисе, шундый рәхәт булды күңлемә, син бигрәк кайгыртучан инде», – дип кабатлаудан иренмәскә кирәк. Үпкәләшүләр, низаглар да вакытында сөйләшмәүдән, вакытында эмоцияләреңне белдермәүдән килә. Җыеп килгәч, эмоциональ кабыну, ягъни низаг чыкмый калмый инде ул. Безнең

җәмгыятьтә шулай гадәтләнгән бит инде. «Мин арыдым, син мине аңламыйсың», дип кабынабыз гадәттә, шуннан гауга кубарга да мөмкин. Аннан соң гына аңлашабыз, аңлаша алсак әле. Вакытында сөйләшү – өйдә тынычлыкны саклый. Алда әйтеп киткәнчә, хатын-кыз процесслар өчен җавап бирә. Хисләрен чыгара белергә өйдәгеләрне хатын-кыз өйрәтә инде. Мәсәлән, кичке ашқа барыбыз да өстәл артына җыела. Балалардан нинди билгә алдың дип түгел, үзеңне ничек хис иттең, сиңа рәхәт булдымы, йә авыр булдымы, дип сораштырабыз. Бала шул рәвешле үз хисләрен чыгара башлый. Аннан әкрәнләп иреңнән сорыйсың. Әлбәттә, хисләрә турында сөйләргә яратмаган (өйрәтелмәгән) ирләр шундук без теләгәнчә җавап бирмәс, әмма тәрбияләнә-тәрбияләнә ачылып китә алар. Сөйләшүләр яратышу мәсәләсендә дә бик мөһим. Күпләр интим мөнәсәбәтләр йокы бүлмәсенә кергәч, караваттан гына башлана дип уйлый. Бу һич тә алай түгел. Ул көне буге корыла. Мәсәлән, мин кукняда табак-савыт юам, ирем су эчәргә чыкты. «Син янымнан үтеп киткәндә бала йоннарым кабарып калды, җилкәмнән генә үбеп китсәң, шундый рәхәт булыр иде», – дим. Ир-ат үпми калмый инде. Шундук үз хисләремне әйтергә ашыгам: «Мин шундый иркәләнеп калдым!» Менә шушыннан башлана инде ул... Үзегез генә аңлаган сүзләрең, карашларың булдыру да хисләреңне көчәйтә. Аны бит теләсә кайда кулланырга була, чөнки сез аны үзегез генә аңлыйсыз. Ул сезнеке генә! Әмма моның барысын да хатын-кыз башлый инде... Мөнәсәбәтләрәгез тәмләнә баруын үзегез дә сезәрсез. Чулпан, әле бит шундый тәғлимат бар һәм мин аның белән килешәм: бер-беребезне аңламаган чакта гына бер-беребезгә кызыклы без. Бер-береңне аңларга, өйрәнәп бетәргә тырышырга кирәк тә түгелдер ул, бер-берең белән кызыклы итеп яшәргә тырышырга кирәк.

Илүзә, син һәрвакыт позитивта. Һәрвакыт шулай яшәү дөресме? Гомумән, ничек алай яшәргә?

Позитивта яшәү – кешенең тормыш рәвеше ул. Бары тик көннәрдән бер көнне моңы үзәк өчен хәл итәргә генә кирәк. Әйе, кемдер негативта яшәп тә, шуннан үзенә файда таба. Алда мескенлек, җәлләтү турында сөйләдек бит. Корбанчылык дип атала бу. Әмма моннан файда бары кыска вакытка гына була ала. Гел шат күңел белән яшәүчеләргә сәерсенеп караучылар да юк түгел. Ихласлыктан көлүчеләр дә, алдаучылар да табыла. Ләкин шунысы бар: әгәр дә позитив тормыш рәвеше алып барасың икән, бөтен нәрсә дә син теләгәнчә тезеләп кенә тора. Галимнәр шундый бер эксперимент үткәргәннәр: бер төркем кешегә көнөзүн елмаеп йөрергә кушканнар. Бар җирдә! Бу кешеләр шул елмаю аркасында гына да бүгенге тормышларының кичәгегә караганда уңышлырак булуын әйткән. Позитив булу – тормышыңны үзәк теләгәнчә коруга юллар ача. Һәр кеше үз тормышында бер чорга житә. Башка болай яшәргә теләймим, ди. Ул моңа 25 яшьтә, 30 да, 40 та, 50 дә, хәтта 70 яшьтә ирешергә мөмкин. Күбрәк 50 яшьтә яшәү рәвешләрен үзгәртәргә теллиләр. Соң инде дип әйтүчеләр дә бар, юк, беркайчан да соң түгел. Бу чорга кергәннен сизенгәч, үзгәреш ягына адымнар ясала башлый. Киләсә дүшәмбене дә, Яңа елны да көтмисең. Күңелеңнең бу теләген ишетәсең икән, бүген үк башлайсың.

«ТАТАР ЖЫРЫ» ФЕСТИВАЛЕ

24 нче Халыкара «Татар жыры» фестивале быел яңадан тамашачыларны «Казан Экспо»ның Илһам Шакиров исемендәге концерт залында каршы алды. «Барс Медиа» компаниясе оештырган жыр бәйрәменә мәртәбәле кунаклар да килгән иде. Анда Татарстан Республикасы Рәисе Рөстәм Миңнехановның да килүе фестивальнең никадәр зур вакыйга булуы турында сөйли. Татарстанның беренче Президенты Минти-мер Шәймиев ярдәме белән уздырыла башлаган, халыкара статуска ия булган фестиваль, чыннан да, татар жыры үсешендә зур роль уйнаучы бәйге.

Фестивальнең быелгы программасы да тамашачы өчен ахыргача сер булып калды: концертның нәрсә белән тәмамланасын, нинди сюрпризлар көтәсен килгән кунаклар фаразлы гына алгандыр. Тамашачыны чирек гасырга якин үзенә жәлеп итүе, татар эстрадасының иң дулкынландыргыч, иң якты мәдәни вакыйгасы исемен йөртүе шушы серенә бәйледер дә, бәлки.

Шунысын әйтергә кирәк, чираттагы яңалык, эффектлар кертү белән генә чикләнмичә, фестивальне оештыручылар традицияләргә дә тугры кала. Татар эстрадасының популяр йолдызлары, легендалары белән беррәттән, яшь башкаручыларның сәхнә тотуы – шуның бер дәлиле. Идрис Газиев, Зөлфәт Хәким кебек танылган жырчыларның сәхнәгә чыгуы бәйрәмгә тагын да ямь өстәде, дәрәжәсен арттырды.

«Татар жыры» фестивален тамаша кылырга Россиянең төрле почмакларыннан кунаклар җыелган иде. Татар моңына, халык җырларына сусаган тамашачы быел да яңа эмоцияләр, ел буена җитәрлек кәеф туплады. Яшь башкаручыларның беренче чыгышларын ничек күтәреп алсалар, халык җырчыларының легендар җырларына кушылып шулай ук җырлап утырдылар. Салават, Айдар Галимов, Әнвәр Нургалиев, Ришат Төхвәтуллин, Филүс Каһиров, Иркә, Данир Сабилов, Эльмира Кәлимуллина, Алия Карачурина һәм башка җырчыларны «Татар жыры» тамашачысы, һәрвакыттагыча аеруча җылы кабул итте.

Фото: Роман Хасаев

ЯШЬЛӘР АЛАНЫ

«Элек авылда капкалар ябылмады, ишекләр бикләнде. Ә хәзер ачык капка күрмәссең», – дигән кешеләр булса, аларны Теләче районы Алан авылына чакырабыз. Үз күзләрәбез белән күрәп кайттык: капкалары да, күчәлләре дә ачык икән бу як халкының. Алан белән Казан арасы ерак түгел, 80 генә чакрым. Көзгә кебек шомал юлдан хәзер жылдарып килеп җитәрлек. Әллә шәһәр якын булып, бару-кайту мәшәкать тудырмаганга, әллә «Алан» хужалыгында теләгән һәркемгә эш табылып торганга – яшьләрнең күбесе бәхет эзләп читкә китми биредән. Авыл чигендә хәтта яңа бер урам – Яшьләр урамы төзеләп ята. Дөрес, әлеге биредә бары дүрт кенә йорт. Дүрт йортның өчсәндә тәгәрәшәп тугыз бала үсеп килә! Әнә шуларның берсенә – КАШАПОВлар гаиләсенә кунакка килешәбез. Яңа йортның иң беренче кунаклары без.

Лилия
ГӘРӘЕВА

Биемичә яши алмыйм

Йортның хужасы – Гаяз Кашапов. Алан авылында туган, шушында укыган, Казанда югары белем алып, үз авылына кайтып төпләнгән. Бүген «Алан» хужалыгында хезмәт куркынычсызлыгы инженеры булып эшли. Эшкә яңа керешкәннәргә инструктажлар уздыра, хезмәт урыннарында иминлек кагыйдәләре үтәлешен тикшерә, документлар тутыра, отчетлар төзи... Кирәк икән, басуда ватылып калган трактор-комбайннарны да рәтләшә. Көне өнә шулай эштә уза аның. Ләкин кичен дә өйдә туры китерермен димә инде син аны. Йомышың бик тә ашыгыч икән, клубка бар – очратсаң, шунда гына очратырсың. Юк, клубта эшләми Гаяз. Клубта бии ул. Гаяз – үзешчән биоче.

– Әле теле юньләп ачылганчы ук бии иде инде, – ди әниләре Әкһлимә апа. – Әтиләре Ильяс үзе биергә яраткач, Ниязыбызны да, Гаязыбызны да кечкенәдән биергә өйрәттә. Морьяк киёмнәре табып, милли костюмнар юнәтеп, төрле биоләр куярлар иде.

Балалар бакчасында да бии Гаяз, мәктәптә укыганда да. Хәтта студент елларында да бионе ташламый – Казанда «брейк-данс» клубына йөри.

– Биемичә тора алмыйм, – ди. – Әйдә, дисаләр, төн дип тә тормыйм, көн дип тә – чыгам да китәм. Бию – хоббием. Каядыр барып биеп кайту – минем өчен берни дә түгел.

Мәктәптә укыганда классташларны да биергә өйрәтә идем. Берсендә япон кызлары биюен малайлар белән куярга булдык. Катыргыдан кисеп жылпәзәләр ясадык. Башка кара башлык киеп, очын карандашлар белән бөтердек – анысы чәч булды. Битләргә ак кершән ягып, иреннең уртасына гына иннек сөрттек. Күзләренә ярлык кына калдырып, кара карандаш белән сыздык. Әниләрдән икешәр-өчәр метрлы тукумалар

алып, кимоно итеп урандык. Бик кызык номер килеп чыккан иде. Ул инде, биюдән битәр, шоу булды.

– Бәйрәмдә Гаязларның классы катнашамы, дип сорап кына торалар иде инде авылда. Мәктәпкә дә килеп карыйлар аларның чыгышын, аннары шуны ук клубта да карыйлар, – дип, улы белән горуранып әйтеп куя Әкһлимә апа.

– Төрле чараларда катнашу, аларны оештыру балачактан ошый миңа, – дип сүзен дәвам итә әңгәмәдәшем. – Укуны тәмамлаганчы мәктәптә редколлегиядә булдым. Сызарга, рәсем ясарга миңа гына куш! Иң яраткан фәнем шуңа да геометрия иде. Беренчедән, сызарга яратам, икенчедән, укытучыбыз Айрат абый Каюмов ул дәрәсләренә шундый кызык, мавыктыргыч итеп уздыра. Класста беребез дә начар укымады. Малайлар кызларга караганда да тырышыбрак укыйлар иде. Безнең Алан мәктәбе көчле педагоглар коллективы белән республикага атаклы мәктәп бит. Югары категорияле, атказанган укытучылардан белем алдык.

Ак шәфкать ияләре

Авылга 2014 елда кайта Гаяз. Шуңа ук елны Кашаповлар йортына яшь килән төшә.

– Мин инде Казанда эшкә урнашкан, авыл хужалыгы техникалары буенча инженер-механик булып ике ел эшләгән идем. «Алан» хужалыгында эш урыны бар дигәч, мизгел дә икеләнмәдем. Ләкин... Казанда йөргән кызым Айгөл дә бар иде бит әле. Без аның белән татар дискотекасында таныштык – биючеләр тагын кайда танышсын соң?!

Айгөл – Кукмара районының Байлангар авылы кызы. Егетнең, авылга бергә кайттык, дигән төхмәткә каршы килми ул.

– Әле дус булып йөргәндә, Гаяз мине үзләренә бәрәңгә алышырга

чакырган иде. Килеп керү белән үк ошаттым бу авылны. Әйләнәсендә таулар, тау өстендә яшел наратлар... Авыллары бигрәк матур, дип уйлап куйган идем.

Төп йортта, Гаязның әти-әнисе белән бергә яшәү дә куркытмый кызны.

– Андый тормыш миңа кечкенәдән таныш. Әнием Флера да үзенә кайнанысы Рабига әбиебез белән тату яшәде, – ди. – Хәзер төп йортта абыем Айнура һәм килебез Гөлия белән бергә гомер итәләр. Абылларда да өч бала үсә.

Килән – кайнана туфрагынан, диләр. Кашаповлар гаиләсенә генә атап әйткәннәр диарсең. Әкһлимә апа да, Айгөл дә – медиклар. Әкһлимә ханым 37 ел авылда фельдшер булып эшләгән.

– Капка-ишек бикләп йоклаганыбыз булмады, – ди бүген лаеклы ялда булса да, ярдәм сорап килгән бер генә кеше – не дә кире бормаучы шәфкать иясе. – Төнлә белән мине эзләп баш очыма кадәр киләләр иде. Өч хатынны өйдә бәбиләтергә туры килде. Берсенә игезәкләр туды. Ничек эшләдем икән, ничек курыкмадым икән, дип, шаклар каттам хәзер. Бер хатын үзе бәбили алмагач, аналык муентыгын кистем. Яшылек шундый кыю була, күрәсәң.

Ишегебезнең әле дә биге юк. Ике медик яшәгән өй бикле булырга тиештә түгел. Дөньяда нинди хал булмас?!

Ә Айгөл әлегә бәби ялында.

Төп эш урыны Казанның 18 нче шәһәр хастаханәсендә аның. Бәләкәй Айсылу берәз үскәч, кабат шуңа эшенә чыгарга хыяллана.

– Гаяз төхмәт ясагач, риза булдым булуын. Ләкин эшемне калдырып китәсем килмәгән иде. Ул хакта үзенә дә әйттем. «Безнең авылдан Казанга йөрәп эшләүчеләр күп. Теләсәң, йөрәп эшләрсәң, каршы килмәм», – диде. Мин хастаханәнең ятим балалар бүлегендә эшләдем. Шуңа балаларны калдырасым килмәде. Аларны бик жаллим һәм сагынам...

Сәхнәдә – Кашаповлар!

Авыл клубында үзешчәннәр концерты бара. Сары киёмле малай белән кыз сәхнәдә сары күбәлек кебек бөтерелә. Ул биюгә тагын бер пар – әти-әниләре дә кушыла. Читек табаннарыннан әллә

**Авылда кеше үзен бәхетлерәк тоя.
Монда бөтенесе дә үзеңнеке – теле да,
моңы да, халкы да, суы, һавасы да.**

очкыннар чыга инде?! Ут өертәләр! «Кашаповларның гаилә ансамбле!» – дип пышылдаша залдагылар.

– Эти безне ничек өйрәткән булса, мин дә балаларымны шулай биергә өйрәтергә булдым, – ди Гаяз. – Көзгә алдына басып, алда үзем биим, минем арттан Алмаз кабатлый. Кулын артына куеп йөгереп килә. Аннары чүгеп ала. Шулай ике-өч хәрәкәт өйрәндә дә, бакчадагы утренникта чыгып та биеде.

Кызыбыз Айзилә туып берәз үскәч, аны да өйрәттем. Бие, дип кенә өйрәтүе читен, кызыктырырга кирәк. Үзәбезнекенә иш итеп, аңа да сарыдан татар кызлары костюмы тектердем. Мондый матур күлмәгә булган кыз ничек биими түзсен инде? Өчәүләп биеш башладык.

– Мәктәптә укыганда мин дә биеш идем, – дип сүзгә кушыла Айгөл. – Безнең хәтта хореографыбыз да бар иде. Айзилә тугач, әйдә, дүртәүләшеп биеш әле, дип кызыктырды Гаяз. Аның күптәнге хыялы тормышка ашты – гаилә ансамблебезне булдырдык. Моңарчы биоләрне үзәбез генә куя идик. Өч ел инде хореографыбыз Альбина Муллахмәтова белән эшлибез. Һәр концертка яңа биеш әзерлибез. Һәрберсен үзәбез уйлап чыгарабыз. Гаяз әле Теләче мәдәният йортындагы «Ак калфак» ансамблендә дә биеш.

– Без сәхнәгә бик яратабыз. Бер чарада да катнашмый калганыбыз юк. Авылда, районда узганын әйтмиз дә. Республика чараларына да чакыралар. – ди Айгөл белән Гаяз. Узган ел Чиләбедәге Сабан туенда катнашканнар. Гомумроссия күләмдә узган «Притяжение» конкурсында беренче урынны алганнар. Эшче яшьләрнең

«Безнең заман» фестивалендә, Элфия Авзалова исемендәге конкурста чыгыш ясаганнар...

– Балаларның да гел каядыр барасылары килеп кенә тора, – ди Әтиләре. – Болай йөрүләребез бигрәк тә алар өчен кирәк. Телефонда утыралар, дип зарланабыз бит хәзер. Ә безнең балаларның алай утырырга вакытлары юк. Без гел йә юлда, йә сәхнәдә, йә репетициядә. Дөнья күрәләр, чарланалар. Сәхнә кыюлыкка өйрәтә.

«Шуңа күпме акча түлиләр инде?» – дип кызыксынучылар бу эш өчен бер тиен алмыйча, бушка йөрүләрен белгәч, бөтенләй аптырашка кала икән. Әйе, дөньяда Кашаповлар кебек, менә шулай идея өчен яшәүчеләр дә бар әле! Матди тормыш дип кенә түгел, рухи тормыш дип тә яши алар.

– Берәр бәйрәм якынлаша башласа, иң элек Гаяз белән киңәшләшәм, – ди Алан авылының клуб мөдире Гүзәлия Кәримова. – Ул аның программасын әллә кайчан уйлап, планлаштырып, катнаша алырдай кешеләрне барлап куйган була. Ул яктан бездә халык бик актив. Ялындырып тормыйлар.

Бердәмлек

«Читтән килгән инвесторлар авылны бетерә», диләр. Ә Аланда читтән килгән инвесторлар юк. «Алан» ширкәтенең житәкчесе Алмаз Фәсхетдинов үзе дә Теләчедән. Аңа кадәр хужалыкны аның әтисе житәкләгән булган. Менә шуңа да, «Алан» ширкәте авылыбызны яшәтә, ди халык.

– Авылга хужалыкның ярдәме бик зур, – ди бу хакта Гаяз да. – Су торбаларын, су башнясын, насос, коеларны карап, төзәтеп тору безнең оешма

өстендә. Авыл халкына нинди техника кирәк – безгә киләләр. Кышын федераль трассаларны чистартканчы, безнең юллар күптән ялт иткән була. Бүген хужалыкта 150 ләп кеше эшли. Шуның кадәр кеше авылда төплөнәп калган дигән сүз бит бу. Барлык белгечләр дә яшьләр.

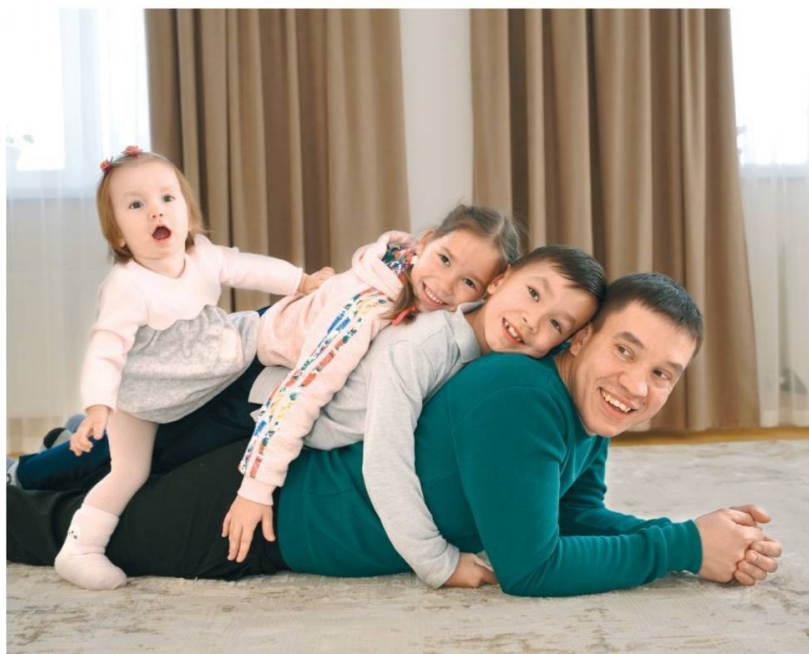
Авыл советы рәисе Булат Хәсәнов та – Алан егете. Бу вазыйфага алыну белән жиң сызганып эшкә тотынды ул. Авыл башындагы Бакалтай күле күптән корыган иде. Аның ләмен чистартып, төбәннән чишмә чыгардылар. Тирәсәндә матур парк аның хәзер. Жәен күлдә йөзәр өчен катамараннарда кадәр бар. Бу эшләргә Авыл советы откан грант акчалары тотылды. Ә менә төзелеш беткәннән соң жыештыру, күл тирәсен чабып, чистартып тору эшенә авыл яшьләре үзәбез алындык.

Авылдан ерактарак Чакырак чишмәсә бар безнең. Бик матур ул, таудан шарлама кебек агып төшә. «Әйдәгез, егетләр, чистартыйк әле шул чишмәне!» – дидек тә, жыйнаулашып эшләп тә куйдык. Үз авылыбызның фермеры Илдар Фазылжанов техникасын бирде. Андый эшкә бер дә иренмибез. Ул бит бездән якты бер эз булып калачак. Бу чишмәне без чистарткан идик бит, дип горуранып узам.

Спонсор булмагач, Сабан туйлары да узмаган авыллар бар. Ә бездә Сабан туге узмый калган ел юк. Спонсорлар бүлеп биргән акчага бүләкләрне Казаннан үзем барып алып кайтам.

Рәттән өч ел инде Алан Сабан туенда мотоблоklar ярышы уза икән. Болары да Булат белән Гаяз идеясе.

– Безнең ул ярыш мотоблокка утырып әйләнәп килү генә түгел. Юлда

төрле киртәләр, сулы чокырлар аша узарга, буяулы пистолетлардан атышып, йөкләр күчерергә дә кирәк, – дип аңлата Гаяз. Күренеп тора – бу хакта сөйләве рәхәт аңа. Гаҗәеп кеше ул. Беренче карашка, гап-гади бер авыл малае. Ә никадәр харизма үзәндә! Туган авылы, халкы, бию, бәйрәмнәр турында сөйләвен тыңлап тору үзе бер тамаша. Башта аның иреннәре генә сөйли. Аннары әңгәмәгә күзләре кушыла. Аннары – кашлары. Аннары – аяклары, куллары. Бөтен җаны ачыла бу мизгелдә.

Кызык эшләр

Авыл тормышын җанландыру өчен ниләр генә уйлап чыгармый Алан яшьләре. Әнә алар Исламия Мәхмүтованың «Мәхәббәт чишмәсе» пьесасын сәхнәләштерә. Гаяз – төп рольдә. Спектакльне карарга Тинчурин театры артистлары үзләре кайткан. Соңыннан бөтен труппаны Казанга театрга кунакка чакыралар.

Әнә авылның яше-карты билдән кар ерып инеш буенда кәкре тал агачы эзли. Моңысы да Гаяз белән Булат уйлап чыгарган хикмәт инде!

– Студент вакыттан ук хоккей белән мавыгып киттем, – ди Гаяз. – Яшь чагында әти дә хоккей уйнаган безнең, әни дә... Әни әле капкада да торган. Улыбыз Алмазны да Теләчегә Боз сараена йөртәбез. Берзаман авылларда да хоккей командалары оеша башлады. Без дә үз командабызны булдырып, күрше авылныкылар белән кара-каршы турнирлар уздырдык. Теләче җыелма командасы белән Питрәч, Саба районнарына барып та уйнап кайттык. Ләкин теләгән һәркем

хоккей уйный алмый, аның өчен махсус форма кирәк, тимераягы, кәшәкәсе... Булат белән сөйләштек тә, әйдә әле, дибез, бөтен кеше катнаша алсын өчен, итекле хоккей оештырабыз. Бер ай алдан белдерүен язып элдек. Шарты шул – бар да борынгыча булырга тиеш. Аякта – итек, өстә – бишмәт, башта – колакчынылы бүрек, кулда – йон бияләй һәм кәкре тал агачыннан ясалган кәшәкә. Ә алка урынына – йон оекбашны бөтереп ясаган туп. Тимераяксыз, боз өстендә йөгереп йөрер кенә уйнала ул. Пылаулар, коймаклар булачак дип тә кызыктырдык. Менә берзаман китте яшьләр урманнарда, су буйларына кәкре агач эзләп. Аның анысы үзе бер тарих бит. Биш-алты команда җыелды. Яшьләр үзләре, өлкәннәр үзләре, мәктәпләрничә команда... Беренче елны уеннар хоккей тартмасында узган иде. Борынгыча икән, борынгыча булсын, дип, икенче елны итекле хоккей турнирын Бакалтай күлендә уздырдык. Көрәкләр алып төшеп, башта карын көрәдек. Музыкалар куйдык, казаннар астык. Бик тә күңелле булды. Анысына инде күрше авыллардан да килделәр. Быел менә татар эстрадасы артистлары да кайтмакчы.

Нигез

Яңа йортлары бик зур, бик уңай Кашаповларның. Аның нигезен 2015 елда салганнар. «Авылга кайтып төпләнүче яшь гаилә» программасының да ярдәме зур булган, туганнарының да – 2024 елны үз йортларында каршы алганнар.

– Башта өйне ата-баба нигезендә салырбыз, дигән идем. «Искене сүтеп

җыйганчы, яңа урында яңа йорт салуың файдалырак», – диде әти. Безнең бөтен туганнар да төзүче бит. Әти үзе дә колхозда төзүче-прораб булып эшләде. Абыем Нияз да – Казанда прораб, Ләйлә апамның ире дә, Айгөл ягыннан туганнар да, әти-әнинекеләр дә... Барлык эшне туганнарыбыз белән өмә ясап башкардык. Ташчылар күп җыелды. Аларга кирпеч ташып, измә биреп торырга авыл яшьләре килде. «Ильяс миңа йорт салышкан иде», – дип, «кайчандыр әти-нең ярдәмен күргән авылдашлар да читтә калмады, – дип, кызык итеп сөйли Гаяз ул вакытларны.

– Ашарга да бүленеп тормыйча эшләде осталар, – дип, иренен сүзләрен дәвам итә Айгөл. – Пешергән ашларымын бала арбасына төяп, төзелешкә генә алып килә идек. Яшел чирәмгә табын корып утырганнарыбыз үзе бер матур хатирә. Күршеләребездән дә бик уңдык. Илнар һәм Сирина, Сәйдәш һәм Галияләр белән бер гаилә кебек яшибез. Яңа өйгә тәрәзә чөлтәләрен алар белән элдек. Иртәгә сез килә дигән көнне, төнгә кадәр идәннәребезне юыштылар. Әнә балаларыбыз бергә уйнап үсә.

Туганнар димәктән, Гаязның апасы Ләйлә узган ел шеф-поварлар арасында Төркиядә узган ярышта җиңеп, беренче урынны алды. 50 дәүләттән 500 ашчы катнашкан бу ярышта ул әзерләгән милли ашларыбыз иң югары бәягә лаек булган. Бу да гаиләнең зур горурлыгы.

Тормышларына күзләре генә тимәсен Гаяз белән Айгөлнең.

– Дөбөрдәтеп эшлибез, тыпырдатып бишибез, гөрләтеп яшибез, – ди алар.

«ИЖАТ КЕШПЕСЕНЕН ҮЗ ДӨНЬЯСЫ..»

Гөлнур
САФИУЛЛИНА

Сәхнә артистларны икегә генә бүлә: талантлыларга һәм талантсызларга, ди ул. Талант оеткысын Ходай сала, шуңа эчке цензор кушыла. Моңысы да аның сүзләре. Эчке цензор артистка уңышлардан баш әйләнмәскә, бер урында туктап калмаска, ижат кризисларын үткәреп жибәрергә булыша. Без – тамашачылар, гадәттә, артистны ул уйнаган рольләр аша яратабыз. Илдар Хәйруллин дигәч тә, күз алдыгызга шунда ук Исмәгыйль, Жәңбай, Инсаф, Карак, Таһир, Максим, Хәмзә... килер. Ә бу язма Татарстанның халык, Россиянең атказанган артисты, Марсель Сәлимжанов исемендәге республика бүләге лауреаты, Казан театр училищесы педагогы Илдар ХӘЙРУЛЛИНның үз дөньясы турында: жанында йөргән борчулары, тынгысызлаган уйлары, куандырган уңышлары турында. Ул сезгә аны яңа яктан ачар.

ТАМЫРЛАР Без бит совет баласы, тамырларыбыз турында артыгын сөйләмәделәр... Әни ягыннан дәү этием Кәчедән, чибәр дә, уңган да кеше булган. Салкын тидереп, 41 яшендә үк үлеп китә ул. Биш баласы кала... Дәү әни – Алексеевский районы Тигәнәле авылыннан. Аны чана белән тартып, әти-әнисе жәяү Казанга килгәннәр. 2 яшеннән ул Казанда үскән, мәдрәсәдә укыган – гел намазда иде. 15–16 яшендә әни бухгалтерлар курсына укырга кергән. Сугыш вакыты бит: аларны – яшүсмер кызларны урман кисәргә җибәрәләр. Ул аннан качып кайта: бетләгән, ачыккан, көчкә үлемнән калган... Дәү әни биш кызын да үстереп – ә әни аның төпчеге иде – бөтенесенә дә белем бирә. Әтинеке-ләр – Әтнә ягыннан: дәү әти – Бәрәскәдән, дәү әни – Күмәннән. Дәү әти Беренче бөтендөнә сугышыннан бер аяксыз кайта. Бик уңган кеше була ул: сугыш алдыннан Бәрәскәдә «Инвалид» дигән кооператив оештыра, мунчала жыеп, чыпта сугып, шуларны Казанга алып килеп сата. Ә шәһәрдән товар төяп кайта. 1928 елда алар да Казанга күчәләр. Башта Париж Коммунасы урамында торалар, аннан Ягодная бистәсендә йорт салалар. Исемдә: авыл кебек жир иде ул, урамда каз бәбкәсе үләнә үсә, без анда ятып ауный идек...

Әти белән әни инде шәһәрдә буй житкерәләр, шушында табышып кавышалар. 1950 елда мин туганмын. Әниләр Островский урамында яшәделәр. Казанның үзәгендә, шулкадәр матур урында – Максим Горький китапларында сурәтлэгән жир-ләр (хәзер анда «Баскет-холл» төзәделәр). Безнең 82 нче йортны «Татарский двор» дип йөртәләр иде. Ике катлы йорт иде ул: без икенче катында яшәдек. Янәшәдәге жиде фатирның һәрберсендә кем яшәгән хәтерлим. Миңа 7 яшь булганда, күршеләрнең кызы туды. Дөнәя түгәрәк: хәзер безнең бакчаларыбыз бергә.

БАЛАЧАК Мин, гомумән, жәйне яратам. Балачак дигәч тө, Казан, жәй, каникул вакытлары искә төшә. Иртәнге сизгәдә үк урамга чыгып утырасың. Тып-тын. Иске Казан бөтенләй башка иде ул... Аның йорт алдында бакча кебек жире бар иде. Чыгасың да тик кенә утырасың. Иртә белән шәһәрнең һавасы да бүтән. Әле эссе түгел. Тузан исе, иске йорт, черегән такталар, симәнке маенда кыздырган балык исе килә...

Аннан балачакта пионерлагерьга барырга бик ярата идем. Алдан ук әйтеп куям, мине өч сменага яздырыгыз, дим. Морк-ваши ягында иде ул, анда – Идел, урман... Ә мин табигатьне бик яратам! Гел аерым йөргәргә тырыша идем. Хыялга чумып... Иҗат кешесе, күрәсен, балачактан ук үз дөнәясында яши шулай.

УКУ Укырга Казанның 5 нче мәктәбенә кердем. Балалар бакчасында да, мәктәптә тә бөтен аралашу рус телендә иде. Ә өйдә – татарча! Дәү әни татарча сөйләшә иде чөнки. Озакламый әти белән әти аерылыштылар да, әни кабат кияүгә чыгып, без Сабага кайтып киттек – үги әтине шунда эшкә җибәрделәр. Миңа бу вакытта 12 яшь. 4 нче классны Сабада, рус классында укыдым, әмма урамда, өйдә аралашу анда гел татарча иде. Татар теле шул вакытта берәз булса да сөндә... 1965 елны үги әтине Кукмарага күчәрделәр – 8 нче классны рус мәктәбендә тәмамладым. Аннан инде үги әтине Лениногорскига җибәрделәр. Бу инде

зур шәһәр: гөрләп төзелеп яткан чагы. Мәдәният сараена – драма түгәрәгенә йөри башладым. Мәктәптә укыйсым килми, театр училищесына керү турында хыялланам. 8 нче класстан соң килдем мин Казанга. Рус группасына документлар тапшырып басып торам. Яныбыздан училище директоры Арнольд Львович Шапиро узып бара икән. Минә күрдә дә туктады: «Сез монда нишлисез, быел бит татар группасы юк. Йөзегезгә карагыз – сез чын татар. Киләсе елга, татар группасына килерсез», – дип, аркамнан этеп дигәндәй чыгарып җибәрде.

Кышны нефть конторасында, токарь ярдәмчесе булып уздырдым да, кабат Казанга килдем. Килүен килдем, тик татарча белмим бит! Имтиханга иҗекләп укып әзерләндем. Ниндидер мәсәл өйрәндем, нәсер, бер шигырь... Безне Марсель Сәлимжанов белән Рәфкәт Бикчәнтәев җыйды. Сәхнә телен Асия апа Хәйруллина укытты. Ул шактый кырыс иде, алганда ук: «Телне бер елда өйрәнсәң – өйрәнәсәң, юк икән, куабыз», – диде. Ә группа шәп иде: Дамира Кузаева, Фирдәвес Хәйруллина, Илдус Вәлиев, Айдар Хафизов... Укый башлагач, Асия апа миңа балалар өчен зур хәрәфләр белән иҗекләп язылган китап алып килде, кычкырып укы шуны, диде. Тел менә шулай керде... Тел байлыгым юк иде. Ә аны китап кына бирә – укыдым, шул бушлыкны тутырдым.

Училищедә без бары тик татар телендә генә аралаштык. Марсель абый да телгә зур таләпләр куйды. Нигез дә бар иде: ул чакта бит татар мәктәпләреннән килә иде балалар. Ә хәзер чын татар төбәкләреннән... татарча белмәүчеләр килә. Дәрәс тәмамлануга, коридорда русчага күчәләр. Мин менә хәзер 48 ел укытам училищедә – барысы да күз алдымда. Тел байлыгы да юк бүтәнгеләрдә. Тел байлыгы бер нәрсә, татар аһәңе юк. Сибгат Хәким, Туфан Миңнуллин, Шәүкәт абый, Әбжәлиловлар сөйләшкән кебек агып торган тел юк. Телевизорны ачсан, «мәхәббәт» урынына «маһабәт», милләт урынына «миләт», диләр, логик басымнар турында әйтмим дә. Татар теленең матурлыгын тойган, аңлаган, яраткан кешегә бу сүзләргә ишетү, тәнгә пычак белән яра ясау кебек.

УҢЫШ Училищедә яхшы остазларда укы-ымны иң беренче уңышым дип саныйм: Марсель Сәлимжанов, Шәхсәнәм Әсфәндиярова, Габдулла Шамуков, Рәфкәт Бикчәнтәев... Марсель абый үзе баш режиссер булгач, безне гел спектакльләргә гомуми күренешләргә ала иде. Озынрак чәч белән килсәң дә, шунда ук шелтә эләгә өлкән артистлардан: шундый итеп әйтәләр, бер атна оялып йөрисең. Татар театрында русча сөйләшүме?! Анысы турында сүз дә була алмый иде. Әйе, безгә карата таләпчән иде алар. Энекәш, син чабатаны чуашча бөйләгәнсең, татарчага менә болай була ул, дип өйрәткәннәре дә булды хәтта. Уразиков, Камал III, Ильскайларны күрүгә калдым мин. III курста Хөсәен Уразиков миңа кечкенә генә роль бирде. Булса, өч-дүрт жөмләсә булгандыр, әмма үземнеке иде! Һавада очып йөрдем! Инде икенче уңыш. 1967 елның язында училищегә «Ленфильм» киностудиясеннән килделәр. Муса Җәлил турында кино төшерәләр дип сүз таралган иде инде. Безнең белән аралаштылар, сөйләттереп карадылар. Аннан соң каникулга таралдык, бу хакта бөтенләй оныттык. Һәм берзаман Ленинградтан телеграмма килә: «Вы утверждены худсоветом Ленфильма на роль...» Бу инде аңны югалтырлык

хәл! Ул чакта зур киностудияләр бармак белән санарлык кына иде бит. Жәлил янына төрмәгә килеп йөргән эмигрант улы ролен уйнадым. II курсны ике арада йөрөп үткәрдәм: фильмны Ленинградта, Литвада төшерделәр. Ак эмигрант Шәфи Алмаз ролен Рәфкатъ Бикчәнтәев уйнады, эпизодларда Әзһәр Шакиров, Наил Дунаев та катнашты. Миңа бу вакытта 18 яшь. «Татарстан» кинотеатрында аның премьерасы булды, аннан безне районнар буенча йөрттеләр. Татарстанда зур вакыйга булды ул.

1974 елның 28 февралендә укуны тәмамладык, ә 1 марттан безне академия театрына эшкә алдылар: мине, Фирдәвесне, Сәлим Мифтаховны, Айдар Хафизовны, Фәридә Хафизованы. 4 мартта исә приказ чыкты: «Канат жәйгәндә» спектаклен куябыз – төп рольләрдә без! Театрга килүгә! Бу шулкадәр мөһим иде: димәк, сиңа ышаналар, юл бирәләр, үзеңне күрсәтергә мөмкинлек бар... Мин анда Муса Жәлильне, ә Фирдәвес Хәйруллинга яраткан кызымны уйнады. Уңышлы гына спектакль чыкты! Аннан Празат абый Нәкый Исәнбәтнең «Әбугалисина»сын куйды, миңа да роль бирде. Шуннан соң Аяз Гыйләжәвнең «Әңгер-меңгер»енә тотындык... Ике ел эшләүгә, актерлык эшләре буенча Бөтенсоюз фестивален булды. Анда беренче урынны алдым. Һәм Чехословакиягә туристик путевка белән бүләкләндем. Төш кебек иде бу! Ә бездән кинәт кенә рольләр кими башлады. Ул, күрәсәң, тәкъдирдә язылып куела: тукталса, синнән башкалар да бар, алар уйнасын, дип әйтәләр кебек. Аннан тагын бер күтәрелеш башлана... Кешенең тормышы ниндидер цикл белән бара бит, иҗатта да шулай бу.

Инде укыта башлавым турында. Празат абый Роберт Галиев, Рәшит Сабировлар укыган курсны чыгарырга тиеш иде, әмма авырып китте. 1974 ел бу. Марсель абый, алынып кара әле, дип, диплом эше спектаклен куярга мине чакырды. Хәй Вахитның яңа гына тәмамлаган спектаклен сайлады. Жиң сызганып эшкә тотындым... Без укыганда Рәфкатъ Бикчәнтәев Хәй Вахитның «Күк капусы ачылса» пьесасын куйды. Барысы да күз алдымда: Бикчәнтәев бер урында пьесаны кыскарта, икенче урында карандаш белән яңа сүзләр өсти, бер күренешне икенче жиргә күчерә – кулында гел кайчы... Күргән бар бит: мин дә кайчы алып, пьесаны туракларга тотындым: урыннарын күчәрдәм, сызгалап та ташладым.. Премьерага Хәй Вахитның үзен дә чакырдым. Ул бик сөйкемле кеше иде, йөзе гел елмаеп тора. Елмаеп килеп керде, шатлана бу дип уйлыйм. Спектакль бара, ул гел елмаеп утыра. Мин дә сөенәм: аның йөзе гел шундый икән белмим әле... Ярый, бетте спектакль, фикер алышырга чыгып барабыз – ул һаман елмая. Күңелгә рәхәт – мине хәзер мактый, дим. Күрше бүлмәгә кергәч, ул миңа болай диде: «Илдар, энем, пьесамны пыран-заран китергәнсең... Мин бит аны ел буга уйлаган – ул минем иҗат җимешем. Нинди оят белән син аны кисеп, кыскартып бетердең?» Хәй Вахит ул чакта, әрнеп-әрнеп, гомергә онытылмаслык дәрес бирде: автор яки аның варислары рәхсәт итмичә, әсәргә үзгәртүгә тотынырга ярамый.

Марсель абый исә, бу спектакльне карагач, киләсе елга группа аласың, диде. Шуннан китте... Ул бик еш кына мине үзе янына утырта һәм сөйли иде: нәрсә эшләргә, ничек эшләргә, ни өчен эшләргә... Аның барлык алымнарын конспект итеп язып барырга тырыштым.

Укыту – кызык эш! Сине гел формада тотса, телеңне чарлыйсың. Олыга башлагач, яшьләр белән эшләү, аралашу үзе үк

күңелле – заман сулышын тоясың. Бүген минем шәкертләр Чаллы, Әлмәт, Түбән Кама, Тинчурин, Кәриев театрларында уйный. Сүз уңаеннан: «Слово пацана» фильмында төп рольне – Маратны уйнаучы егет Рузил Минекаев – минем укучым. Ләкин, ни аяныч, ел саен группа җыеп, 15 ләп артист әзерләп чыгарабыз, ә театрлар 6–7 генә. Урын юк, штатлар тулган – хезмәтебез бушка китә. Дәрес, кайда урнашсалар да, кеше белән эшли алалар. Әмма моның өчен укытмыйбыз бит.

Сүз башыбыз уңыш турында иде. Сәхнәдә уйнаган һәр ролең уңыш инде ул! Син үзеңне – бер, ә режиссер икенче рольдә күргән чаклар да була, билгеле. Арада яраткан рольләр дә бар. 1972 елда грузин язучысы Нодар Думбадзениның «Борчылма, әнием» дигән әсәрен куйдык – Таймораз роле күңелемә якын булып калды. Чехословакиягә путевканы да шул роль өчен алдым. Празат абый «Яшь йөрәкләр»не куйды: андагы Сәйфулла – зур рольләремнең берсе. Туфан абыйның «Сөяргә»сәндә Хәбирне бик яратып уйнадым. Һәр спектакльдән рәхәтлек алып... Хатын-кыз тамашачылар: «Бу бит минем турында! Спектакль тормышымны үзгәртте», – дип килеп әйтәләр иде. Хәер, залдагы тамашачының 90 проценты хатын-кызлар була иде. Елап карадылар...

МӘХӘББӘТ

Марсель абый бездән соң Алсулар, Рузия Мотыйгуллиналар группасын укытты. Мин аларның имтиханнарын карагач

барып йөри идем. Һәм шунда чираттагы уңышымны, дәресрәгә, бәхетемне – Алсуны очраттым. 1974 елда, ул IV курста укыганда без өйләнештек. Башта училищедә комсомол туге уздырдык. Аннан әниләрдә байрам булды – туганнар җыелды. Туйга театрның ул вакыттагы директоры Рәшидә Жиганшина, Марсель абый, Шәүкәт абый, шәпкинчылар килде. Кечкенә генә бер бүлмәле фатирга ничек сыйганбыздыр, белмим. Әни – аш-су остасы, табын мул иде. Туйга бит бүләксез килмиләр: Рәшидә апа шунда безгә фатир ачкычы бирде. «Дом обуви» тукталышында ике биек йорт бар, аны мәскәүләр төзде, шуннан беренче булып ачкыч алдык. Керсәк, идәндә – паркет, стенада – кафель! Хыялланган нәрсә дә түгел! Ярый, килдегез, менә санный башлагач, барысы да бәхет икән аңлайсың... Бездән соң ул бер бүлмәле фатирда Фирдәвес Хәйруллина яшәде.

Бөтен кеше тормышта үзенең мәхәббәтен очрата да алмый. Ходайга рәхмәт, үземә, рухыма туры килгән кеше насыеп булды. Аллага шөкер дип кенә әйтәм. Сынаулар... Алары бездә дә булды. Искәндәр туды – тагын бер бәхет! Аңа ике ай булганда, Алсу, кыш көне балконга яланс кер эләргә чыгып, салкын тидерде. Күкрәкләре шеште. Без моның нәрсә икән белмибез, дару эчәбез – үзебезчә дәваланабыз. Күршәдә Рәшит Әхмәтжановлар тора иде, аның хатыны Луиза апа – табип, ул керде дә: «Сез нишлисез, үлгәнән көтәсезме?» – ди. Шунда ук «Ашыгыч ярдәм» чакырттык, баруга операция ясадылар. Күкрәк баласы белән өйдә берүзем калдым. Көнгә өч тапкыр такси белән имезергә алып барам. Ә бит әле төн бар! Сыек кына мантый боткасы пешерәм, елый башласа, шуны бирә идем. Әнисе кайткан жиргә төмәм түгәрәкләнде малай.

Ә аннан 49 яшьлек әнине жирләдек. Диабет белән авырый иде ул. Борунына бетчә чыккач, шуны сыта һәм каны агулана... Үги әтидән туган 11 һәм 8 яшьлек ике кечкенә бала

ятим калды. Балалар йортына бирмибез дип, аларны үзөбезгә алдык. Жиңел булмады инде. Искәндәр әле туган ғына чак. Хәер, Алсу үзе дә бер сабый... Әмма аңа бик зур рәхмәт – үз балалары кебек карады. Мәскәүгә гастрольгә баргач, иң беренче аларга киём ала иде. Әни мәрхүм булгач, бер-ике көннән соң төш күрдә ул: әни аңа ике алтын алкасын биргән һәм: «Боларны сиңа калдырам, зинһар өчен, кара, алар сиңа бәхет китерер», – дигән. Бу төш өчен генә карамады, әлбәттә. Алсуның күңелә йомшак аның... Әнисе дә бик дини, зирәк хатын иде. Нәселләре шундый аларның. Хәзер ул балаларның икесен дә үз гаиләсе бар – тормышта үз урыннарын таптылар.

Ижатта бер-беребезгә ярдәм иткәнбездер дип уйламыйм. Иң авыры – партнер булып сәхнәдә уйнау. Ул миңа барыбер өйдәге Алсу, мин аңа – Илдар. Искәндәр белән дә шулай.

ДУСЛАР Минем дусларым юк. Кырыс күнелләрәк түгелме икән мин? Бар иде алар яшш вакытта. Дуслыктан бит ихласлык көтәсез. Аның юклыгын сизгәч, ә моны бик тиз тоям – үзем генә калдым. Тоемлау көчле шул миндә... Бер белмәгән кеше белән 15 минут сөйләшсәм, аның бөтен характерын сөйли алам. Кешенә ихлас түгеллеген сизсәм, ябылам. Миңа карата ниндидер начарлык эшләсәләр, шундук араны өзәм. Гафу да итәм, әмма үземә инде якын китермим. Кайбер вакытта бакчадамы, өйдәме тынып калсам, Алсу, килеп: «Нәрсә уйланып утырасың?» – дип сорый. «Акыллы кеше белән – үз-үзем белән сөйләшәм», – дим.

МАВЫГУ Марсель абый балыкчы иде бит – ул безне дә мавыктырды. Театр әһелләре союзының Идел буенда ял базасы бар иде элек. Һәрберебез жәйгә арендага йорт ала идек шунда. Иртәләрен Марсель абыйга ияреп балыкка йөрибез. Хәлим Жәләлов, Айдар Хафизов, Әзһәр Шакиров – барыбыз да көймәгә тезелеп утырабыз. Фәхри Насретдинов та безнең белән бергә ял итә иде, ул да кушыла. Менә таң ата, су өстеннән томан күтәрелә, балык эләкми. Тып-тын утырабыз, һәм берзаман Фәхри Насретдинов жыр башлый. Идел өстенә аның моңы тарала... Истә кала, күңелне йомшарта торган мизгелләр... Аннары өч-дүрт ел рәттән Марсель абый Мамадышның Нократында тапкан бер утрауда ял иттек. 30 көнгә китә идек. Марсель абый хатыны белән, без Алсу белән, Туфан абыйлар, Дунайлар... Палаткада яшибез, балык тотабыз, су коенабыз, учакта ашарга пешерәбез. Сөйләшәбез! Чистарынып, бушанып, яңарып кайтабыз да эшкә чумабыз... Ә 1986 елны Марсель абый, йөреп, Иделнең теге ярында – Студенцыда жир алды. Тау битендә ул. Аста Идел жәйрәп ята, ул чакта Идел буйлап пароходлар йөреп тора иде... Без – артистлар барыбыз да шунда йортлар сала башладык... Инде дөньялар үзгәргәч, Алсу: «Кыш көне дә каядыр барып ятасым килә», – дигәч, Питрәч ра йонында йорт салдык. Кеше белән күп аралашкач, безгә андый психологик бушанулар бик кирәк. Урман читендә ул, бик матур жирдә. Бигрәк тә кар явып торганда рәхәт анда.

АКЧА Кесәндә күпмедер акчаң жыелып торса, ул сиңа ышаныч бирә, әлбәттә. Тик жыю ғына авыррак иде шул. Дүрт машина алдым һәм һәрберсен кредитка. Ярый, рәхмәт, шул чорга эләктек дип

сөенәм. Руль артында булгач, эчәргә ярамый. Сер түгел, совет чорында бөтен жәмгыять эчә иде. Без дә эчтек. Каты эчтек... Бәхеткә, кредитлар чоры башланды. Аны бит алгач түләргә кирәк. Эчүләр бетте театрда. Яшыләрдә хәзер бу гадәт бөтенләй юк: һәркем эштә. Кем концерт алып бара, кем телевидениедә эшли...

Зур акчаларга беркайчан кызыкмадым. Алсуның әнисе: «Аз да җитә, күп тә бетә», – дия иде... Иң мөһиме – бәрәкәтле булсын. Күптән аңладым: каяндыр акча керсә, бәрәкәтле булсын өчен, шундук сәдака бирергә кирәк. Бирсәң, шунда ук икенче эшен килеп чыга. Һәм, гомумән, тормышта нинди генә уңышка ирешсәң дә, Ходайга шөкер итәргә, алхәмдүлилләһ дияргә кирәк. Синнән бернәрсә тормый: бүген син биетә, иртәгә аскарак төшсәң – башка кеше күтәрелә. Көнләшергә дә ярамый: сиңа язылган – сиңа була. Шушыны аңлаганга күрә рольлар булмаган вакытларда да өзгәләнмәдем – нервларымны сакладым. Иң мөһиме – эшсез тормаска. Роль юк икән, училищда эшкә чумам. Бакчага барам – анда ун яктан ун эш көтә. Йә булмаса, китап укыйм. Өстәлемдә һәрвакыт Мөхәммәт Мәһдиев һәм Аяз Гыйләҗев әсәрләре. Аларны уку, шул мохиткә чуму рәхәт, жөмләләре дөрес!

БАЛАЛАР Без Искәндәр белән коллегалар. Әмма мин бер хакыйкәтне беләм – безнең эштә өйрәтергә ярамый. Артист бер генә кешене – режиссерны ғына тыңларга тиеш. Искәндәргә киңәш бирүем хата булып иде... Марсель абый белән Фәрит курс жыйганда Искәндәр мәктәптә укый иде әле. Имтиханны бирде, алдылар: бер ел ирекле тыңлаучы булып йөрдә, аннан II курска килде. Үзе кызыксынып йөргәч, каршы булмадык. Башсыз малай түгел ул. Малай дип... үзенәң инде ике баласы бар өнә. Әмма минем өчен ул барыбер бала. Кайчак кочаклыгы да килә, булмый... «Болайрак эшлә», дип әйтә башласам: «Әти, минем бит үземә тиздән 50 тула», – ди. Кысылырга ярамый – алар башка гаилә. Үз традицияләре, үз гадәтләре, үз кагыйдәләре.

КУРКУ Дөньядагы тынычлык өчен генә курку бар. Бу афәтләр узсын иде тизрәк, ә калганы – вак-төяк... Сәләмәтлек кирәк! Өлкән артистлар яшылекнең кадерен белегез, диләр иде. Ә без гомер буге шулай булып дип уйлый идек. 60 тан соң сиздерә башлый икән. Ә 70 тән соң инде: «Кара, узган айны ғына болай түгел иде бит әле», – дигән көннәр җитә... Яңа театр төзиләр менә. Шуны күрергә, сәхнәсенә чыгарга насыйп булсын дип телибез өлкән артистлар барыбыз да. Тамашачыга кирәк булсак икән!

ҮЗЕМ ТУРЫНДА Мин тиз кабынып китәм. Әлбәттә, андый вакытта авыр сүз дә ычкынадыр, кемнеләр рәнҗетәсездер дә... Ләкин шундук йомшарам да, аннары газапланып йөрим. Бу – ялгыш рәнҗетү. Аңлап, белеп, әзерләнеп бервакытта да эшәкелек эшләгәнем юк – Аллаһы Тәгаләдән куркам. Ә хольк табигатьтән бирелгән – бернишләп булмый. Без – артистлар, бик эмоциональ: бу – профессиянең таләбе. Минем белән идарә итү, гомумән, авыр: барысын да үзем хәл итәм. Болай эшлә, тегеләй эшлә, дип, миңа кушып булмый. Холькның бу ягы да бик күп проблемалар тудыра.

Г. Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты, Чаллы Язучылар берлеге рәисе, язучы, шагыйрь, тәржемәче, журналист, мөхәррир, җәмәгать эшлеклесе... Жырлап торган матур теле, исциткеч бай сурәтләү чаралары, жанга якын ягымлы образлары белән күңелләргә яулы торган әдип ул. Мөслимнең Әмәкәй егете булуы турында тәхәллүсә Әмәк сөйли. Тормыш юлы исциткеч бай! Ерак Көнчыгышта армия сафларында да хезмәт иткән, туган ягы авылларында комсомол секретаре, укытучы, мәктәп директоры да булып эшләгән. Чаллы тормышы исә иңатна яңа сулыш өргән. КАМАЗда слесарь-жыючы, бригадир, мастер булып эшләүләр, фән-мәгариф дөньясында кайнаулар, «Көмеш кыңгырау», «Фән һәм мәктәп», «Мәйдан» кебек басмаларны нәшер итүләр... Әнә шундый зур тормыш мәктәбе узып, җаваплы эшләр башкарып, берсеннән-берсе кызыклы, тирән эчтәлекле kitаплары белән укучыларның мәхәббәтен яулаган Факил САФИНны 70 яшьлек күркәм юбилее белән котлыйбыз, яңадан-яңа иңат уңышлары телибез!

Факил САФИН

КИЛӘ БЕР ЖЫР БУЛАСЫМ

Гомерләр үтә

Болыт агыла ерак офыкта,
Йөрим ялгызым уйланып таңда.
Моңнарым нурлы, елларым жырлы,
Яшылек көйләре талпына жанда.

Ап-ак болытлар ерак офыкта,
Күкләргә иңләп ага да ага.
Яшеннән уйный, канатлар яна,
Гомерләр үтә, тик жырлар кала.

Агыла болыт ерак офыкта, –
Ярсу атларым, яшылек хатларым.
Офык артынан миңа кул изи
Хыялы еллар – ямьле чакларым.

Без гомер кичтек

Гөрләвек булып йөгердек,
Жил булып истек.
Яшендәй жиргә сикердек, –
Без гомер кичтек.

Йолдызлар безнеке иде,
Шау янып пештек.
Ләйсән булып гөлгә яудык, –
Без гомер кичтек.

Күкрәк киереп алга чыктык,
Артка да чиктек.
Абындык та, егылдык та, –
Без гомер кичтек.

Эссе көндә чишмә табып
Суларын эчтек.
Зәңгәр күктә канат җәйдек, –
Без гомер кичтек.

Давыл булып уйнап алдык,
Тын ярга күчтек.
Елап һәм көлеп калдылар, –
Без гомер кичтек.

Әнкәемнең жылы карашлары

Әнкәемнең карашлары – кояш,
Жылысыннан гөлләр яшәрә.
Шул карашның яктылыгын тоеп
Мөңгә, мөңгә язсын яшәргә.

Жылы жыллар әнкәм сулышыдыр,
Яңгыр ява – әнкәм яшьләре.
Сагышлары күптер әнкәемнең:
Күк күкрәде, яшен яшьнәде...

Әнкәемнең карашлары – кояш,
Нурлар тула минем жаным.
Мин һаман да әле әнкәемнең
Тирбәләм күк бишек назында.

Әнкәемнең карашлары – кояш,
Ак гомере жырға тиң аның.
Әнкәй белән жирем, илем якты,
Әнкәй – яме бөтен дөнйаның.

Жылы жыллар әнкәм сулышыдыр,
Яңгыр ява – әнкәм яшьләре.
Сагышлары күптер әнкәемнең:
Күк күкрәде, яшен яшьнәде...

Бәхет телим

Сусылланып пеште чия,
Аланда пеште жиләк.
Сине уйлап уянам да,
Сулкылдап куя йөрәк.
Кайда йөрсән, нишләсән дә,
Мин сиңа бәхет телим.
Тынмас язгы гөрләвегем,
Уйчан камышым минем.

Чәчрәп янган йолдызларны
Кемнәр сипкән диңгезгә?
Ак болыттан ак чәчәкләр
Ява күк эзбездә.
Ак каеннарға сыенып
Таң жиле көтә хәбәр:
Мин сиңа бәхет телим
Айдан йолдызга кадәр.

Тынмас язгы гөрләвегем,
Минем уйчан камышым.
Сүнми торган шатлыгым син,
Сүрелмәгән сагышым.
Кайда йөрсән, нишләсән дә,
Бәхетле бул – теләгем.
Синең жанда – минем жаным.
Синдә – минем йөрәгем.

Китәсем килә жырда

Шаулы чорның баласы мин,
Даулы чорның баласы.
Килә шаулы заманымнан
Бер жыр булып каласым.

Ал шәфәкты таң атканда
Килә былбыл буласым.
Таң чыкларын балкытырлык
Килә бер жыр буласым.

Туган якның һич сүрелмәс
Бер нуры булып идем.
Моңнарына дәрт өстәрлек
Бер жыры булып идем.

Киләчәк сезнеке булып,
Мин калам шушы жирдә.
Ә шулай да сезнең белән
Китәсем килә жырда!

И Хатын-кыз!

Бар табыну – Сөзгә, Хатын-кызлар!
Кыю булабызмы, кырысмы, –
Ирләр булып яшәгәнгә Жирдә,
Без мәңгегә Сөзгә бурычлы!

Сез бирәсез галәм кояшы күк
Яктылыкны безнең жаннарға.
Өйрәтәсез тормыш матурлыгын,
Яшәү гүзәллеген аңларга.

Бәйрәм белән бәйрәм арасында
Гөлләр генә үсми юлларга.
Сикәлтәләр булса, аумас өчен
Сузылабыз Сөзгә кулларга.

Ир йөрәге – күккә талпыныр кош,
Хатыннарда йөрәк – янарга!
Жир шарында шатлык, хәсрәт күпме –
Барысы да сыя аңарга.

Без гайрәтле фәкать Сөзгә алда.
Гамәлләрнең гадел бизмәне –
Хатын-кызлар! Горур, чая ярлар,
Сез тормышның уңмас бизәге.

Бар табыну Сөзгә – Хатын-кызлар!
Кыю булабызмы, кырысмы, –
Бу дөньяда сөеп яшәгәнгә
Без мәңгегә Сөзгә бурычлы!

Саумы сез, сагышларым!

Күкрәгемнән очты алар,
И канат кагышлары!
Шатлык булып кайтып килә, –
Саумы сез, сагышларым!

Күңел яктысын, бар нурын
Дусларга багышладым.
Шатлыкны илгә тараттым,
Үзем – сагышларым.

Сөздән башка тоймас идем
Гомернең агышларын.
Ләззәтле дә, газаплы да,
Саумы сез, сагышларым!

Ерак яздан тәрәз кага,
Яшылекнең ялгышлары.
Югалтулар, табышларым, –
Саумы сез, сагышларым!

Бу көзләргә

Бу көзләргә күрми калды жаным.
Алтын чагы аның булдымы?
Кучкылланган һаваларны ярып
Кыр казлары очып уздымы?

Әллә ничек үтеп тора көннәр,
Шавы да юк, тыныч түгелләр.
Урман өсләп жыллар истеләрме? –
Чуар яфрак жиргә түгелгән.

Миләшләргә ялкын чорнадымы,
Баланнарны кырау үптеме?
Минем жанга көзләр кагылмады,
Сөзгәң жаннар аша үттеме?

Бу көзләргә күрми калдым менә...
Сәерсенеп торам, моңаеп.
Олыгаю шулай сиздермичә
Килеп житә микән, Ходаем?..

**Әйтерсең бернәрсә
булмаган**

Әйтерсең бернәрсә,
бернәрсә булмаган –
Ышанам, булмаган, булмаган дисәләр.
Чык коеп үләннәр, үләннәр өстеннән
Тын жыллар һаман да,
һаман да исәләр.

Әйтерсең бернәрсә,
бернәрсә булмаган –
Еракта яңгырый, яңгырый юл жыры.
Парлылар артыннан, артыннан эзләргә
Сибәли яфраklar, яфраklar яңгыры.

Әйтерсең бернәрсә,
бернәрсә булмаган –
Ниндидер бер шатлык,
бер шатлык көтәм мин.
Менә үткән тәрәзә, тәрәзә каршыннан
Кабаттан тагын да, тагын да үтәм мин.

Әйтерсең бернәрсә,
бернәрсә булмаган –
Жыр гына кисәктән, кисәктән өзелде.
Яфракка әйләнеп, әйләнеп үбәргә,
Эзлимен үткәннән, үткәннән эзеңне...

Бөздән бары жырлар кала

Гомер ага. Ак дулкыннар
Иңсәгә ялын сала.
Бөздән сөзгә жырлар кала,
Кабатланмас моң кала.

Назга сусаган күңелләр
Мөлдәрәмә тулышкан.
Жан сердәше, юаныч та
Жырлар булды тумыштан.

Яктыртты бары юлларны,
Ямьләде гомер күген.
Дуслар булса, жырлар булса,
Арып туктарлык түгел.

Китү калмас... Офык чиген
Үтеп бер югалырбыз.
Ак томанлы иртәләрдә
Тын гына кузгалырбыз...

Баш иеп гөлләр калачак,
Каеннар, таллар кала.
Безнең хәлне жыллар сөйләр,
Хәбәр житкерер таңнар.

Китәрбез шул. Бик сагынган,
Бик юксынган чагында,
Рәшәле болын түрендә
Чагылып безнең чалымнар.

Жырлар кала. Кичәгенен,
Бүгенгенен дәвамы.
Безнең жырлардан табарсыз
Жаныгызга дөваны.

Жырлар шатлыктан ярала,
Сагыш, моңнан ярала.
Жырны откан һәр күңелдә
Безнең жырлар яңара.

Бөздән сөзгә жырлар кала,
Кабатланмас моң кала.
Гомер ага. Чал дулкыннар
Иңнәргә башын сала.

Бөздән бары жырлар кала...

Гөлнур САФИУЛЛИНА

Кояшым

КОЯШЫМ

(Хикәя)

(Дәвам. Башы 2023 елның декабрь санында.)

* * *

– Бигрәк шаулашасыз, кызлар! Сездә тагын нинди бәйрәм? Коридорның теге башыннан ук ишетелә тавышыгыз.

Гүзәлне озата кергән шәфкать туташы палатадагыларны шелтәләп алды. Әмма үзенең моңарчы гел кырыс булган йөзе кинәт балкып китте – елмая ук башлады. Күренеп тора – яратып кына шелтәләве. Үзе артыннан палатага кергән Гүзәлгә, күзе белән генә ымлап, уртадагы буш караватны күрсәтте.

– Кичә концерт куйгансыз икән...

– Ишеттерделәр дәмәни?

Гүзәл янәшәсендәге караватка утырган хатын бирде бу сорауны. Зәңгәр жирлеккә ак ромашкалар төшкән халат кигән, башына ак яулык бәйләгән. 55 яшьләрдәдер. Хәер, бәлки алай да юктыр. Хәсрәт кешене тиз картайта бит ул. Ә мондагылар барысы да хәсрәт диңгезендә инде... Күзләре бигрәк акыллы бу апаның.

– Ишетелмичә?! Барысы да иртәдән бирле шуны гына сөйли. Бездә концерт куйганнары юк иде әле.

– Концерт дип... Нурияне жырлаттык менә. «Иртәгә кайтып китәсез, жырлавыңны башка ишетмибез», – дидек тә жырлаттык. Артистларың бер якта торсың! Без генә түгел, тирә-күрше палатадагылар да рәхәтләнеп тыңлады. Барысы да: «Ишегегезне ачып куегыз әле», – дип сорадылар.

– Ә бүген ни дип гөрләшәсез?

– Соң Нурия бит... Кайткач, ирен ничек жәзаларга икән, ди. Каршыларга соңга калды бит әле менә Илфаты. Уйлыйбыз-уйлыйбыз да, уйлап таба алмыйбыз! Нишләтсен икән ирен?

– И-и, ул ирдән дә канәгать булмасаң инде?! Мактап кына торырга кирәк андыйларны!

– Юк, юк, мактамыйм әле менә!

Нурия дигәннәре тәрәзә буенда басып торган хатын бугай. Гүзәл аны башта берәрсе янына килүчедер дип аңлаган иде.

– Ир-атны мактарга ярыймы соң?! Сөз нәрсә?! Минем дәү әни гел: «Иреңне, кайнанаңны һәм килеңне беркайчан мактама, алар һава торышы кебек үзгәрүчән», – дия иде. Әни белән бик матур торсалар да, гомерендә кешегә аның турында яхшы сүз әйтмәде. Хәер, начарын да әйтмәде анысы... Илфатның да кайчак кәефе кырыла. «Жылы сүзгә бигрәк саран син!» – ди. Мин түгел бит, дәү әни гаепле, ул шулай үстерде, дим. Нигә миңа үпкәләргә, аңа үпкәләсен!

Палатадагылар аңа кушылып тагын көлә башлады. Гүзәл генә елмаймады. Елмаерга хәл кирәк бит аңа. Теләк кирәк. Караваты да стена янында туры килмәде, ичмаса – борылып ятар иде дә, берсен дә күрмәс иде. Ничекләр көләселәре килә икән аларның?!

– Ярый, танышыгыз менә – яңа кеше сезгә. Изге урын буш тормый, диләрме әле?!

Палатага аяк басуга: «Исәнмесез!» – дип исәнләшкән иде Гүзәл анысы, тик бая аны ишетүче булмады бугай шул. Тавышы да бик акрын чыктымы соң?

– Гүзәл булам... Исәнмесез...

Һәркайсы үз исемен әйтеп чыкты. Шунда ук сорауга күмделәр: кайдан, беренче тапкыр ятуымы, балалары бармы, операция кайчан ясаячаклар... Боларның берсенә дә җавап бирәсе килми иде аның. Гомумән, сөйләшсә килми. Көннәр буга гел сөйләп торган укучы кешенең теле сыңар сүз әйтсә дә әйләнмәсен әле! Хәер, янып бетеп килгән шәмне кабат кабызып буламыни аны? Аз гына җил исеп куйса да сүнчәк бит инде ул – ничекләр итеп сакласаң да, аның инде гомере кыска... Гүзәл нишләргә белми аптырап торганда, яңа гына чыгып киткән шәфкать туташы палатага кире борылып керде.

– Рәфыйкова! Кан бирергә!

Кире палатага керергә ашыкмады Гүзәл. Процедура-лар ясый торган кабинеттан чыкты да, тәрәзә янына килеп басты. Карарга да бернәрсә юк – шәрә агачлар гына: бакча ягына чыга икән бу тәрәзә. Урамда тагын яңгыр башланган. Көзгә яңгырның шул булыр инде аның: томалый да ала. Мондый көндә жылы өйдә утырсаң гына рәхәт шул. Китап укып... Соңгы вакытта китап та укып булмый. Азрак онытылып тормаммы дип, укый башлаган китабын берничә тапкыр кулына тотып караган иде дә, булмады. Күзләр – китап юллары буйлап йөгәрә, укый да кебек, әмма берни аңламый. Уйлар – гел башкада... Карале, тагын елый түгелме соң?

Янына кемдер килеп басты. Ромашкалы халат кигән теге хатын икән. Исемен Әлфия диде бугай. Үзе генә каласы килгәнне ничек аңламыйлар икән соң болар, Ходаем?!

Берара икесе дә тәрәзәдән карап сүзсез генә басып тордылар.

– Карале, коя гына... Күкнең төбе тишелгәнмени! Шушындый яңгыр яуганда урамда йөрергә яратам мин. Яңгыр яуганда теләгән теләкләр кабул була диләр бит. Өйдә утырсаң да Аллаһы Тәгалә ишетә инде ул сине, тик миңа яңгыр астында теләкләрем нигәдер тизрәк барып җитә кебек тоела. Аякка резина итек киям, өскә яңгырдан саклый торган плащ... Чыгып китәм берүзем. Безнең өй авыл читендә үк, урамда очрап: «Бу яңгырда кая киттең?» – диюче юк... Елга буйлап үзәннән атлыйм да атлыйм. Башта озак кына теләкләремне теләм. Телләрем арыганчы... Аннан җырга күчәм. Шактый ерак киткән чакларым бар. Аның каравы, тынычланып кайтам. Ирем бу гадәтемне белә. Кайткан жиремә чәй кайнатып куя. Мәтрүшкә сала, каен җилгә яфраклары... Без аны сабагы, җиләкләре белән дә киптерәбез. И-и ул чәйнең тәмлекләре... Кәрәзле бал да булса шуның янына... Башка берни кирәкми! Сөйләшми генә эчәбез. Ахырдә ул миңа карап елмая башлай, мин – аңа. Рәхәт шундый...

Йөрәк кысылып куйды. Ә бит Гүзәл белән Равилнең әллә кайчан менә шулай кара-каршы утырып чәй эчкәннәре юк. Тәмләп, иркенләп, ашыкмыйча...

– Синең язгы ташкынны күргәнең бармы, Гүзәл? Ә ул аның исемен дә хәтерләп калган! Әллә кайчан белгән танышыдай сөйләшә.

– Авыл кызына охшагансың, беләсеңдер... Кайнап-кайнап, дулап-дулап аккан ташуны карап та торганың бардыр. Күпер өстенә басып күз алмый карап торсаң, ул берзаман сине бөтереп йота кебек тоела башлай. Шундый куркыныч! Анда эләксәң котылу юк кебек... Әмма ташкын уртасында калган кеше курку турында инде уйламый, Гүзәл. Моңа аның вакыты юк. Аңа бу гарасаттан ничек тә чыгарга, котылырга кирәк! Син дә үзеңне шул ташкын бөтереп алган дип күз алдыңа китер. Елап, үзеңне жәлләп утырырга вакытың юк хәзер. Ярга чыгарга кирәк! Көчеңне күз яшьләреңә әрәм итмә. Өйдә, ирең, әти-әниң, туганнарың янында елый ала иң, ә хәзер инде юк. Юатучы табылмас – барыбызда да бер хәсрәт... Үз-үзеңне кызганып елап утыру иң җиңел юл, әмма ул юл беркайчан да алып бармый. Ә сиңа, әйткәнемчә, ярга чыгарга кирәк. Һәм син чыгачаксың да! Медсестра күкрәгеңне алмаячаклар, ди бит. Белешкәнгә ачуланма, бәлки, ярдәм кирәктер дигән идем... Димәк, безнең арада иң кечкенә шеш синдә. Сөен!

Эчтә – күңелнең түрөндә, чыннан да, нәни генә бер сөенеч кабынып алды! Ничә көнгә беренче мәртәбә.

– Мин кереп чәй куя торам. Анализлар бирәсе булгач, син бүген иртән чәй дә эчмәгәнсеңдер әле. Кызым бик тәмле алма бәләше пешереп китергән иде. Мүк җилгә белән. Андыйны, мөгаен, ашаганың юктыр. Ошаса, рецепт-тын да язып алырсың...

...Палатадагы кызлар: «Монда бик тиз тоталар», – дигәннәр иде, дәрәс булды – операцияне икенче көнгә үк билгеләделәр. Операцияне аңа укучысының әнисе үзе ясарга тиеш иде. Дәрәс, Гүзәл аны бөтенләй белми диярлек. Беренче сентябрь көнне ике-өч сүз алышуны санамаганда. Азалия алар сыйныфына быел гына килеп кушылды. Уку елы башлануга узган беренче ата-аналар җыелышында да күрешкән әнисе. «Әти килә алмый, ә әни Мәскәүгә конференциягә китте», – дигән иде Азалия. «Тәҗрибәле хирург, кулы җиңел», дип әйтәләр. Анысын монда кәргәч, палатадагылардан ишетте. Авыруларның берсеннән икенчесенә күчеп йөри торган сүз – дәрәс булырга тиеш.

Иртүк апасы килеп керде.

– Ачуланма, малайларны кайнанаңа илтеп куйдым, – диде ул. – Сөенеп алып калды, үзенекеләр ич... Өйдә ут йотып ничекләр утырыйм?! Үзем озатып калырмам, каршы алырмам. Сиңа да алай җиңелрәк булыр. Барыбер кичкә киләсе идем бит...

Аны күргәч, күзгә тагын мөлдәрәп яшь тулды. Башка еламыйм, дип, үз-үзенә сүз биргән иде югыйсә. Нигә кеше дигәнең шундый икән – нигә аның башына иң элек уйның начары килә? Татар юрап китерер, диләр югыйсә. Күңелгә төшкәннең башыңа төшәчәген көт тә тор инде аннары...

Палатадагылар арасынан Гүзәл операциягә иң соңгы керергә тиеш булып чыкты. Монда да чират... Апасы коридорны әйләнеп килде дә пышылдап кына: «Иң җиңел операцияләргә иң соңыннан ясыйлар икән. Сөен, димәк,

синеке алай куркыныч түгел!» – диде. Шулай гына була күрсен, Раббым!

...Артта ишекләр ябылды: апасы шунда басып калды.

– Аллага тапшырдык, сеңлем! Барысы да әйбәт булып!

Гүзәл аңа җавап бирергә өлгермәде. Ашыктыралар...

Операция блогының коридоры шактый озын икән.

Һавасына кадәр башка. Менә хәзер: «Мин кире уйладым әле, операцияне ясатмаска булдым», – дип, борылып чыгып китсәң дә, сине беркем туктатмаячактыр, мөгаен. Һәрхәлдә, артыңнан берәү дә эзләп килмәячәк. Синең гомерең – аңа син генә хужа. Тик сайлау мөмкинлеген бар да һәм юк та булган очрак шул бу. Теләмәсәң дә, алга – билгесезлеккә таба атлайсың...

Операция залына керүгә, күзләре белән Азалиянең әнисен эзли башлады. Белгән кешене күрсә, эчтәге бу курку, калтырану аз булса да басылып кебек иде. Тик Миләүшә Марсовна күренмәде. Кереп җитмәгән әле, күрәсәң. Инструментлар белән кайнашучы ике шәфкать туташы көләшә-көләшә нидер хакында сөйләшәләр иде. Тормыш туктамый: ул монда – яшәү белән үлем чиге узган урында да үз җае белән ага...

– Рафыйкова, сезгә операцияне мин ясаячакмын!

Әллә кайдан пәйда булган хирург аның янына ук килеп баскан икән инде. Маскадан күзләре генә күренеп тора... Абау, бигрәк яшь егет бугай! Ә Миләүшә Марсовна кайда икән соң, ул бит: «Мин сезгә операцияне үзем ясармын», – дигән иде.

– Миләүшә Марсовнаның кызының туган көне икән. Иртәрәк сорап кайтып киткән...

Монысын ул әллә операция өстәлендә ятучы Гүзәлгә, әллә шәфкать туташларына әйтте.

– Башмыйбыз!

Баш очына кемдер килеп басты.

«Азалиянең туган көне, димәк. Классташлары котладымы икән...» Уеның ахырына барып җитеп булмады... Калганын инде хәтерләми...

* * *

– А-а-а-а-а...

Каяндыр тоташ гүләү булып ишетелгән тавышлар бер якыналар, бер ерагаялар. Баш чамасыз авыр: аз гына селкәтсәң дә, янә ниндидер бер караңгылыкка чумар кебек. Менә ул инде тагын шул бушлыкка ава. Коточкыч зур булып тоелган баш үз артыңнан сине тыңламаган гөдәңне дә сөйри...

Дөнья тагын бер мәлгә тына. Вакытның исәбе югала...

Ә аннан теге тоташ гүләү сиңа шактый якыная төшә.

Кайбер сүзләр инде өзек-өзек аңга килеп ирешә башлый.

– Сеңлем! Гүзәл! Йоклама...

Монысы апасы тавышы бугай.

Үзе күренми, тавышы гына килә. Күрер өчен керфекләрне күтәргә кирәк шул. Ә аларга әйтерсәң лә таш бастырып куйганнар...

– Су-у-у...

Кипкән иреннәрәнә кемдер шунда ук юеш марля тидереп ала. Апасыдыр инде. Озаграк тотсын иде – эчәсе килүне тамчы да басмады бит.

– Ярамый, сеңлем, әлегә күп эчәргә ярамый!

Гүзәл наркоздан төмам айнып җиткәндә караңгы төшкән – палатада сөйләшүләр тынган иде инде.

Әллә йоклаулары, әллә йокыга китәргә тырышып ятулары. Барысы өчен дә авыр көн булды бүген. Шөкер, ул мәнә инде артта калды дисәң дә ярый.

...Иртән палатага табиблардан иң беренче булып Миләүшә Марсовна килеп керде. Сәгать җиде тулып узган гына иде әле.

– Хәлегез ничек, Гүзәл Динаровна?

Ашыгып керде – ашыгып чыгып китте. Күзгә туры карамыйча гына сөйләште. Әллә нәрсәгә ярсанган кебек иде ул. Гүзәл аның ни әйткәнен аңлады да, аңламады да. Күрше караватларда ятучыларның инде барысы да уянган иде, тик табиб артыңнан палата ишеге ябылгач та беркем бернәрсә дәмәде. Янына ук килеп утырган апасының кулларына чытырдап ябышты Гүзәл. Урындыкта, башын аның аяк очына салып төн чыкты бит – ул да суырылып калган.

– Апа, нәрсә диде ул?

– Дөрәс ишеттең, сеңлем... Күкрәгеңне бөтенләй алырга туры килгән...

– Син... Син кичә үк белгән идеңмени?

– Әйе... Чыгаруга әйттеләр... Шеше без көткәнгә караганда зуррак булды, диделәр.

Кулы әкрән генә өскә күтәрелде...

– Беренче тапкыр үзең көзгедән карау гына бик авыр, аннары ияләшсәң, диләр. Кемнәндер кулын, кемнәндер аягын кисәләр – алар да яши әле. Без бит, Аллага шөкер, аяк өстендә, йөри, үзәбез теләгән җиргә бара алачакбыз. Нәрсәдер тотып эшлим дисәк – ике кулыбыз бар. Күрергә – күзәбез бар. Колакаларыбыз да ишетә. Яшәрбез! Баш сау булса, башка бүрек тә табылып. Мин ирәмә гел шулай дим.

Урыныннан тормыйча, түшәмгә карап яткан килеш кенә сөйли Әлфия апа. Кешене юата белә инде бу апа, дипломлы психолог диарсәң...

– Ә син, Гүзәл, елыйсың килсә, бер елап ал. Без, хатын-кызлар, шулай инде, елап бушанабыз. Ә сиңа бушанырга кирәк хәзер. Елаганның – бер кайгысы, көлгәннең – биш...

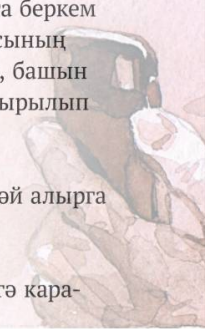
Кичә генә: «Күз яшенең сакла, үзеңгә җәлләүдән тукта», – дип киңәш биргән иде. Ә бүген: «Ела!» – ди...

Гүзәлнең ике күзеннән мөлдәрәп аккан яшьләрен күрәп әйтәме соң? Аның ягына карамый да кебек үзе...

– Бер тапкыр еларга рөхсәт сиңа. Ишеттеңме, бер генә тапкыр! Без бу хәлгә барыбыз да әзер идек, ә син юк... Шуңа күрә генә бүген суган суы түгә аласың. Безнең онык шул суган суы дигәнне һич аңламый менә. Бабасы әллә ничә тапкыр аңлатып та карады. Хәзергеләрнең теле тартарчага нигә ятмыйдыр, гажәп... Сезнекләр дә шулаймы?

Бөтен палата оныкларның туган телдә нигә сөйләшәргә теләмәвенәң сәбәбен эзләүгә күчте. Гүзәлне «оныттылар»...

...Күкрәксез хатын-кыз читтән ничек күренә икән ул, Ходаем?! Кыш көне ярап – киём белән дә яшеренерсәң, ә җәйләрен нишләп бетәргә? Күлмәгең астында берни булмавы әллә кайдан күзгә ташланачак лабаса. Җәйге эсседә, чөлләдә дә калын кофта кияргәме? Күкрәген алдырган хатын-кызлар бардыр бит инде, әнә бүлектә

бөтен палаталар тулы... Ничек яшиләр икән соң алар? Нигәдер бу хакта моңарчы бер тапкыр да уйлаган булмаган... Гел кыенсынып, кимсенептер инде. Хәер, башта жәйгә кадәр барып житәсе бар әле.

Ә күкрәкләре матур иде бит аның. Бүлмәдәш кызлары да гел әйтә иде укыганда. Уртача буй, нечкә генә бил һәм туп-тулы күкрәкләр. Ике бала табып, аларны имезгәннән соң да матурлыгын жуймады алар. Бүлмәдәшләренен берсе – Пермь кызы Зәринә күкрәкләр турында сүз чыкса, гел Гүзәлгә карап: «Минем апа акушер булып эшли. Кечкенә имиле хатыннарын сөтләре күбрәк була дип әйтә ул», – дия иде. Кызлар кычкырып көләләр: «Әллә нәрсәләр турында уйлыйсың син, Зәринә! Безгә бала имезергә ерак бит әле... Көнләшкәнгә әйтәсең син!» – диләр... Күкрәккә сөтнең аз яки күп төшүе аның зурлыгына-кечкенәлегенә карамый бугай. Гүзәл әнә балаларының икесен дә рәхәтләнеп имезде. Малайлар бит әле – ашам-саклар. Шаулап төшә иде сөте... Участок педиатры барган саен: «Озаграк имезергә тырышыгыз. 2 яшыкка кадәр... Ана сөте имеп үскән бала сирәгрәк авырый. Сезгә дә шулай файдалырак – күкрәгегездә шешләр булмас», – дия иде. Әйе, булмас ди... Гел бер кагыйдәләр белән генә яшәсә тормыш буламыни ул?!

Равилгә дә ошый иде аның күкрәкләре. Матур сүзләргә саран ул, тик бик сирәк кенә булса да әйткәли иде бит. «Аларны мин генә күрергә тиеш!» – дия иде... Өйләнешкәннән соң ул аңа бер тапкыр да ачык изүле кофта яки күлмәк кияргә рөхсәт итмәде: «Күкрәкләреңнең матур икәннән беләсең син! Ирләргә күрсәтеп йөрмәкче буласыңмы?! Кызыксыннар дисеңме?» Күңелне рәнҗетерлек сүзләргә таба белә ире... Юк, андый теләге беркайчан да

булмады Гүзәлнең. Күкрәк чокырына төшкән карашларны жыеп йөрүче түгел инде ул. Артык ачык күлмәкләр кыз чагында да кимәде. Моңы үзе дә бик яхшы белә Равил, әмма барыбер әйтә.

Равил... Ни генә дисәң дә, ир-ат күзләре белән ярата шул. Инде менә аның алдында ничекләр чишенәсе булыр?! Бер мәлгә көзгедә үзенең шәүләсен күргәндәй булды. Сул як күкрәк урыны буш, аның урынындагы жөй шулкадәр ямьсез... Абау, Ходаем!

– Ы-ы-ы...

Аяк очында утырган апасы ашыгып янына килеп басты.

– Авыртамы әллә, Гүзәл? Врачны чакырыйммы, укол салсыннармы?

– Юк, түзәрлек...

– Ыңгырашасың бит... Күзеңне дә ачмыйсың...

Тән сызлавына түзеп була ла ул... Жан сызлавына дару юк!

– Кайт инде син, апа... Бар, кайт... Малайлар да сине көтәдер.

Тәрәз буенда ятучы Әлфия апа аларның сөйләшүен ишетмәмешкә салышты бугай. Махсус мәктәп узганмыни: ул нәрсәне иштергә, ә нәрсәне «ишетмәскә» икәннән шундый яхшы белә.

– Кызлар, минем Алия яза, барыгыз да тыңлагыз әле. «Әни! Киңә интернеттан укыдым моны, сиңа да языйм әле. Баксаң, амазонкалар яшәгән кабиләдә кызларның балачакта ук уң күкрәкләрен кисеп ала торган булганнар икән. Жәя белән уктан атарга жайлы булсын дип. Зарланмаганнар, шулай тиеш дип кабул иткәннәр. Моңың өчен кәефләрән дә төшереп утырмаганнар. Әйдә, син дә елмай

Рәсем:
Наталья Васильева

эле, эни!» Дөресме икән бу? Әллә Алия мине юатам дип кенә уйлап чыгардымы икән? Булыр, булыр, дөнья зур бит ул, без генә бакча артынан ерак китмәгәч тә. Казанга барып кайту Мәккәгә барып кайту белән бер ич безгә. Алия күпме чакырып та, бер Камалга да килә алган юк менә. Сыер да саумыйм инде югыйсә, тик шул каз-үрдәкләрне ташлап чыгып китеп булмый барыбер. Аллаһы боерса, терелеп чыккач, иң беренче театрға барам эле. Билет ал, дип, кызга хәзер үк әйтеп куям... Карагыз эле, амазонкалар кемнәр соң алар? Гүзәл, син бит укытучы кеше, аңлат безгә – авыл хатыннарына!

Үз уйларың белән генә калырга өметләнмә дә бу палатада!

Беренче перевязка вакытында күзен бер тапкыр да ачмады Гүзәл. Операция урынына карарга әзер түгел икән эле ул... «Авыртамы?» – дип, шәфкать туташы әллә ничә тапкыр туктап сорады. Аңа «юк», дип башын гына чайкады.

– Алайса нигә күзләрегезне чытырдатып йомдыгыз соң, ачыгыз!

– Миңа шулай жиңелрәк...

Иң авыры – көзгеләрдән качу, аларга карамаска тырышу иде. Хәтта менә шулай киң халатка уралган килеш тә... Ә көзгеләр тирә-юньдә шундый күп икән! Менә монда – авырулар белән шыплап тулган хастаханәдә дә адым саен алар. Чирле кешегә көзгегә карау нәрсәгә кирәк?! Күзләргә чыккан моңсулыкны, вакыт-вакыт сине дулкын кебек күмеп киткән чарасызлыкны күрер өченме? Елаганнан соң тап-тап булып кызарган йөзгә карар өченме? Эле генә күз яшьләре түккән кеше беркайчан да матур булмый инде ул... Гүзәлдән торса, бер көзгә дә элмәс иде ул бу диварларга. Көзгә генәме соң, кичке якта тәрәз пияласында чагылган шәүләләреннән дә кача эле ул соңгы көннәрдә. Коридорларны әйләнәп керерлек кенә хәле булса да, кичке эңгер-меңгер төшүгә үк палатадан чыкмас була.

...Иртәгә өйгә кайтаралар дигән көн иде ул.

Перевязка ясый торган шәфкать туташларының берсе бөтенләй диярлек сөйләшмичә эшли, икенчесенең исә авызы ябылып та тормый. Сөйләшсәң яратканыңны сменасы иде.

– Иртәгә иртән тагын бер тапкыр перевязка ясыйбыз да аннары инде үзегезнең поликлиникага барып күренеп йөрерсез. Ә жөйләрен алдырырга монда килерсез – чиратка бүген үк ызылып куегыз. Ул килүегезгә инде гистология дә әзер була – аны да алып китәрсез. Сөз бигрәк борчыласыз... Протез киеп куйгач, күкрәгегез юк икән беркем белмәгәч бит. Кызлар шулай свиданиеларга йөри эңә. «Үзем әйтмичә белмәде, сизмәде», – диләр. Анджелина Джоли турында ишеткәнгез бардыр бит? Үзе теләп күкрәкләрен алдыруын әйтәм. Бернинди начар диагноз куелмаган килеш. Әбидә, әнидә булгач, миндә дә рак булыр дип куркып... Шуны ачыктан-ачык, яшермичә сөйләде дә эле. Дөньясы аңа карап кына ишелеп төшмәде... Кинода да уйнап тора, эле модель булып та акча эшли... Рафыйкова, бүгенгә бетте, йә, инде күзегезне ачсагыз да була!

Шәфкать туташларының берсе дә ике тапкыр сораганыңны яратмый. Чиратка кайда язлар – анысын аңламый калды Гүзәл. Кемнәндер белешсәң инде.

Бакча ягына чыккан тәрәзә янына барып басты. Яраткан урынына... Коридорның тынычрак, аулаграк почмагы бу. Тәрәзә төпләре шундый киң – менеп, аякны сузып утырып китап укырга була... Китап тотмаганына да инде ничәмә-ничә көннәр. Моңың кадәр вакыт беркайчан укымый торганы юк иде бугай эле. Китапсыз беркайчан тора алмыйм, дип уйлый иде. Бер көн эчендә дә тормышың асты-өскә килергә мөмкин икән шул...

Тәрәздән урамга озаклап карап утырырлык берни юк. Кара көз бит. Ноябрьдә табигатьтән матурлык табу авыррак инде... Апасы иртән шалтыратканда: «Бүген бигрәк көчле жил», – дигән иде, дөрес икән. Каен агачларын талкый гына эңә – менә-менә шартлап сынарлар кебек...

Ул басып торган тәрәзә – коридорның соңгы тәрәзәсе. Бер-ике адым гына атлысың да, ике якка ачыла торган зур ишекләр сине лифт алды мәйданчыгына алып чыга. Лифттан чыгучыларга да, лифт көтеп торучыларга да бу як коридор, анда кемнәр бары күренми. Эңә лифт алар катында ачылды да аннан сөйләшә-сөйләшә кемнәрдәр чыкты. Берсенең тавышын шунда ук таныды Гүзәл – алар палаталарын жыештыручы санитарка. Аның тавышы ирләрнекенә охшаган – калыңрак, беркем белән дә бутый алмыйсың. Икенчесенең тавышы таныш түгел. Хатыннар лифттан чыктылар да, туктап, сөйләшеп тора башладылар. Теләсәң-теләмәсәң дә ни сөйләшкәннәре аермачык ишетелә. Гүзәл аларның нәрсә турында сөйләшкәннәренә шунда ук игътибар да итмәде эле. Миләүшә Марсовнаның исеме чыккач кына колак салды.

Күбрәк теге таныш санитарка сөйли.

– Кеше кергәч лифтта сөйләп бетерә алмадым... Әйе, син отпусканда чакта булды бит монда хәлләр! Главврач барысын да туздырган – атна буга аяк очына гына басып йөриләр эңә. Теге яшь хирургка икенче көнне үк гариза язарга кушканнар. Язмыйм, дип маташкан ахрысы эле. Дипломсыз каласың, башка бер жирдә дә эшли алмаячаксың дигәч кенә язган ди.

– Миләүшә Марсовна нигә үзе ясамады икән соң?

– Мин дә аңламадым. Аны да тиз генә ялга жиңбәргәннәр. Теге хатын монда булганда күзгә күренеп йөрмәскә кушканнар. Андый хәл бүлектә булганы юк иде ди эле. Кечкенә генә шештән котылам дип кереп, күкрәк кадәр күкрәгенне ялгыш алсыннар эле! Аны кире теге кенә куеп булмый бит. Яңасы да үсә торган нәрсә түгел. Теге хирургның әллә өченче генә операция ясагы булган ди.

– Күкрәксез калган хатын үзе беләме икән соң боларны?

– Юк инде, аңа кем әйтсен?! Беркемгә белгертмәскә кушканнар... Шешәң зур булып чыкты, шуңа алдык дигәннәр, ахрысы. Матур гына хатын үзе, яшь эле. Балалары да кечкенә ди. Укытучы булып эшли икән. 7 нче палатада ята ул, белгертмичә генә кереп карап чыгарсың бүген. Иртәгә чыгаралар инде аны. Күкрәксез калганга бик кайгыра, диләр...

7 нче палата? Укытучы? Ике балалы... Аның турында сөйлиләр түгелме соң болар?! Менә ни өчен Миләүшә Марсовна бүтән кереп күренмәгән икән... Палатадагы башка хатыннарга кем операция ясаган, шул хирург кереп хәлләрен белеп йөри. Ә Гүзәл янына ике тапкыр гына

олырак яшьтәге бер хатын-кыз керде. Озак кына сорашты... Ә обход булган көнне бүлек мәдире аның янына килеп житкәч, янындагылардан: «Шушы хатынмы?» – дип сорады. Гүзәл аның бу соравына игътибар иткән иде итүен, нигә болай сорады икән аерып дип...

Тирә-юнь кинәт зыр-зыр әйләнә башлады, күзалларын караңгылык басты. Тәрәзә төбенә тотынып тора иде – әкрән генә идәнгә шуышып төште...

* * *

Класска керүгә иң беренче Азалия утырган партага күз салды. Ул, әлбәттә, буш иде. Миләүшә Марсовнаның сәбәбен аңлатмыйча-нитмичә генә документларны алуын, кызын башка мәктәпкә күчерүен әйткәннәр иде инде.

Сәбәбен бик белә дә Гүзәл... Тик белүдән ни мәгънә?! Кызымны күргән саен исенә төшәр, бер булмаса, бер очрашырга туры килер, дигәндер. Бар да шулай килеп чыгуда укучысының әнисе гаепле идеме, булса, ни дәрәжәдә гаепле иде, Гүзәл бик аңлап та бетермәде. Күңеле тулы үпкә аның, тик кемгә үпкәләгән генә белми.

...Аңына килүгә апасына шалтыратты.

Шулкадәр ярсыйган иде – нәрсә булганын көчкә аңлата алды.

– Мин нишләргә тиеш икән хәзер?! Бу хәлне бит болай гына калдырырга ярамый!

Апасы аны сабыр гына тыңлап торды да бер генә сорау бирде:

– Сеңлем, син кемнәрнедер жәзага тарттырганнан күкрәгәң яңадан кире кайтамы соң? Нервыларыңны сакла!

Идән юучы хатыннар ни сөйләмәс, диделәр аңа.

Бүлек мәдиренә кереп карады.

«Карга карганың күзен чукуымый, алар барыбер үз гаепләрен танымаячак. Син моны берничек исбатлый алмаячаксың», – дигәннәр иде палатадагылар. Шулай булып чыкты да.

– Рафыйкова, беләм, сез яңа гына бик зур стресс кичердегез. Хатын-кызларның бик күбесе өчен күкрәксез калу фажигага тиң. Әмма нишлисез, яшәргә кирәк. Балаларыгызны үстерәсегез бар. Метастазалар таралмасын өчен шундый карарга килгән хирург. Андый чакта без матурлык турында уйлап тормыйбыз инде. Гомер кыйммәтрәк... Барыгыз, тынычланыгыз, әллә нинди гайбәтләр тыңлап йөрмәгез, – дип озатты аны мәдир.

Әйе, яшәргә кирәк иде. Тормышта төзәтеп булмый торган ялгышлар да барын онытып. Өйгә кайткан көнне бик озак апасы белән икәү генә сөйләшеп утырдылар.

– Бу хәлне оныт дигәнәмә үпкәләмә син, – диде апасы һәрвакыттагыча жайлап кына. – Минем дә моның өчен бик йөрәгем авырта, үзем генә беләм... Сине кызганып әйтүем. Ярый, без аларны судка бирдек тә ди. Әле ныгып та житмәгән килеш син суд юлында йөрергә әзерме соң? Көчең житәрме моңа? Аларның ялгышуларын исбатларлык дәлилең дә юк бит синең. Ул санитарка хатынның исемен дә белмисең. Син бүгенгә көндә исән-сау! Минем өчен менә шунысы мөһимрәк. Инде анализларын да әйбәт килсә... Күрәчәгез булгандыр, язмышың белән

килешергә, бу хакта онытырга тырыш әле, сеңлем. Күңелдә йөргән үпкә-рәнжешләр шешкә әйләнә диләр бит. Уйлама башка ул хакта!

Бик уйламыйсы иде дә бит! Күңел – елга, уй – дәрәя шул: тиз генә йөзеп чыгармын димә. Уйның аның аты да йөгerek, син бер «уф» дип авыр сулаганчы, Каф тавы артыннан әйләнеп кайта. Операциягә кергәндә: «Әллә соң кире борылыргамы?» – дигән уй юкка килмәгән бугай.

Әлфия апа да ялгышкан булып чыкты. Көзгегә беренче карау гына авыр, дигән иде. Икенче, өченче, унынчы, унбишенче... тапкырда да жинеллек сизелмәде. Күңелгә әллә нинди бер кимсенү хисе кереп урнашты. Ич котыла торган түгел! Әйе, ул хәзер башкалардан аерыла, ул – кимчелекле. Бер күкрәгә булмаган хатын-кыз матур була алмый инде.

«Мондый очракта хатын-кызның жаны тизрәк сәламәтләнүе янындагы ир-атка да бик нык бәйләнгән», – дип язалар интернетта. Ир кеше жылы сүзен жәлләмәсә, хатын-кыз тәнәдәгә яралары турында тизрәк онытачак, диләр. Бөтенләй үк онытып булмас булуын да... Тик... кочагына кысып алсын иде дә, күзләренә карап: «Син бит миңа һаман да кадерле! Шушы килеш тә! Безнең арада берни үзгәрмәде», – дисен иде ул. Бер тапкыр гына әйтсен иде! Шул сүз житәр иде.

Ә Равил... Равилнең хатыны соңгы вакыт кичергән бу тетрәнүдә гаме бөтенләй юк иде бугай. Ялгыш бер тапкыр: «Авыртмыймы?» – дип тә сорамады. Югыйсә пычак астына көн дә кермисең... Ул үзен берни булмагандай тотты.

Хәер, юк, алай түгел. Үзе кагылганда Гүзәлнең кинәт катып калуын, һәрвакыт ике кулы белән шунда ук күкрәгән кочып алуын һәм ахыргача кулларын жибәрмәвен күрә иде бит ул. Бер тапкыр да: «Төшер кулларыңны, тынычлан, бар да әйбәт», – димәде. Аның кагылулары шуңа да газәпка әйләнде...

Операциядән чыкканнан соң Гүзәл бер тапкыр да аның алдында чишенмәде. Чишенә алмады... Хәтта бер-берсенә якынайган мизгелләрдә дә. Ә ул: «Сал инде шул йокы күлмәгеңне!» – димәде. Өстендәгә футболкасын Равил алдында бер тапкыр гына күтәрде Гүзәл. Юнып алгандай калган күкрәк урынын, андагы жөйләрне күрергә өлгердеме икән ире, әллә юкмы...

Көнләшүе элек тә бар иде инде.

Берара ул тагын да көчәеп китте. Әллә кайдан тузга язмаган сәбәпләр таба. Гел телефонын тикшерә торганга әйләнде. Анысы бигрәк тә жанга тия – күңелгә кереп актарына кебек. Хәбәр килсә, Гүзәлдән алда үрелеп телефонны ул ала. Ата-аналар чатыннан хатынына кем нәрсә язар дип уйлый торгандыр? Апасын да кисәтеп куйды Гүзәл: «Әйтәсе сүзең булса, шалтыратып кына әйт, йә очрашкәч сөйләрсең, яме», – диде.

Апасының кәфе бөтенләй төшкән иде моны ишеткәч.

– Сеңлем, күңеләң бер дә шом саласым килми... Алай да әйтәм инде – игътибарлырак бул әле. Равилең берәрсе белән очрашмыйдыр бит? Гадәттә үзе йөргән ир-ат хатынын шулай көнли диләр бит...

(Ахыры киләсе сәндә.)

*Кышның бер караңгылык икенчесен алыштыра торган иң кыска көннәрендә – эңгер-меңгер төшөп килгән чакларда күңелем белән бала чакларыма кайтып киләм мин...
Әнә, кичке эшләрне инде тәмам итеп, гаиләбез бергә җыйелган, һәркем үз эше белән мәш килә.*

Әби аш-су тирәсендә бөтерелә. Кичкегә бүген дә аш өлгерткәндер, хәзер токмачы ғына күтәрелеп менсен дә, аш «сосам» (салам дип әйтүе) дип йөридер. Әти идәнгә мендәр генә ыргыткан да, аны баш астына кыстырып, китап укый, кулына яңа детектив килеп элэккән, димәк. Абый үз бүлмәсендә инде меңенче мәртәбә магнитофон сүтеп җыю белән мәшгуль. Түгәрәк күзлек пыялаларын сөртә-сөртә, тегеләр (апай белән мин булам инде) кереп шөрөпләрен таратмасын дип, күзен ишектән алмый. Кинәт ишек ачылып китә дә, кышның зәмһәрир салкынын үзенә ияртеп, аягына – итек, өстенә коңгырт пәлтә кигән, башына калын шәл ураган, шәле парланып ап-ак булган әнибез кайтып керә. «Әни!» дип, апай белән аның каршысына йөгәрәбез. Әйтерсең ул күрше Тәмте авылыннан түгел, Теләче базарынан кайткан. Әнине кочаклап алабыз да сумкасын ачканын көтеп торабыз. Хәер, аны ачасы да юк, газета-журналлар белән гел шыплап тулгангамы, без ачып-ябып йөдәткәннәнме – заманың эшләнәнен дә хәтерләмим – ул гел ачык була иде. Әни шул сумкасыннан яңа журналлар, берсеннән-берсе хуш исле открыткалар, Анна апаның безгә дип биргән йөрәкле печеньеларын чыгара. Үзәбезгә тиешлесен генә калдыра да, ерта күрмәгез тагын, дип, иртәгә таратасыларын тиз-тиз алып куя. Шул журналлары ярыша-ярыша актарабыз, әниң ташыйсы «поручение»ларын алып почталы, контордагы бухгалтерия апалары булып уйныйбыз.

Әни 20 елдан артык гомерен почта хезмәтенә багышлады. Айдар, Тәмте урамнарын ничә кат ураганын үзе дә белмидер. Авыллар шау-гөр килеп, урамнар бала-чага, колхозга эшкә йөрүчеләр белән тулып торган, газета-журнал укучылар, хат алышучылар күп булган заманда апа, мин, әни – өчөбез өч якка таратып та көчкә җитешә идик.

Сумка тутырып пенсия акчаларын өләшеп йөргән чакларда бер Аллаһы Тәгалә саклаган инде әнибезне. Тәмте белән Айдар арасында кемнәр генә йөрмәгәндер. Теләче урамында туктагып: «Син почтальон Илһамия кызы бит, име? Салам әйт әниңә, яме», – дип дәшүчеләр әле дә күп.

Бүген дә әни-әти янына, туган йортыбызга бөтенәбез бергә җыелышып кайтабыз. Моннан да зуррак бәхет бармы икән?!

Әтибез әниң гомерлек яры ғына түгел, сәхнә пары да булды. Ул берәр сәбәп белән гармун уйный алмаса, әни: «Башка кешегә җырлый алмыйм», – дип, сәхнәгә чыкмый иде. Алар икесе дә яшь чакларынан авылда, районда узучы концертларда катнашты, гаилә ансамбле булып та чыгыш ясай идик. Әле бүген дә әти белән әни төрле конкурс-бәйгеләрдә бик теләп катнашалар.

Әниемнең аш-суга уңганлыгын әйтеп тормыйм. Чөнки һәр кешегә үз әнисе пешергән ризык иң тәмлесе инде ул. Сьерларын бетергәннән биш ел булса да, әни эзерләп биргән май, тура, сөт өсләрен бүген дә сагынып искә алучылар бар. Кул эшләренә дә бик оста ул – бер кичкә кунакка килгәндә дә энә-жебен калдырмый. Җәйләр җитсә, бакчасында башкаларыныкыннан алда кыяр-помидоры җитешә, гөлләре гөрләп үсә.

Күңелемдәге иң зур теләгем: туган йортыбызның тәрәзәләрендә ут беркайчан да сүнмәсен, балалар, оныкларының шат авазы тынмасын, әтибез белән әнибез әле озак еллар тигезлектә гомер кичерсәннәр!

Раилә ФӘСХИЕВА.
Теләче районы.

«Әгәр нәрсәне дә булса бик-бик теләсәң, бар җиһан аны тормышка ашыруда булыша». Язучы Пауло Коэльо атаклы «Алхимик» әсәрендә шулай ди. Миңа шулкадәр ошады бу фикер: блокнотка язып куйдым.

Мин үзем балачакта ук укытучы булырга, авыл мәктәбәндә балалар укытырга, акыллы егеткә кияүгә чыгып, бәхетле гаиләдә яшәргә хыялландым, бик-бик теләдем шуны! Укытучылар – белемле, зәвыклы, матур кешеләр булып күңеләмә кереп урнашты.

Үзөбезнең Сәфәр мәктәбендәге укытучы апаларга охшарга тырышып, әни-нең, апамнарның биек үкчәле туфлиләр-рен киеп, «укытучылы» уйнаулар, өс-тәлнең озынайтыла торган өлешен тар-тып чыгарып, шуңа акбур белән сан-нар, хәрефләр язулар, мактаган булып, «бишле»ләр куюлар... Әнә шул балачак хыялы елдан-ел көчәя барып, унберен-че класстан соң Минзәлә педучилище-сын сайладым. Минзәләдә уку еллары исә мәктәп, укытучылар дөнәйе-сина тагын да якынайтты. Муса Жәлил эзләр-рен саклаган Минзәлә... Мәдинә Мали-кова, Ләбиб Айтуганов, Газиз Мөхәм-мәтшин, Марс Шабаев, Эльмира Шәри-фуллиналар белем алган педучилище... Миңа, әдәбиятка гашыйк кызга, ул бер серле дөнәй булып тоелды. Татар теле һәм әдәбияты белгечлеге буенча дип-лом алып, чын укытучылар булып мөк-тәпләргә таралдык. Актаныш РОНОсы миңа Байсар урта мәктәбенә юлама бирде. Тагын теге сүзләр искә төшә: бик-бик теләсәң, бар жиһан булышыр сиңа... Байсар бит инде ул гомер-го-мергә күңелләргә иләсләндереп, үзенә тартып торган авыл! Шунда билгелә-нүемә үземнән дә бигрәк әти-әнием сөөнде! Бергә укыган кызлар да, бу хә-бәрне ишеткәч, көнләшеп куйдылар хәтта! «Бәхетле син! Кемгә тәти әле ул Байсар!» – диделәр. Бер килүдә, урам-нарыннан атлап киткәндә үк ошаттым мин аны! Өч катлы мәктәп, больница, мәдәният йорты, китапханә... Кешеләре ничектер бик ягымлы, матур итеп сөйләшәләр... «Кара, шөһөргә охшаган авыл бит бу!» – дип уйлап куйдым. Ә мәктәбе – 100 елдан артык бай тари-хы, үзенә генә хас традицияләре булган легендар белем йорты! Дулкынланып, шул мәктәпкә килеп керүләрем, мөк-тәп директоры Әсхәт Хәсәновичның, укытучыларның жылы итеп каршы алулары, мине оештыручы завуч итеп

таныштырулары... Бик рәхәт мизгел-ләр! Шунысы кызык: миңа 21 яшь, унберенче класс укучыларына – 18. Алай да житди булырга, укытучы апа-роленә керергә тырышам. Луиза апа-дип әйтерләрме, Луиза Гыйлемжанов-намы? «Апа, сезнең дәрес шундый күңелле булды!» – дигән сүзләре бары-сын хәл итте: мин алар өчен «апа» идем шул көннән... Беренче көннән үк мине якын итеп каршы алган тыныч холькылы Лилия апа Разованы шундук яраттым. Ул мине жайлап кына укыту, тәрбия процессына алып кереп китте, чын мәгънәсендә остазыма әйләнде.

...Мин мәктәпнең өченче кат тәрә-зәсеннән Байсар табигатенә карарга яратам. Сөн ярлары, ерактан яшеллән-неп күренгән урман, Чәүкә тау битләре, Тимер тырнак әрәмәләре, Казан–Уфа юллары... Барысы да шулкадәр үз, якын. Мин яраттым Байсарны! «Их, шушы авылда гомерлеккә калырга! Сәфәрәмә дә, әти-әниләргә дә якын!» Шушы теләкләрем дә фәрештәләргә амин дигән чагына туры килде, ахры-сы: Байсар егете Эдуард белән таныш-тык, кавыштык. Мин инде Казан дәүләт гуманитар-педагогика институ-тында укып югары белем алырга, Чаллы педагогика институтында ква-лификация узып, тарих, жәмгыять белеме укытучысы булып чыгарга өлгердем. Эдуард белән ике кыз үс-терәбез. Эльза да, Зилә дә тырыш, максатчан, ярдәмчел, акыллы кызлар булып житештеләр, күз тимәсен үзләр-ренә!

Без гаилә белән сәяхәтләргә чыгарга яратабыз. Каен суы эчәргә дә барабыз, умырзаялар да жыйбыз, Сөндә боз ак-канын да күзәтәбез. Аяк очыбызда, Сөн култыгында ничә ел инде аккош-лар кайтып бала чыгара – тикмәгә тү-гел, аккошлар да тату гаилә янына елышадыр дип куанабыз. Көзен торна-ларны озатып калабыз. Кышын чаңгы-да шуабыз. Театр яратабыз. Фотога тө-шерергә һәм төшәргә безгә күш! Ишег-алды тутырып чәчәкләр үстерәбез.

Көн саен сөенеп мәктәпкә атлыйм. Анда хезмәттәшләрем, яраткан укучы-ларым көтә мине. Шул буладыр инде ул бәхет! Үзем теләгәнчә, үзем күзалла-ганча яшим!

Луиза ХӘЙРИЕВА.

Актаныш районы, Байсар авылы.

Авылыбыз китапханәсе кар-шында «Хатирә» клубы оешуга ике дистәдән артык ел узып та киткән. Аны без лаеклы ялга чык-кан авылдашларны туплау, гомер-буге бергә эшләгән коллективларын-нан аерылган пенсионерлар ямансу-лап ятмасын дигән максаттан оештырган идея.

Шушы еллар эчендә нинди генә кы-зыклы чаралар үткәрелмәде! Күренекле язучыларның юбилейларын билгеләп үттек, авылыбызның сугыш ветеранна-рын кунакка чакырдык, юбилар авыл-дашларга багышланган кичәләр уздыр-дык, милли йолаларыбызны барладык... Соңгы елларда «Хатирә» клубына мөк-тәп балалары да актив йөри башлады.

Матур йолаларыбыз, күркәм гадәт-ләребез бик күп бит. Берничә ел элек «Яулык бәйрәме» уздырган идея. Авыл-дашларыбызның хәтер сандыгыннан никадәр хатирә калкып чыкты. Хәнифә апа Вәжиева әнә бабасының беренче Бөтендөнә сугышыннан әбисенә бү-лөккә алып кайткан парча яулыгын алып килгән иде. Эшләп тә күрсәткән-нәр инде – йөз елдан артык сакланса да, төсен жуймаган. Нәсимә Биктиме-рова моннан ярты гасыр элек килең булып төшкәндә кайнанаңы бүлөк иткән шәһрияулыкны саклаган.

Мәктәп укучылары белән уздырыл-ган «Май канаты үрә беләсезме» дигән мастер-класс та бик күңелле булды. «Кич утыру» мәжлесе дә ошады катна-шучыларга. Йон язып, йон эрләп, оек-башлар бәйләп мәш килдек. Мондый очрашулар күңелләрдә яктылык уята. Балаларыбызга да кызыклы алар.

Тәңзилә ШӘЙХНУРОВА.

Тукай районы,

Күзкәй китапханәсе мөдире.

Хөрмәтле укучыларыбыз!
Сездән хатлар көтеп калабыз.
Безнең адрес:
Казан, Декабристлар ур, 2.
e-mail: ssuum@yandex.ru

Алда безне ни көтәсен беребез дә белми. Ярый әле белмибез. Иртәгә дә нәкъ бүгенге көн кабатланыр кебек – ашыга-ашыга эшкә барырбыз, көндәлек мәшәкәтләр белән чабарбыз, өйгә кайткач, кичкә нәрсә эзерлик дип баш ватарбыз. Үзебезчә борчылырбыз, шатланырбыз... Тормыш гел шулай үз жаена гына барыр да барыр шикелле... Әнә шулай тыныч кына яшәп яткан жирдән көтмәгәндә кара болып килеп чыга да, әле генә зәп-зәңгәр булган тормыш күгәңне карага мана. Көйлә дөньяңның асты өскә килә. Өстең карлы-бозлы салкын яңгыр ишелә. Ул бары сине генә өшетә, сине генә чылата. Тирә-ягыңдагылар ничек яшәгән, шулай яши бирә, элеккечә йөгәрәләр, шатланалар, борчыла-лар... Тик синең өчен инде беркайчан да элеккеге тормыш кабатланмас. Инде син үзең дә элеккечә була алмассың...

МИН ЯШИМ!

Моннан 27 ел элек Дания ханым Дәүләтьянованы да язмыш көтмәгән жирдән бозлы яңгыры белән коендырып китә. 31 яшьлек ханымда икенче стадиядәге яман шеш – Ходжкин лимфомасы табалар. Бер мизгел эчендә бар дөньясын кара пәрдә каплый, кояш сүнә. Аның яктысына сөенеп, жылысын кабат тоя башлаганчы, шактый вакыт узачак әле.

Ул авыр көннәрнең һәр мизгеле хәтерендә. Барысы да кичә генә булган диярсең.

– Хастаханәнең тар коридоры тулы халык иде. Барысы да – авыл, районнардан килүчеләр. Ул вакытта Казанныкылар Кремль астындагы аерым хастаханәдә дәваланды. Авыл апалары бер-берсе белән уртақ телне тиз таба бит алар. Әнә берсе икенчесенә мондагы хәлләрне аңлатып нидер сөйли. Сөйләшүләре ирексездән минем дә колакка килеп ирешә. «И жаным, әгәр дә ишегалдындагы радиология бүлегенә барырга дисәләр, бетте диген инде! Шунда жибәрсәләр, ул инде синдә рак дигәнне аңлата...» Ә минем күңелем тып-тыныч. Менә хәзер чиратым житеп табибка керәм дә ул мине: «Операция ясап шешне алабыз да барысы да яхшы булачак», – дип тынычландырып чыгарачак.

– Сеңлем, утыр әле, – дип каршы алды мине өлкән яшътәге табиб. «Тавышы бигрәк сабыр» дигән уй йөгереп узды башымнан. Тик аның утырырга кушуы сагайтты. Утырдым. – Син авыруыңның бик тә житди

булуын үзең дә аңлайсыңдыр. Ләкин бу дөвалап бул-маслык чир түгел. Әйе, озақ һәм авыр булачак... – ул күзләремә туп-туры карап, дөвалау этаплары турында сөйли башлады. Башта – операция, аннары химия курсы булачак икән. – Аларны узгач, Казанда радиология бүлегендә дөваланырга туры килер...

Тукта, теге апа да шушы бүлек турында сөйләгән иде түгелме? Анда кәргән кеше исән чыга алмый инде, дидеме? Димәк... Йөземне учларым белән каплап, тезләремә сыгылып төштем. Кабыр тавышлы табиб жылы учы белән аркамнан хакты:

– Йә инде... Еларга кирәкми. Дөвалыйбыз сине...

Ә мин тыела алмыйча үксим генә:

– Барыбер тиздән үләсе булгач, ник дөваланырга?

Ул вакытта рак белән авыручыларның барысы да үлә дип кенә белә идем бит әле...

Дания ханым – Мамадыш районы Югары Кыерлы авылы кызы. 1965 елгы ул. 1982 елда урта мәктәпне тәмамлап Чаллыга сәүдә-кулинария училищесына укырга килә. «Төплә киңәш бирүче, юнәлеш күрсәтүче кеше булмады», – ди, ни өчен шушы өлкәне сайлавына ишарәләп. Сатучы булып озақ эшләргә туры килми кызга.

Дания ханымның интернетта алып барган блогын ачам. Анда шундый юллар:

«Безнең танышуга янган күлмәк итәге гаепле булды. 80 нче еллар уртасы иде бу. Яраткан күлмәк итәгемне үтүк белән яндырдым. Бәлки, берәр ничек ясап бирер дип, белгән тегүчегә киттем. Ишекне таныш түгел егет ачты да: «Миңа килдеңме?» – ди. Фатир хужасының туганнан туган энесе икән. Ялга кайткан офицер егет белән танышырга теләүче кызлар күп булган ул көн-нәрдә. Мине дә чираттагы кандидат дип уйлаган.

Китәр вакыт житкәч, ул миннән телеграф бүлекчәсен күрсәтүемне үтенде. Почтадан соң өйгә озатып куйды...» Хәрби диңгез авиациясе штурманы Рамил Дәүләтъянов белән аларның мәхәббәт тарихы әнә шулай башлана.

Санаулары буенча, танышканнан алып никахларына кадәр 19 көн очрашканнар һәм дүрт ай хат алышканнар икән. 1985 елда өйләнешкәннәр. Офицер ире 19 яшьлек Данияне Ерак Көнчыгышка ук алып киткән.

Совет армиясе сафларында хезмәт иткән хатын-кызлар күп түгел. Дания ханым – шуларның берсе.

– Без яшәгән гарнизонда хатын-кызлар өчен эш урыннары бик юк иде. Күпчелек офицер хатыннары кебек, мин дә армия сафларына бастым. Минусларына караганда, плюслары күп иде аның. Иремнеке кебек үк 49 көн жәйге ял, юл хакы түләнә... Мин элемтә батальонына планшетист булып урнаштым. Әлеге батальон очу частьларына хезмәт күрсәтә иде. Утырган жиребез –

контроль-диспетчерлык пункты. Янәшәдә – очышлар белән идарә итүче һәм штурман. Алдымда – пыяла белән капланган зур карта. Радиолокацияләр системасы операторы күктәге самолетлар турындагы мәгълүматны безгә тапшыра, без самолетларның маршрутын картада билгели барабыз... Алты елдан соң хезмәтемне тәмамладым. Бу вакытта кызыбыз Айгөл туган иде.

Язмыш үзенә гомере буена хәерхәллы булды дия алмый Дания ханым. Бердәнбер кызлары Айгөл бик көттереп, өйләнешүләренә алты елдан соң гына дөньяга килә. Әни булу бәхетенә ирешер өчен ниләр кичерергә туры килгәннән бер үзе генә белә ул.

Ә язмышның иң авыр сынаулары аны әле алда көтә...

– Төгәл елын хәтерләмим. Бразилия сериалларын күрсәтә башлаган чор иде. Безнең жәйге ялга кайткан вакыт. Туган тиешле апам белән кино карап утырабыз. Андагы актрисалар бар да ябыклар, умрау сөякләре тырпаеп тора. Көлешә-көлешә, без дә үзезбекен капшыйбыз. Кулым муенымдагы ниндидер каты төергә кагылып узды. Апам сырхауханәдә эшли иде. Икенче көнне үк шунда алып китте. «Калкансыман биз зурайганга охшаган. Эндокринологка күренергә кирәк», – диде терапевт. Аның сүзен тыңлап, эндокринологка язылдым. Ул вакытта Хороль бистәсендә яши идек. «Безнең як халкына хас нәрсә. Күбрәк диңгез кәбестәсеннән салат ясап аша, сөткә берничә тамчы йод тамызып эч», – дип киңәшән бирде белгеч.

Аннан озакламый илдә үзгәрешләр башланды. Без Татарстанга – туганнарыбыз янына Чаллыга күченеп кайттык. Ни өчендер анализлар тапшырырга туры килде миңа. «Гемоглобинның 90 гына. Сәбәбен ачыкларга кирәк», – дип, терапевт ашказанын тикшертергә, гинеколог белән эндокринологка күренергә юллама язып бирде. Ашказанында зарланырлык әйбер юк, гинекология буенча да бар да әйбәт, ә эндокринолог, ниһаять, теге төерне тикшерер өчен УЗИга жиһәрде. Липома дигән диагноз куйдылар. «Бәлки, аңа орынмаскадыр? Күптәннән бар, дисез бит. Бәлки, балачактан ук булгандыр... Шулай да онкологка күренеп, онкоцитологиягә анализ тапшырыгыз әле», – диде табиб. Ә миңа аның «бәлки, орынмаскадыр» дигәне житә калды – анализлар тапшырып йөрмәдем. Ел саен контроль УЗИ ясарга куштылар. Баштарак тикшеренә идем. Аннары, ник кычытмаган жиремне кашып йөрим соң әле, бер жирем дә авыртмый, дип, тикшеренүне туктаттым.

Шулай өч еллап вакыт узды. Тикторганнан гына сөякләрем сызлый башламаса, тагын берничә ел узар иде әле... «Күптән эндокринологта булмагансыз», – дип,

Хастаханәнең онкология бүлегенә элэгү белән тормышның кыйммәтен башкача аңлай башлайсың. Әйтерсең, күзләрең ачылып китә.

табиб мине УЗИга юллады. Теге төер өч тапкыр зурайган иде инде... Тиз арада КТ билгеләделәр. «Срочно к онкологу!!!» – КТ нәтижеләре күрсәтелгән көгәзгә шулай дип язылган иде.

Казанга, онкология диспансерына жиберделәр. Пыскак яңгырлы көзгә көн иде ул. Миңа кушылып ул көнне күк йөзгә дә елады. Казан–Чаллы автобусы тәрәзәсенә бер ягыннан – табигатьнең, икенче яктан минем күз яшьләрем гөрләвек кебек акты да акты. Башымда әйтерсәң куп-куе томан. Ул томан аша берни күрмим. Күңеләмдәге барлык хисләр юкка чыккан. Миңа бүген соңгы диагнозны хәбәр иттеләр – Ходжкин лимфомасы – лимфа системасында рак.

Бу – авыр 90 нчы еллар. Психологик ярдәм турында ул вакытта хәтта ишеткәнәбез дә юк. Жаным берәз тынычланганчы әле шакый вакыт узасы бар. Алда мине операция, алты химия курсы, өч нурланыш этабы көтә иде...

Дания ханымга операцияне Чаллының 2 нче шәһәр хастаханәсендә ясыйлар. Ул көннең дә һәр мизгеле хәтерендә:

– Иртәгә операция дигән көнне мине өйгә кайтарып жиберделәр. Шул төнне төш күрәм. Кап-кара туфраклы казылган бакча. Шулкадәр тырышып казыганнар, бер генә кантары да калмаган. Түтәлләр дә ясап куйганнар. Ә бакча тирәли яшь карлыган куаклары утыртылган. Бөрә очларыннан ямь-яшел яфрактар дөньяга күз ачып маташа. Түтәл өстендә дә анда-санда яшел үлән баш калкытып килә.

Икенче көнне тукталышка барганда төшемне жылгә пышылдадым. Әбием шулай өйрәтә иде. Нәрсәгә булып бу төш? Төштә сөрелгән жир күрүне начарга юрыйлар үзе. Шулай да яшел үлән шытып килә иде бит анда... Яшел төсне шатлыкка, диләр. Мин дә төшемне шатлыкка юрадым.

Операциядән соң никтер: «Айгөл, кызым», – дип кычкырып уянып киттем. Янымда күз яшьләрен сөртеп апам утыра. Ул көнне кызымның бакчасында утренник иде. Апам башта аны бакчага илтә, аннары минем яныма килә дип сөйләшкән идек.

Мине операциягә иртәнге унда алдылар. Барысы да истә – стериль киёмнәр кигәнем дә, өстәлгә менеп ятканым да, наркоз биргәннәре дә... Йокыга киткәнче эчемнән генә дога укыдым: «Лә иләһә илләллаһ...» Алай-болай уянамсам, дога белән күчим. «Ой, йокыга китәм бугай», – дип кычкырганым да истә хәтта.

Кичен кызым белән ирем килде. Тумбочкада апам алып килгән жимеш компоты тора иде. Айгөл бик яратып башта суын эчте, аннары жимешләрен чүпләп ашады да минем янга караватка менеп ятты. «Әнием, бүген синең белән йоклыйм, яме?»

Операциядән соң жанымда ниндидер бер жиңеллек тойдым. Инде барысы да артта калгандыр сыман иде...

Бер көндә үзегә бирелгән сынауны кабул итеп, бер көндә тынычланып булмый, билгеле. Бу елларны сау-сәламәт кеше кебек яшәдем дип тә ялганлый алмыйм. Кызым үсеп, үз көнен үзе күрә башлагач кына тынычландым кебек.

Ә менә жанымның савыга башлаган көнен яхшы хәтерлим. Салкын кышкы кич иде. Чираттагы химиядән соң, кызымны алырга дип апаларга кердем. Апа эштә иде әле. Аның кызы белән минем кызым күрше бүлмәдә көләшә-көләшә ниндидер уен уйныйлар. Зур бүлмәдә телевизор гына эшләп утыра, ут та кабызмаганнар. Телевизор каршына барып утырдым. Ялгызым, утсыз, кәефсез... Үзем дә аңлата алмыйм: кинәт кенә башымда нәрсәдер сүнде, нәрсәдер кабынды. «Тукта, Дания, син бит әле тере. Ник үзегне вакытсыз жиргә күмәсез? – дим үз-үземә. – Менә бит, йөрим, сулайм, күрәм, ишетәм, бер жирем дә авыртмый. Хәлсезлеккә генә ничек тә түзеп була. Әнә кара, кызың ничек шатлана. Аңа бит әле 5 яшь тә тулмаган, син аңа бик кирәк бит, Дания. Тукта болай елап йөрүдән. Тукта үлем турында уйлаудан! Бозма якыннарыңның кәефен. Аларның да синең елмайганыңны күрәселәр килмиме?! Кызган аларны да берәз!»

Көтмәгәндә башыма килгән шушы уйлардан әллә ничек кенә жиңел булып китте. Тордым да кухняга атладым. Апам кайтышка берәр тәмле әйбер пешереп, аны сыйлайсым килде. Минем савыгуга таба атлаган иң беренче адымым иде бу...

Үземнән беләм: бу чир белән килешүе жиңел түгел. Бер мизгелдә бөтен тормышың чәлпәрәмә килгән кебек була. Үз-үзегне кулга алуы, дәваланырга көч табуы, үз халәтең белән килешүе бик авыр. Шул чакта янәшәңдә якыннарың булуы кирәк. Ә иң мөһиме: үз гомерең өчен бары тик үзегнең генә җаваплы булуыңны аңлавың. Сөзгә шундый диагноз куйганга карап якыннарыгызың тормышыңда берни дә үзгәрми бит. Алар элеккечә үк эшкә бара, кайта, балалар үстерә... Алар өчен тормыш нәкъ элеккечә дәвам итә. Сезнең генә тормышың үзгәрә.

Авыруларны Аллаһы Тәгалә безне үзгәрттер өчен бирә дә. Яхшы якка үзгәрттер өчен, билгеле. Хастаханәнең онкология бүлегенә элгүгә, тормышың кыйммәтен башкача аңлай башлайсың. Әйтерсәң күзләрең ачылып китә. Кичә генә күрмәгән, абайламаган, белмәгән күпме нәрсәне аңлай, күрә, тоя башлайсың. Дөнья нинди матур, яшәү нинди рәхәт, сау-сәламәт булу иң зур бәхет икән ләбаса. Ничек син моны шушы мизгелгә кадәр аңламагансың? Кичә генә

Иң куркыныч чирне дә жіңәргә мөмкин. Яхшы уйлар, киләчәккә матур хыяллар жіңәргә булыша аны.

икенче планда булган әйберләр беренче планга чыга да баса.

Рак дигән диагнозы ишеткәч, бөтен дөнья ишелеп төшкәндәй булды. Кайгыны ни өчен кара дигәннәр бик яхшы аңлады. Тәнем сызламады минем, ә менә рухым... Рухи яктан мин сындым. Кулымда кечкенә кызым иде. Аңа бит әле 4 кенә яш! Без бит аны шул-кадәр көтеп, Аллаһы Тәгаләдән ялварып сорап алган идек. Мин үлсәм, ул бала ничек яшәр? Шуларны уйлап көнө-төнә еладым да еладым.

Мондый халәттә бернинди дәва да булышмаячак иде. Бер көнне мине дөвалаган табиб палатага яш кенә бер кызын алып керде. Галя исемле иде ул кыз.

«Дания, Гаяда да нәкъ синең диагноз. Менә, кара, дүрт ел яши. Син дә үлмисең. Ул уйны башыңнан чыгарып ташла!» – диде ул. Галя белән без дуслашып киттек. Аллаһы Тәгалә аны тормыш юлыма болай гына чыгармагандыр. Ул минем күңлемдә өмет уты кабызды. Галя яши икән, димәк, минем дә яшәргә өметем бар. Тагын дүрт ел гына яшәсәм дә, кызыма инде 8 яш булачак. Ә аңарчы мин аны тормышта кирәкле күп һөнәрләргә өйрәтеп өлгәрә алачакмын.

Шул көннән мин дә көрәшәргә булдым. Галя бирешмәгән икән, яши икән, мин дә яшәячәкмен. Нинди мөмкинлек бар, барысын да кулланып калырга, барысына да ябышырга! Аллаһы Тәгаләгә ялварырга, кешеләрне кичерергә, тормышның матурлыгын күрә белергә! Табибларның кушканнарын үтәргә! Халык медицинасын өйрәнергә! Һәм... медитация!

Авыруны кире кагып, мин аны жиңә алмаячакмын. Миңа аны кабул итәргә кирәк. Жәза дип түгел, ә сынау дип кабул итәргә. Аллаһы Тәгалә безгә үзбез күтәрә алмастай сынаулар бирми бит.

Безнең гаиләдә минем авыруым беркемгә дә сер булмады дисәм, мин аны башта иң-иң яқыннарыма гына әйттем. Әнигә белгертмәдем. Нигә аны вакытыннан алда борчырга? Ә менә кызым... Кечкенә вакытында ул бу хакта белмәде. Мәктәптә укый башлагач, аңа сак кына үземнең авыруым турында сөйли башлады. Әгәр дә минем белән берәр хәл булса, аңа нишләргә кирәген, ничек яшәргә икәннен өйрәтә идем. «Әтиң сине бик яратта, кызым. Ул сине беркайчан да ташламайчак. Тик ул ир кеше. Ә ир кеше үзе генә яши алмый. Аңа өйләнергә туры килер. Синең алдагы язмышың аның кемне сайлавына бәйле булачак», – ди идем. Мин боларны бик тыныч, баланы куркытмаслык кына итеп сөйләдем.

«Сине миннән кала иң нык яратучы тагын бер кеше бар. Ул – әбиң. Әгәр әбиң берәр хәл булса, Асия апаң белән Усман абыеңа һәрвакыт сыена аласың», – дидем. Без әле дә бу хакта сөйләшәбез. Хәзер инде күбрәк иремне кайгыртып сөйлим. «Әгәр дә миңа бу дөнядан иртәрәк китәргә туры килсә, әтиңне ташлама, – дим. – Өйләнәм ди икән, каршы килмә. Хәтта бер ел узсын дип тә көтмәсен, үзенә ошаган кеше очрый икән, өйләнсен», – дим. Ә иремә әйтәм: «Өйләнсәң, башта бөтен мөлкәтеңне кызыбызга яздыр. Дөняда нинди хәл булмас».

Көләч йөзле, әле дә кызларча зифа, жыйнак гәүдәле Дания ханым белән мин аның интернеттагы блогы аша танышкан идем. Ул биредә үзенә авыру тарихы белән генә түгел, файдалы киңәшләре белән дә бүлешә. Аның язганнарын укып, күңелендә яшәү өчен өмет уянгандар аз түгелдер.

– Күпләр мине ачулана: «Ник гел үзеңнең авыруың турында язасың. Син бит инде сәламәт. Булды. Башка язма, күз тияр», – диләр. Алар миңа күпме кешенең рәхмәт белдереп язганын белми шул. Ачыктан-ачык язылган постларыمنى укып, күпме кешедә яшәү өмете туганын да белмиләр. «Дания, синең үрнәгең теләсә кайсы психологтан да яхшырак», – дип язалар миңа.

Шушы еллар эчендә үземнең чирем турында күп укыдым, өйрәндем. Халык медицинасындагы төрлө-төрлө рецептларны сынап карадым. «Булышыр микән?» – дип икеләнгән чагым булмады да. Мин үз-үземә һәрвакыт «булыша», дидем. Әгәр берәр көн дәвалануны туктатсам, чиремә көчәергә ирек бирермен шикелле. Шуңа күрә көн дә сәламәтлегем өчен нинди дә булса бер файда эшлим. Күнегүме ул, әллә берәр шифалы үлән чәеме, төнәтмәме, витаминмы, контраст душмы, жаныма рәхәт шөгылме, күңлемә иңгән тынычлыкмы – иң мөһиме: ул сәламәтлегем өчен файдалы булсын.

104 яшенә кадәр яшәгән табиб Федор Угловның киңәшләрен үтәргә тырышам. Ул яхшы уйлар гына уйларга, физик эш эшләргә, интеллектуаль яктан үсәргә кушкан. Өстәл артыннан туяр-туймас кузгалырга, кичке сигездән соң ашамаска, баллы ризыклардан, камыр ашларыннан тыелырга, эремчек, балык, майсыз ит, яшелчәләр ашарга, күп итеп су эчәргә киңәш иткән. Һәр көнне Тибет ламаларының хәрәкәтләрен кабатлыйм. Бөтен кеше өчен дә файдалы ул күнегүләр. Ә үзләре гап-гади генә. Кызыксынган кеше аларны интернеттан да эзләп таба ала.

Менә хәзер, ул көннәрдән соң күпме еллар узгач, мин инанып әйтә алам: рак ул – хөкем карары түгел. Аны дөвалап була. Бары тик авыруны кабул итәргә һәм бирешмәскә генә кирәк. Табиблар ни әйтсә, аларны тыңларга, карышмаска. Начар уйлар уйламаска. Яхшыга өметләнәргә.

Яқыннарның рухи ярдәме дә бик мөһим. Авыру кеше үзенә күңелсез уйлары белән ялгызы калырга тиеш түгел. Күпләр, күңеленә авырлык китермим дип, чир турында сөйләшүдән кача. Ә бу бик тә кирәк. Чир турында сөйләшүдән курыкмагыз. Бергәләп фикерләшү, әлегә ситуациядән чыгу юлларын эзләү авыру кешенең жанына ныклык өсти.

Чирне жиңәргә мөмкин. Яхшы уйлар, киләчәккә матур хыяллар да жиңәргә булыша аны. Үз-үзең кызыклы шөгыл табып, Аллаһы Тәгаләгә яқынаеп, ул кушканнарын үтәп... Рәхмәтле булып... Шөкер итеп... Дөняның матурлыгын күреп һәм сокланып...

Лилия ГӘРӘЕВА

Фото: Анна Арахамия

КУКЛАР ШАҺИТ...

Аңа гел шул минутта
ире дә, карашын
туган ягына агылган
болытларга төбәп,
аның белән
сөйләшәдер сыман
тоела иде.

Мәдинә
АВЗАЛОВА

«Башкача булдыра алмыйм. Китәм. Ә син әллә ниләр уйлап үзеңне бетермә. Мин кайтырмын».

Ул бик озак йоклый алмый ятты. Төн уртасында ишегалдына да чыгып керде. Әкрэн генә искән жил уңаена яуган карга исе китеп карап торды. Әле кайчан гына ява башлаган иде, инде менә бар дөнья ап-ак карга төрөнгән дә куйган. Бөтен нәрсә бер мизгелдә үзгәрә дә куя. Шулай дип уйлауга, тәне буйлап кайнар дулкын йөгөрдө. Ул янә уйлары белән ерак-еракларга китеп, күзләрен йокымсырап торган күккә төбөдө. Әллә ниләр уйламаска кирәк. Сөеклесе дә аның белән сабуллашканда шулай диде ич. Кочагына кысып алды да: «Башкача булдыра алмыйм. Китәм. Ә син әллә ниләр уйлап үзеңне бетермә. Мин кайтырмын», – диде. Жанни айкап алырдай бу сүзләренә каршы, хатыны: «Исән-сау кайта гына күр. Без сине көтәрбез!» – дип кенә әйтә алды. Артыгы кирәкми иде. Әйтеп бетермәгән сүзләрен, йөрәктә ташкын булып ургып-ургып аккан хисләрен ул соңыннан – көннәр, айлар, еллар үткәч, кырга-басуга чыгып китәр дә – зәңгәр һавада гамьсез генә йөзгән ак болытларга сөйләр. Аңа гел шул минутта ире дә, карашын туган ягына агылган болытларга төбөп, аның белән сөйләшәдер сыман тоела иде.

«Мин сине төшемдә күрдем...»

Ул тынычланып киткәндәй булды. Жылы өенә кереп, жылы урынына ятуга йоклап киткәнән сизми дә калды. Төшөндә Рузанна үзен күрдө. Ул өшеде, туңды... Боз булып каткан аякларын кая куярга белми җафаланды. Шул халәтөндә шабыр суга батып уянып ките дә, кузгалырга да куркып, төшен фаразлап ятты. Күпме шулай яткандыр, иртәнге тынлыкны бозып, телефон шалтырады. Хатын дертләп куйды. Балалар уяна хәзер. Тизрәк анында гына яткан телефонга үрелде. Ире шалтыратканны күрүгә, сикереп үк торды. Сөеклесе аның һәм балаларының хәлен белеште дә: «Әле генә кайттым. Аягым бик туңды. Өшедем», – дип куйды. Хатыны каян кайтканын да, ни эшләп йөргәнән дә сораштырмады. «Мин сине төшемдә күрдем...» – дип кенә әйтә алды. Ни күргәннәрен сөйләп тормады, чөнки озак сөйләшүгә ярамый. Ире трубканы куйгач, өнсез калып, урынга барып ауды. Менә бит... Аллаһы Тәгалә ничек итеп белдергән аңа. Үзенең хәле, үзенең кичерешләре аша... Бер уйлассаң, гажәпләнерлек тә түгел. Гомергә шулай булды ич. Алар бер-берсен ярты сүздән аңлап, хәтта бер-берсенең ни уйлаганына кадәр белеп яшәделәр. Бер булып, бер жан булып. Ире тәмле сүзләргә бик саран иде. Эмма карашы, гамәле белән хатынын һәрчак бер дә сүнмәс-сүрелмәс тоелган ялкында тотты. Беренче мәртәбә очрашулары да, кайберәүләр әйтүенчә, «бер күрдә гашыйк булдым»нан башланмады. Гадәти бер очрашу иде ул.

Хәзер ул тормышын, юк, тормышын гына түгел, бөтен язмышын бер селтәнүдә үзгәртүгә мәжбүр иткән шул көннәргә әйләнеп кайта да, уйламаганда-көтмәгәндә каршысына йөгереп чыккан бәхетенә мең-мең шөкрәна кыла. «Бервакыт шулай иптәш кызымның авылына кунакка кайттык, – дип сөйли башлый ул, үткәннәргә сак кына кагылып. – Кичен авылда нишлисез инде...

Клубка чыгасың. Яшьләренң күңел ача торган бердәнбер урыны шул ич инде. Без дә чыктык. Ул көнне генә шулай булды микән, һәрвакыт шундый хәл булган микән анда... Клуб яшьләр белән шыгрым тулы. Бушрак урын караштырып, борылырга да өлгермәдем, кемдер җилкәмә килеп кагылмасынмы. Карасам, каршыда чибәр генә бер егет басып тора. Исемен әйтте, минекен сорады. Аннан озата кайтты. Шуннан башланды инде».

«Мин үземне озак эздәдем»

– Аннан өйләнештегезме?

Әңгәмәдәшем тыйнак кына елмаеп куя. Танышканнан соң дүрт ел узгач булган анысы. Ә аңарчы... аңарчы әле аларга олы сынаулар үтәргә, мәхәббәтләрен вакытлыча аерылышулар белән сынарга язган икән.

Үзе дә күп сөйләргә яратмаган, сорауларыма җавабын күбрәк «әйе», «юк» белән чикләгән ханымның әйтүенә караганда, аңа үзен эзләп табу өчен шактый тырышырга туры килә. Бу очракта хәтта эзләнүгә, дип тә өстәр идем. «Яңа Чишмә районы урта мәктәбенең тугызынчы сыйныфын тәмамлагач, тоттым да төзелеш техникумына укырга кердем, – дип искә ала ул. – Анда бер ел көч-хәл белән укыдым. Ошатмадым. Минекә түгел. Нинди төзүче инде мин, дидем. Киттем. Урта мәктәпне тәмамладым. Янә әллә ни уйлап тормыйча гына парикмахерлык курсларына кердем. Тик бу һөнәр дә күңелгә ятмады. Минекә түгел, дидем. Үземне озак эздәдем шулай. Нидер эшләргә алынам – ошамый. Ә ошамаган эш белән вакыт уздырасы килми».

Кыз белән егет танышканнан бирле өч ел вакыт үтеп китә. Егет армия сафларына алына. Аралар ерагайса да, элементләр азга гына да өзелми. Ул югында кыз авыл клубында сәнгать җитәкчесе булып та, Мәскәүгә китеп, сатучы булып та эшләп карый. Тагын барып чыкмый.

– Ул армиядән кайтуга ук өйләнештек. Өлгергән идек инде. – Ханым янә елмаеп куя. – Хәзер 2009 елның 25 июле гаиләбез тарихында аерым урын алып тора, чөнки ул көн безнең икебезне дә бәхетле итте.

Әйе, бәхетле алар. Ире – һөнәре буенча машинист – гел юлда була. Эше шундый иде. Ә хатыны, ниһаять, үзе теләгән институтка керә, читтән торып биш ел укый. Социаль педагог дипломы ала. Һөнәренә ни дәрәжәдә җаваплы да, кызыклы да булуына ул тора-тора, эшли-эшли төшенә. Ул аны тормышка өр-яңача карарга өйрәтә. Яшәүнең олы мәгънәсе, шатлыкның иң зурысы булып дөньяга килгән сабыйлары да энә әкрэнләп үсеп килә. Карап торуга үзе дә әле бала гына, чандыр гәүдәле бу яшь ханымны өч бала әнисе дип әйтмәсез дә. Ә нинди эшләр башкара ул бүген!

«Бары шулай яшәгәндә генә үзеңне ирең белән янәшә итеп тоясың».

Бер сулышта

Ничек кенә булмасын, кайларда гына эшләмәсен, үзе әйтмешли, нинди генә һөнәрне үзенә «тагарга» азапла-нып карамасын, ул үзен таба. Баксаң, аңа «кая барыйм, кем булайм» дип баш ватасы да булмаган. Ул яратып, ашкынып башкарасы эшләр кул астында гына булган лабаса. Уңышсыз гаиләләрнең хәленә керү, булдыра алганча ярдәм итү... Районның «Кайгырту» дип аталган халыкка социаль хезмәт күрсәтү комплексы үзәге нәкъ менә аның өчен икән бит. Гаилә кыйммәтләрен саклау, ата-ана белән бала мөнәсәбәтләрен көйләү, менталь тайпылышы булган өлкәннәр һәм балаларны тормышка жайлаштыру юнәлешендә армый-талмый эшләгән ханым олы тәҗрибә түпкүл – кешеләрнең борчу-хәсрәтен үзенекә буларак кабул итәргә өйрәнә. Үзенә беркетелгән авылларны аркылыга-буйга йөрәп чыга. Эчкечә гаилә-ләрне барлый, шул сәбәпле эшсез калган эти-әниләрне эшкә урнаштыру белән шөгыльләнә. «Күп инде, күп, – ди ул, бу турыда сораштыра башлагач, – балалары кыз-ганыч. Көн-төн эчкән эти янында бала нишләргә тиеш? Опека бүлгә андый балаларны гаиләдән алырга, ә без бирмәскә тырышабыз. Чөнки ни дисәң дә балага гаиләдә яхшы. Шуңа эти-әниләр белән житди, эзлекле эш алып барабыз». Һөнәренә ни дәрәҗәдә җаваплы, житди бу-луына шигебез юк. Тәрбияче дә, ярдәм дә күрсәтүче ул. Шуңа да социаль педагог бит ул!

Бары да әйбәт иде лә: балаларның икесе мәктәптә, өченчесе – бакчада. Алар үзләре эштә. Йортлары да житкән-булган. Түбәсенә генә ремонт ясасалар... вак-төягенә артык исләре китми. Әкрәнләп бары да булыр. Мәхәббәт, чиксез ярату яшәгән өйдә генә жан рәхәте, күңел тынычлыгы табарга була. Ә бу гаиләдә ул житеп ашкан. Ләкин әкрән генә үз җаена барган бөхетле тор-мыш та көннәрдән бер көнне сыната икән.

– 2022 елның 29 октябрәндә иремне повестка белән Хәрби комиссариатка чакырдылар, – ди Рузанна ханым, үзен ике ут арасында калдырган ул көннәргә кайтып. – Әллә ни борчылмадым, чөнки без күп балалы гаиләләр исәбендә йөрибез. Андый гаиләләрдән ирләрне махсус операциягә алмыйлар. Ә ул кайтты да, берни булмаган-дай: «Жыенырга кирәк», – ди. «Кая жыенырга?» – дим. «СВОга китәм, ризалык бирдем. Башкалар ут эчендә булганда, мин биредә тыныч кына күзәтеп ята ал-мыйм», – ди. Елап жибәрдем. Ә ул мине тынычландыра башлады. «Бер дә борчылма. Дошманны жиңбездә кайтабыз», – ди. Кая барасың, тынычландым. Иремнең шундый булуына горурландым да әле. Балаларга да аңлаттым. «Этигез Ватанны сакларга кит!» – дидем. Әлегә бар да әйбәт, Аллага шөкер. Узган елның маенда азга гына ялга кайтып килде. Өйнең түбәсен ремонтлап

китте. Шундый ул. Бер дә тик тора белми. Район хаки-мияте дә кирәк чагында булыша. Әле менә мәктәптә укучы ике балама бушлай туклану билгеләделәр. Кечесе бакчага бушлай йөри. Ни дисәң дә, ярдәм ич.

Ярдәм дигәннән... Рузанна ханым бу хакта ире киткән көннән үк уйлана башлый. Ничек фронттагыларга булы-шырга, моның өчен нәрсә эшләргә? Шул көннәрдә ул «Ватан сугышчылары гаиләләре комитеты»ның Татарстандагы төбәк штабы җитәкчесе Ангелина Галимова белән очраша. Махсус аны күрергә дип килми. Казанга райондашлары җыйган гуманитар ярдәмне алып килгәч танышалар. Шуннан бирле алар бергә. Очрашалар, сөйләшәләр, алга таба нәрсә эшләргә кирәк-леген хәл итәләр. Килеп чыккан проблемаларны хәл итү юлларын эзлиләр. Ә иң мөһиме: иң кыйммәтлесе – көн-төн шушы мәсьәләләр белән мәшгуль ул ханымнар аны акчага түгел, йөрәкләре кушканга, шулай кирәк булганга эшлиләр. Һәм, әлбәттә инде, үзләрен күрсәтү, үзләрен алга чыгару өчен дә эшләмиләр моны. Бу мәсьәләдә алар бик тыйнак. Сокланырлык та, гажәпләнерлек тә аларга карап. Бары шулай булганда гына үзеңне ирең белән бер сулышта тоясың. Моңы ирләрне махсус операциядә булган офицер хатыннары әйтә. Өнә хәзер дә алар – КСВОНың төбәк штабы җитәкчесе һәм аның районда-гы вәкиле, кара-каршы утырып, кичекмәстән хәл ите-лгә тиешле мәсьәләләр турында фикер алышалар. Хәзер өнә иң зур проблема хәл ителгән: тиздән штабның үз бинасы булачак. Ирләрне, балалары махсус операциядә булган әниләргә, хатыннарга, дәрәсән әйткәндә, психо-логтан битәр, үз ишләре белән жыелышып сөйләшү кирәк. Кыенлыктан, кинәт килеп туган борчулардан чыгу юлларын бергәләшеп эзләргә, эзләргә һәм, һич-шиксез, табарга гына... Ә моның өчен, әлбәттә инде, бина булу, чөнки бүгенге көндә Ватанны саклаудан да мөһимрәк нәрсә юк.

...Көн әле уянып кына килә. Ә ул инде өнә респуб-ликаның ерак бер районыннан килеп тә житкән. Машинасында – махсус хәрби операциядә катнашучы-ларга кирәкле әйберләр... Әйе, Рузанна ханым моңы кемгәдер ярау максатыннан түгел, һич юк (үзе шулай ди өнә), ә бәлки, ире белән бергә газиз Ватан өчен алгы сызыкка баскан каһарман егетләргә «кирәкле вак-төяк белән» аз гына булса да ярдәм күрсәтү өчен эшли. Шулай иткәндә генә ул үзен ире белән янәшә тоя, аның тиз арада әйләнеп кайтуына ышана. Хәер, бер ул гына түгел, аның кебек патриотлар районда 1 нче сыйныф укучыларыннан башлап пенсионер әбиләргә кадәр. «Гуманитар ярдәм»не оештыручысы, башлап йөрүчесе генә булсын. Ә андый кеше бар! Рузанна ханым район-дашларына бик рәхмәтле. Аңлылар, булышалар. Иң мө-һиме – аның янында һәрчак ярдәм кулын сузарга әзер торучы фикердәшләре, теләктәшләре бар. Ирләрне, газиз балалары махсус операциягә озатып, алар өчен кулдан килгәннән барын эшләргә алынган әниләр, хатыннар – догада торган җирдәгә фәрештәләр ул.

Фото: гаилә архивынан

КИТАП УКУ УЛ — ПРОФЕССИОНАЛЬ ИХТЫЯЖ

КИТАП УКУ УЛ...

— Башкалар өчен ничектер, минем өчен китап уку — күңел ачу түгел, ә иң элек профессиональ ихтыяж. Һәрвакыт һөнәреңә кагылышлы китапларны укып бармыйсың икән — артта каласың. Һәрхәлдә, медицинада шулай. Күптән түгел табиб булып эшләп өчен Төркиядә имтиханнар бирдем. Ходай рәхмәте белән уңышлы булды. Шушы имтиханны тапшыру өчен, соңгы бер ел ярым эчендә вак хәрефләр белән жыелган якынча ике мең битле текст укып чыгарга туры килде. Инглиз телендә дә түгел, төрекчә бит ул! Соңгы вакытта уку минем өчен йорт төзү, машина йөртү сыман бер эш.

УКЫРГА МӘХӘББӘТ УЯТКАН КИТАП...

— Төгәл генә әйтә алмыйм. Бик күп укый идем. Ниндидер балачак китаплары булгандыр инде. Ә менә татар теленә мәхәббәт уяткан китапны төгәл хәтерлим — Александр Дюманың «Өч мушкетер»ы. 80 нче еллар ахырында ясалган искиткеч югары сыйфатлы тәржемә. «Шайтан алгыры!» — дип кычкыра иде д'Артаньян ул китапта. Миледи, Атос-Портослар, Мерлезон балетлары... Барысы да саф татар телендә тасвирланган. Үзем шулар арасында йөргән кебек укыдым мин аны. Берничә ел элек әлеге китапны эзләп тә карадым — таба алмадым. Ул китап яңадан басылса, бик күп итеп алып куярга идем.

МИНЕМ КАРАШЫМНЫ ҮЗГӨРТКӘН КИТАП...

— Күп алар. Һәр китап безне берәз гына үзгәртә ич. Яшүсмер чакта Бернард Шоуның «Пигмалион»ын укыгач, дәрәс итеп сөйләшә белү теләгә уялды. Гаяз Исхакий бик тәсир итте. Кеше табигатенең зур белгече булган ул. Икенче курста Хорхе Луис Борхесны укып чыккач, дөньяга карашым бөтенләй үзгәрде. Аны хәтта лекцияләргә бармыйча укый идем. Пандемия башлангач, ковид госпиталендә эшләгәндә, Шекспирның татарчага тәржемә ителгән трагедияләрен укыдым. Татарча Шекспир — дөһшәтле, куркыныч. «Гамлет»та елга булып кан ага, үлем өстенә үлем. Кайчак тормышыбызда да шулай...

ҮСМЕР ВАКЫТЫМДАГЫ ДУСТЫМ-КИТАП...

— Китапханәдәге бар китапны укып чыктым, дип әйтә алмыйм, чөнки ул безнең бик зур иде — Чаллы шәһәренең ГЭС бистәсендә урнашкан өч катлы бина. (Сирәк кенә юлым Чаллыга төшкәндә, ул бинаны күрсәм, күңелгә рәхәт булып китә.) Үсмер чакта кулга ни элксә, шуны укыдым: Америка фантастикасы, рус һәм татар

классикасы, әллә нинди катлаулы фәнни китаплар, шулар арасында икенче-өчтенче сортлы совет язучылары... Күп китап укыганда, кешеләрнең никадәр төрле, һәрберсе үзгә икән аңлай башлыйсың.

ӨСТӘЛ КИТАБЫМ...

— Юк ул. Профессиональ яктан караганда, табибның өстәл китабы була да алмый, хәзер мәгълүмат бик тиз үзгәрә. Бүген без онлайн белем базаларына таянып кына эшли алабыз.

Матур әдәбиятка килсәк, хыялым — бөтен дөнья әдәбиятының татар телендә басылган антологиясен күрү. Менә шуны өстәлемә куярга идем. Инглиз телендә басылган андый китабым бар. Кыска гына — «Literature» дип атала. Искиткеч югары сыйфатлы 1300 битлек китап. Иң танылган әдәби әсәрләр генә кергән аңа: борынгы грек пьесаларынан башлап XX гасыр әдәбиятына кадәр. Андый китабы булган тел югалырга тиеш түгел. Мондый жыентык татар телен ныгытырга иде.

ХӘЗЕР УКЫЙМ...

— Беренче чиратта, профессиональ әдәбият. Рус телендә Виктор Пелевинның соңгы романын укый башладым. Әллә нәрсә түгел, чилепешләрәк, ахыргача укып чыгалмам, ахры. «Яңа гасыр авазы» дигән татар язучылары жыентыгын алган идем, ара-тирә шуны укыштыргалыйм. Хәзергә татар шагыйрьләренә мокиббәнмен. Йолдыз Миңнуллина белән Булат Ибраһим үзләре бер феномен!

ТАТАР ӘДӘБИЯТЫНДАГЫ ЯРАТКАН ӘСӘРЕМ ҺӘМ АВТОРЫМ...

— Мөхәммәт Мәһдиев һәм аның «Кеше китә — жыры кала», «Торналар төшкән җирдә», «Бәхилләшү» әсәрләре.

БАСМА ҺӘМ ЭЛЕКТРОН КИТАПНЫҢ УҢАЙ ҺӘМ ТИСКӘРЕ ЯКЛАРЫ...

— Басма китапны укырлык булмаса, шкаф астына кыстырырга була. Электрон китапны йоклар алдыннан укысаң, йоклап китеп, биткә төшсә, авырттыра. Җитди итеп әйтсәм, электрон китап экологик яктан әйбәтрәктер инде. Басма китаптан мәгълүмат яхшырак үзләштерелә.

УКЫРГА КИҢӘШ ИТӘМ...

— Венедикт Ерофеевның проза белән язылган «Москва — Петушки». Заманага бик туры килә. «Кара әле, нинди жүнсез китап», — дип тәкдир иткәннәр иде аны, тәгәри-тәгәри көлеп укыдым. Үзе бер трагедия булса да, оптимизм һәм «ерып чыгабыз» фикере белән сугарылган.

Фото: Анна Арахамия

Илдус ЛОТФУЛЛИН,
табиб-педиатр

МИН УКЫЙМ

1972 елның 25 марты. Ул көнне... Ул көнне алар бер мизгел эчендә ятим кала. Ул көнне Тукай авылы тоташ хәсрәткә чума: Әбелгасның бер кочак баласы инде нишләр, таралыр-сибелерме? Әниләрен алыштыручы кеше табылырмы? Унау бит, унау!.. Гөлсайран апаның бу бусаганы атлап узуы ул чакта күпләргә мөҗһиза булып тоела. Хәер, әле хәзер дә... Ятимнәргә үги әни булучылар байтак, әмма Тукай авылы халкы нигә аны бүген дә герой дип саный? (Игътибар итәрсез, алга таба язмада «үги» сүзе нибары бер урында керде, әмма анысы да балалар авызыннан әйтелгән сүз түгел.)

Гөлнур
САФИУЛЛИНА

Кызганыч, Гөлсайран апа Хәбибрахманова белән күрешергә, әлегә сорауга җавапны аның үзеннән иштергә насыйп булмады. Аның турында безгә ул-кызлары, килең-кияүләре, оныклары, бөртүган сеңдесе Мәгъсүмә апа сөйли. Мишәрчә, йомшак тел белән...

ИСӘНМЕ, ӘНӘЙ!

...Мин – Фирдәвес, кызлардан иң олысы. Әлфия әнәй үлгәндә миңа 12 яшь иде. Ул көнне искә төшерергә безгә бик авыр... Исмәгыйль әбзиебез армиядә, тагын бер әбзиебез атай белән эштә – безнекеләр шабашка йөри иде шулай. Ул көнне әнәйнең әнәсе – Зәйнәп әби килде безгә. Үзенең үлемтекләрен сүләп калдырырга дип. Аннан әби-нең тагын бер туганы килеп, мунчага дәште. Үзәбезнеке әле өлгереп җитмәгән иде. Мәктәптә тиздән «Кошлар көне» булырга тиеш иде, концертта кияргә дип, әнәй миңа итәк жөйләде. Бөтенесе күз алдымда... Әнәй безгә казан-да мантый боткасы пешереп ашатты да, мунчага китте.

Ул кайтышка дип ызбаларны жыеп, өстәлгә самавыр кайнатып китереп куйдык. Күмер самавыры җырлап утыра – әнәйне көтәбез. Чыгабыз да карыйбыз, чыгабыз да карыйбыз. Әмма ул кайтмады... Бөтен баланы юындырып чыгарырга күп вакыт кирәк шул: кан басымы күтәрелгән. Әлфия әнәйгә нибары 37 яшь иде...

...Тормыш авырайды. Сеңлем белән икәү сыер саварга чыгабыз – сава белмибез. Тартабыз, тартабыз – сөт төшми. Берәздән өйрәндек. Икәү камыр куябыз, әпәй пешерәбез. Ул чакта әле зур мич яга идек... Яз бит: ызбада казлар да утыра. Аннан тотындык әтәйгә катын эзләргә.

Үзебез барып сорадык та. Энәйнең 40 гына әтәйне инде үлөндөрдөк.

...Мин бу вакыт кияүдә идем инде. Кайнам әйтә: «Синең апаның Әбелгаска алмакчы булалар икән», – ди. «Ун олан янына ничек барсын?!» – дим. Ә апа китте!

...Картәнәй – әтәйнең әнәсе белән бардым сорарга. Алдан алар әтәй белән икәү сөйләшкәннәрдер – юл ачылган булгандыр инде. Әби юл бие шулай әйт, болай әйт дип кабатлатып барды. Чәй әзерләгәннәр иде без килешкә...

...Мин – Исламия, 5 нче класста укый идем. Энәйнең килгән көнен хәтерләмим. Кечкенә оланнар белән бабайларда тордым ул чакта – мәктәптән соң барып оланнарны карый идем. Фәнисне әти белән бертуган-ның хатыны Сәфидә жиңги имезеп торды. Жиңгигә дә зур рәхмәт, бик мәрхәмәтле булды. Без баргач, беркайчан тәм-томын яшермәде, үземнекеләргә калсын димәде – безне ашатты...

...Мин – алтынчы бала, Наилә. Этәң өйләнеп кайтты дигәч, кабак (капка – Г. С.) янына бер киләм, бер китәм...

...Ә без, зурлар, чәйләр кайнатып көтеп торган идек. Самавыр куеп. Безнең өчен авыр да, шатлыклы да көн иде ул.

...Кызым, Фәридә, сиңа кулым җитмәде, дия иде әнәй. Сигез айлык төпчегебез итәктә булган, яшь тә сигез айлыгы да кулда, ә миңа – 3 яшьлек кызга качакта урын калмаган инде. «Оста сүли идең, кызым. Әнәй, син мине яратмыйсың, итәгең алмыйсың, дип әйтә идең. Бөтенесенең исемнәрен санап бирә идең», – дия

Безне беркем өйрәтмәде, үзебез әнәй дип әйттек. Барыбыз да... Шунда ук.

иде. Ун баланың исемемен истә калдыру авыр бит: Исмәгыйль, Фидәил, Фирдәвес, Исламия, Наил, Наилә, Фәрит, Фәридә, Фәнил, Фәнис.

...Әнәй килгәч, әтәй тагын шабашка чыгып китә. Дүрт айга! Әнәй гел: «Боларны ничек үстереп бетерим икән дип, тышка чыгып елый идем. Этәгез кайтып күренсә, ике колагыннан тотып, пәп итәр идем, дия идем. Шул дәрәжәгә җиттем», – дип сөйли иде.

...Мәктәпкә ул безне гел кайнар ризык әзерләп озатты. Мичтә алма (бәрәңге – Г. С.) кыздыра иде: малайларга – бер таба, безгә икенчене. Аерым утырып ашыйбыз – бер өстәлгә сыймыйбыз...

...Шулкадәр уңган иде әнәй! Камырны кичтән куеп ятып, иртәнге өчтә торып пешерә иде. Без мәктәпкә киткәнчә өлгертә. Бер өстәл өсте якмыш, кабартма була. Безнең малайлар кайнар камыр ашарга ярата иде. Камырға оста иде әнәй. Бавырсакны оста пешерә иде – кулга сыймый торган була иде.

...Мин – Исмәгыйль, иң олысы. Әлфия әнәй үлгәндә армиядә идем. Аннан кайтыр вакытым җитте. Сайран әнәй – әтәйгә: «Әбелгас, әллә мин китеп торыйммы, Исмәгыйль әллә кабул итә, әллә юк. Ничек аңа күренермен?» – ди икән.

...Әнәй шундый шатланып сүли иде: «Исмәгыйль кайтты да, шунда ук: «Исәнме, әнәй!» – дип дәште», – дип. Сайран әнәйнең безгә бик кирәген әби белгән...

...Без – кечкенәләр дүртебез дә аның үзебезнең әнәй түгеллеген белмәдек тә. Мин гел үзенең бертуганнарына ияртеп бара иде. Берсендә шул урамда: «Ул бит синең үз әнәең түгел», – диделәр. Кердем дә елым: «Әнәй, син бит минем әнәй!» – дим. «Кызым, бу сүзгә сиңа кем әйтте?» – ди. Үсә-үсә аңладык инде аннары, әмма барыбер «синең әнәй түгел» дигәнне ишетсә килми иде.

...Рәхмәт яусын, ул безне кечкенәдән эшкә өйрәтте. Алты ир малай булгач, носки-оекбаш юарга күп бит инде. Мунчага алып бара иде дә: «Кызым, ике кулыңа ки дә, кайнар су белән менә шулай ышкы», – дия иде. Соңыннан икәү мунчаларны юып калдыра идек. Әйе, бөтен нәрсәгә өйрәткән әнәй. Хәтта ямау салырга да. Ничек яшәргә дә... «Кичерә белегез», – дия иде ул.

...Әтәй кул күтәреп беркайчан безгә сукмады. Әмма аннан гел куркып тора идек. Этәгез кайта, этәгезгә әйтәм, дип үстерде әнәй. Мәктәпкә киткәнчә, урыннарны жыештырып, идәннәрне ышкып китәбез, малайлар тышта эшли – терлек асларын арчий. Шакмак ясап, утын кертәп калдыргач, терлекләргә карагач кына урамга чыгарга рөхсәт иде.

...Әтәй белән әнәй чуаш авылына печән чабарга баралар иде. Берсендә әнәй: «Кызым, ашка ләкшә (токмач –

Өшемәсеннәр дип, энәй оланнар белән беррәттән идәнгә йокларга ята иде.

Г. С.) кисеп сал», – дип китте. Бастым да, бер-бер итеп кисеп тә чыктым. Алар кайткан жиргә ашарга пешереп, урыннарын түшәп каршы ала идек. «Ай Алла, кызым, ләкшә кискән ләбаса!» – дип мактады энәй. Ул мактаган, тагын да эшлисе килә! Хәзер энә бөтен кешегә дә кисеп бирәм ләкшәне. Карамыйча да кисәм. «Фәридә кискән ләкшә салам өеме кадәр булгандыр инде», – диләр.

...Энәйнең әнисенә «Ерак әби» дия идем. Аңа барса, безне дә ияртә. Якын күрмәсә, алып бармас иде бит. Бертуганы Гөлсемгә барса да, мине житәкли иде.

...Алты малайны үләндергән, аларга ызба салганда күпме кеше генә ашаткан энәй. Дүрт кызны кияүгә биргән – күпме сандык, бирнә генә тутырган?! Мендәр генә түгел, ястыклар әзерләде һәрберебезгә. Аңа күпме каз мамыгы гына кирәк! Казны шуңа күрә гел күп асрады. Этәй орышканда да безне яклап арага керә иде. Ничекләр бөтенебезгә ярап беткән икән ул?! Аңа бурычыбызны беркайчан түләп бетерерлек түгел...

...Күрше оланы гына кереп, кичкә кадәр торса да, эчебез поша башлый. Энәй ничек чыдаган дибез... Менә дигән тәрбия дә биргән. Кеше килсә, мич арасынан чыкмый идек. Бары тик беребез самавыр кайна-тырга гына кала.

...Мин – Фәния, мәрхүм Наилнең хатыны. Килен булып төшкәч тә, шаккаткан идем: Фәнил белән Фәнис, мәктәптән кайталар да, киёмнәрен шунда ук алыштырып куялар. Майкаларына кадәр салалар. Энәй шулай өйрәткән. Кайда икән киём дип иртән эзләп йөрмиләр.

...Энәй хәрәф белми иде безнең. Әмма этәй намаз укыганда аның артыннан бөтен догаларны өйрәнде. Үзенә дип, үлгәнчә 70 мең тәһлил тутырып куйган иде... Кич белән сигез тулырга ун минутта радиодан сораулар буенча концерт бирәләр иде элек. Йон эрләп утырган энәй, жырның кушымтасын бер ишетүгә отып ала һәм жырлый да башлый. Этәй көлә: «И-и, минем арттан сүрәләргә дә шулай кабатласаң!» – дия иде. Матур жырлый иде безнең энәй! Сигез айлык булып калган Фәниснең кызы кияүгә чыкты, энәй шуның савымында да ямьле итеп жырлап бирде әле.

...Беренче иреннән аерылгач, энәй Урмайга кияүгә чыккан булган. Әмма ире үлеп киткәч, кире кайткан. Андагы үги кызы энәй исән булганда гел килеп йөрдә. Энәйне үзләреннән бер дә жибәрәсе килмәгән, бик елаган. Энәйнең женазасына да килде Минсәүдә. Ел ашына да дәште. Килгән саен һаман да энәйне мактый...

...Килен булып төшкән көнемме? Энәй бөтен киленнәрен дә бик әйбәт каршы алды ул. Бездә бит кызны урлап кайталар. Елыйм инде... «Ай, Алла, кире илтегез, нигә болай елатасыз?» – ди энәй. Юри әйтә инде... Аннан тотып алды да: «Әйдә, елап торма!» –

дип, мич янына бастырып куйды. Мич бер урында гына тора, кузгалмый, сез дә мич кебек төпләнегез диюе иде.

...Мин – Гүзәл, Фәрит катыны. Энәй белән алты ел арым тордым. Мин килен булып төшкәндә Фәния жиңги: «Бүген килгәнәм биш ел да бер ай», – дигән иде. Ай Аллам, ничек күп торган, дип уйлаган идем. Утыз ике ел булды менә... Энәй мине дә мичкә бастырды. Өйдә гел ике килен булдык. Фәния жиңгиләр бер елдан чыгып киттеләр, аннары икенче энебез өйләнде, алар белән өч ел тордык.

...Ел саен төзелеш булды бездә – ел саен ызба салдылар. Заманына күрә зурларны. Барысын да житкезгән дә, булдырган да энәй. Бер малай өйләнгән жиргә икенчесенә йорты эзер була иде. Йортны бөтенебез бергә житкерәбез. Этәй балта остасы иде, төп эшләргә үзе эшләде. Башка чыкканда, иң кирәк әйберләргә биреп чыгаралар иде. Савыт-саба, этәй үзе ясаган өстәл, төңгәлләр (уриндыклар – Г. С.)... Барын бирде – бездән берни кызганмады энәй.

...Әлфия энәйнең фотолары бар иде – энәй аларны бик саклады. Ерта күрмәгез, дия иде. Кунакларда басып әйтә иде ул: «Әлфия тудырган, рәхәтләрен мин күрәм – рәхмәт аңа», – дия иде.

...Ирем – ир булсын, идәнем жир булсын, дия иде энәй. Аерылып кайтканда теләк теләгән ул. Ун оланым булса иде, тышта жылы яңгыр яуганда шуларга сөке тутырып якмыш (кыстыбий – Г. С.) пешереп ашатсам, мунча ягып кертсәм иде дип хыялланган. Моңы гел сөйли иде. Аерылып кайтканда авыр булган, күрәсәң. Көндәшле кеше булмасын, катыны үлгән иргә барсам иде дип тә теләгән. Кызым, бер ишектән чыксаң, икенчесеннән кер, аерылып кайтырга тырышма, бер чыгып киткәч, кире кайтуы бик авыр, дия иде ул безгә.

...Фидаил абый солдатка киткәнчә үк үләнеп калдырган: ике ел солдат хатыны белән дә торган әле энәй. Шул Рафия жиңгәбез инде вафат...

...Энәй белән этәй өйдә беркайчан үзләргә генә тормады – гаилә гел зур булды. Аларның бер-берсенә үпкәләшеп йөргәннәрен хәтерләмибез. Энәй жор телле, мазәкчән, кычкырып көлә иде дә, этәйнең ачуы тарала иде. Этәй чирләсә, аның янында биеп тора иде энәй. Беребез дә алай булдыра алмый... Ямьле яшәде алар. Этәй кызу кеше иде безнең, әмма энәй аны бик тиз жайга сала белә иде.

...Наиләне аерым ярата иде энәй. Сабыр диптер... Аның килгәнән аеруча әзерләнеп көтә иде. Каз пешерә, корт ясы. Мин аннары төшөп алам – ике оланны күтәрәп менәбез. Наилә солдат хатыны булып та торды, энәй шуңа күрә кызгангандыр. Ул безнең барыбызны да шулай китертте. Бер килгәч, ике-өч көн кунабыз. Кайнаналы йортта торган киленнәргә әниләргә кунакка дөшәргә тиеш – энәй шул йоланы үтәгән. Кайнана-кайнаталарга безне ямьле күрсәткән. Үги бала дип санамасыннар дигән. «И-и, үги ямьсез сүз дә инде. Каядыр ишетсәм дә, йөрәгемә тия», – дия иде энәй.

...Ул безгә «улым», «кызым» дип кенә дәште. Кунакка килсәк, урам чыкканчы озата бара иде. Елап-елап теләк

тели, бәхетле булсагыз иде, балам, ди. Кызым, килен-нәрен үзең кебек булсын, дия иде миңа. Бөтенез без авылда яшибез – барыбызның да тормышлары шөкер – бер-беребез белән йөрешәбез. Шулкадәр татубыз! Бу да – әнәйнең тәрбиясе.

...Безнең оланнарны жыеп, чыршы бәйрәме уздыралар иде алар. Этәй урманнан чыршы барып ала, Кыш бабай булып киенә, әнәй биеп-жырлап, күңелләрен ача. Безнең балаларны да шултиклем яратты әнәй. Бөтенез безнекен дә! Кунакка килгәч, кунып калса, кызлар белән йоклый иде: төне буге серләшәләр!

...Этәй киткәч бик елады инде. 62 яшь кенә иде бит, өйдән үз аяклары белән атлап чыгып китте дә, кире кайтмады. Инфаркт... Этәй аңа «карчык», әнәй исә өтәсе дия иде. Аларга карап без дә бер-беребезгә шулай дөшәбез.

...Апа – жизнигә: «Әбелгас, мин берүзем булырмын инде, син Әлфия белән ятарсың», – дигән. Ә жизни: «Нигә алай әйтәсең, карчык? Әлфия балаларны тудырган – аның белән егерме ел тордым, син үстердең, егерме ике ел яшибез. Мин урынны икебезгә бүлеп калдырдым, анда баргач та икәү булабыз, Алла теләсә», – дип җавап биргән. Апаның күңеле кинәнгән иде инде...

...Наил әбзине әнәй аерым яратты. Үскәндә шуграк иде ул безнең... Иртә белән иң беренче әнәйнең хәлен ул килеп белә иде. Иртәнге алтыда ук бара! Кызганыч, Наилез 52 яшендә үк китте... Фидаил абый аңардан да иртәрәк барып әнәйнең хәлен белә иде. Көн саен!

...Без үскәндә жиңгиләр белән дә тордык. Әнәй киленнәре белән бер сүздә булды. Безне жиңгиләр белән беррәттән эшләтте. Утырып тору юк иде бездә. Ул үзе дә шундый иде бит: жиңнәрен сызганып куя иде дә, әле идән юа, әле савыт-саба... Соңгы елны гына эшләмәде.

...Үземнең балам булмады, дип, үкенгән белмибез. Бәлки өтәй таптырмагандыр, ике төсле булмасыннар дип, ә ул безнең хакка шуның белән ризалашкан... Кечкенәләргә барыбер көнли идек аңардан, син Фәнисне, Фаилне күбрәк яратасың, дия идек.

...Төп йортта, ул килгәндә күкрәк баласы гына булган Фәнисез белән яшәде әнәй. Туганыбыз да, килебез дә асыл булдылар. Әнәйнең үзенә бер бүлмә иде – ямь-ле төштә торды. Фәнис гел: «Дамира, әнәйне эшләтмә», – дия иде.

...Туган көнөндә, 8 Мартларда, гаеләрдә әнәй янына жыела идек. «Бер киёмем дә үзем сатып алмаган бит, барысы да сезнең бүләкләр», – дип куана иде. Киём-салымы күп иде. Туйлар, бәби чөйләре еш булды: әнәйнең 20 оныгы, 41 оныкчыгы бар. Бөтенез аңа рәхмәтле булганны белеп, тоеп китте ул. Үзе дә безгә рәхмәтне еш әйтә иде. «Шөкер, үз йортым, үз оланнарым бар. Сез шулкадәр яхшы булдыгыз», – дия иде. Үзез без тормышка чыккач, әнәйнең кадерен тагын да күбрәк аңладык.

...Өченче ел кыш көне кинәт хәле китте. Безне үстергәндә калган уразаларын тота икән! «Көн кыска вакытта тырышам әле, кызым», – ди. Шул озын жәйгә көннөрдә дә уразасын калдырмады.

...Алдагы көнне хәлен белергә кергән идек. «Кызым, чәчемне үр әле. Кечкенә вакытта синекен ничек каты итеп үрә идем, шулай үр, сүтелмәсен. Тагын кайчан үрелә әле ул?» – ди. Безнең белән утырып чәй эчте. Шунда: «Бәхил булыгыз, бөтенезгә мәңгә рәхәт күрегез», – диде. Ә иртән, намаз вакытында, кече килебезгә шалтырата: «Әнәй уңайсызланды», – ди. Күңеле яхшы булганга, авырып та ятмады, кулга да калмады: 87 яшендә тыныч кына китте дә барды. Декабрдә бер ел булды менә. Янында утырып, соңгы сулыш алганын да сизмәдек, йоклап китте дип кенә белдек. Бу аңа Аллаһы Тәгаләнең бүлгә булгандыр...

...Әнәйнең ашларын һәркайсыбызның үткәрәсе килә. Шуңа күрә бер көнне бер-бер артлы өчәр йортта уздырабыз. Аны зурларга теләүдән инде бу... Догадан калдырганыбыз юк. Аңа булган рәхмәтләребез чиксез. Әнәйнең урыны жәннәттә булсын!..

* * *

Хатирәләргә очы-кырые юк. Кай урында елап, кай урында көлеп сөйләләр. Яратып! Якын итеп! Һәр сүзләрендә – Анага булган чиксез хөрмәт. Кире юлга кузгалганчы, мәдрәсәгә сугылабыз. Тукай урта мәктәбендә күп еллар директор булып эшләгән, бүген «Тукай» мәхәлләсе мөгаллимәсе Әминә ханым Баһаветдинованың сүзләре дә Гөлсайран апа турында.

– Гөлсайран аптый – туганнан-туган апам иде. Әтиез Карагандада шахта астында кала. 42 яшәтә... Шуннан соң әни безне – дүрт баласын жыеп авылга кайта. Бик еш чирли иде ул. Йөрәк өянәге... Аны югалтудан гел куркып яшәдек. Әнине больницага алып китүгә, безгә Сайран аптый килеп житә. «Сез тырышып укысагыз, әниезгә терелә. Бер-ике көннән янына алып барам», – ди. Камыр куеп жибәрә... Эшкә батыр иде ул. Ә күңеленә иркенлегә! Шулкадәр мәзәкчән – еларга теләгән жирдән көлеп жибәрәсең...

Унынчы класста укыган чагым. Әбелгас абыйның хатыны үлгән дигән хәбәр таралды. Шулкадәр кайгырдык! Безнең авыл шул чакларда ук бердәм иде.

Берничә көннән әни янына Гөлсайран аптый килде. «Фәүзия жиңги, шундый хәлләр... Нишлим икән?» – ди. Әни уйлап та тормыйча: «Сайран, синең йөрәгәң, синең күңеләң беләнме?! Әлбәттә, булдырасың!» – диде. Соңрак аның әнигә: «Кечкенәсе буш күкрәкне әй суыра, әй суыра», – дип өйткәннен ишетеп калдым...

Үткән ел мәдрәсәдә лагерь эшләде. 7–8 нче класс кызлары белән куна да калдык. Йокларга яткач: «Апа, берәр нәрсә сөйләгез әле!» – диләр. Гөлсайран апа турында сөйләдем. «Апа, ничек барган ул курыкмыйча?» – диләр. Йөрәгенә бар кеше дә сыйганга, дидем... «Апа, аңа һәйкәл куярлык», – диделәр кызлар. Әйе, ул искиткеч көчле хатын-кыз иде. Барыбызга да үрнәк! Юкка гына Тукайның хатын-кызлар оешмасы Гөлсайран апа исемен йөртми.

Чуашстан. Комсомол районы.

Фото: Анна Арахамия

КАЙДА СИН, МОҢ?

Лилия
ГӨРӨЕВА

Әлеге жырны беренче тапкыр зур сәхнәгә Айдар Галимов алып менә. 1990 елда Туймазы шәһәрндә узган «Татар жыры» конкурсында «Моңнар кайтсын авылга» жырын башкарып жиңу яулый ул. Бу вакытта әле аның махсус музыкаль белеме дә, исеме дә, репертуары да юк. Тиздән татар эстрадасының популяр жырчысына әверелеп, Татарстанның һәм Башкортстанның халык артисты булачак егет армиядән яңа кайтып, әлегә Башкорт дәүләт университетының юридик факультетында укып йөри. Хитка әвереләчәк жырның сүзләрен Россиянең, Татарстанның һәм Башкортстанның Язучылар берлекләре әгъзасы, Татарстанның атказанган сәнгать эшлеклесе Рамил Чурагулов 1989 елда иҗат итә.

Моңнар кайтсын авылга

Рамил ЧУРАГУЛОВ сүзлөре,
Ризван ХӘКИМОВ көс

Авил киче. Тасмалардан
Эй агыла ят моңнар.
Нинди моңсу, эллә инде
Телсез калган гармуннар?

Кушымта:

Эйт, авылым, кайда соң моң,
Моң кайда соң, эйт, урам?!
Аулак өйле һәм гармунлы
Яшьлегемне сагынам.

Авил киче. Ник соң моңсу?
Күңелем буш. Ник шулай?
Өй түрөндә тальян гармун
Моң сагынып зар елый.

Йөрәкләргә очкын салып,
Гармунымда уйныймын.
Авылыма моңнар биреп,
Урамнарны буйлыймын.

Авил киче. Яшь йөрәкләр
Гармун-моңга сусаган.
Сөю булып моңнар кайтсын
Авылыма яңадан.

– Баштан ук Айдар Галимовка дип атап язылды ул, – ди автор шул елларны хәтерендә яңартып. – Минем Уфада торак хужалыгы трестында инженер булып эшләгән вакыт. Композитор Ризван Хәкимов белән бер оешмада эшләдек. Аның белән ижади дуслыгыбыз инде ныгыган, уртак жырларыбыз шактый иде. Шигырьне аңа укып күрсәттем. Төшке ашка кайткан жиреннән көен язып, уйнап күрсәтергә дип баянын ук ала килгән. Шул ук кичне Айдарны чакыртып, жырны аңа да тыңлаттык. Ошатты. Айдар ул вакытта «Авангард» мәдәният

йортында «Азамат» вокаль-инструменталь ансамблендә жырлый иде. Сәхнәдә төгә адымнарын атлыйгына башлаган еллары. Мөлаем, үзенчәлекле тавышлы тыйнак егет, дип, халык күңелендә яшъ жырчыга карата мэхэббэт кабынган иде инде. Шулай жиңел кулдан тиз генә ижәт ителсә дә, бэхетле язмышлы жыр булды ул. Хәйдәр Бигичев, Әлфис Кыямов, Асаф Вәлиев, Салават Фәтхетдиновлар да жырлады аны. Хәзер исә Динар Фәйсханов, Артур-Марат дуэты башкара. Башка жырчыларның да репертуарында ишетелгәли.

Язмышы бэхетле булса да, жыр үзе моңсу ноталарда язылган. Аны тыңлаганда күз алдына никтер нэкъ менә авылдагы Сабантуй киче килеп баса. Тымызык кына жәйге кич... Шагыйрь бәйрәмгә дип туган авылына кунакка кайткандыр да, клубка дискотекага жыелган яшьләрнең чит телдәге заманча жырларга күңел ачуларына уфтанып, яшьлегендә күңелен жилендергән тальян тавышын юксынып, шушы сүзләрне язгандыр кебек: «Авил киче. Тасмалардан эй агыла ят моңнар...»

– Ә бит бу жыр, чынлап та, сагыну турында, – ди Рамил әфәнде. – Мин Башкортстанның Кырмыскалы районы Иске Акташ авылынан. Шулкадәр матур яклар! Комарзак сыртыннан челтерәп төшкән Инжәр елгасы безнең авыл янындагы Семгә коя. Авылыбызда Хажә исемле скрипкачы бабай яшәде. Үзлегеннән өйрәнәп, фанерадан ясый иде ул аларны. Аның шул үзе ясаган скрипкасында борынгы озын көйләрне моңлы итеп уйнаганын әле дә хәтерлим. Балачакларымны искә төшерсәм, күңеләмә иң беренче булып Хажә бабай килә. Колагыма аның скрипкада уйнаганы ишетелә. Авыллар гөрләп тора иде бит ул елларда. Һәр гаиләдә дүртәр-бишәр бала үстек. Урамнарны тутырып көтү кайта. Кич белән күрше-тирә халкы берәрсенә капка төбенә жыелышабыз. Кайчагында Хажә бабай скрипкасын да алып чыга. Аңа тальян гармун кушыла.

Безнең авылда тальянда уйный белмәгән кеше сирәк булгандыр. Татар халкы гомергә жыр белән яшәгән. Шахтага төшсә дә жырлаган ул, тауга менсә дә көй сузган...

Бермәл ничектер авыллар тынып, моңнар онытылып калды кебек. 1980 нче еллар ахыры – илебезнең акрынлап кына социализмнан капитализмга күчеп барган чоры иде бит ул. Берәм-берәм башта авыл клубларында утлар сүнде – үзешчән фольклор ансамбльләре, халык театрлары таралды, авылдан яшьләр китте. Аннары инде берәм-берәм мәктәп ишекләре бикләнде... Шәһәрдән кунаккагына кайткан оныкларга тальян гармуннарның, Хажә бабайның кулдангына ясаган скрипкаларының көе тансык түгел иде инде. Аларның күңелләрен чит-ят жырлар жилендерде. Тальян тавышын синтезаторларның электрон көе күмеп китте. Бу жыр әнә шундый уйлар кочагында калган чагымда туды. Үзем үскән шул авылның тальян моңын, халыкның ул еллардагы күңел күтәрәнкелеген, рухи халәтен сагынып яздым мин аны. Бик әрнеп, жаным өзгәленеп язылган жыр булганга, тыңлаучы да аны йөрөгәнә якын кабул итәдер, мөгаен. Жырның популярлыгын, озын гомерле булуын шуңа бәйлим.

Хәзер авылдагы кайсыгына өйгә кермә, шкаф башында чигүле япма белән капланган тальян моңаеп утыра. Ә шуны кулына алып уйный белүче кешеләр инде юк диярлек. Югыйсә тальян гармун – татар халкының бренды бит ул. Чигүле калфак-түбәтәй, чигүле читек, чәкчәк кебек үк, тальян да – татарның тамгасы. Шөкер, акрынлап чигүле калфак-түбәтәйләребез яңадан тормышыбызга кайта башлады. Мин ышанам – озакламый тальян гармуннарыбыз да телгә киләчәк. Татар халкы моңсыз яши алмый ул. Сөю булып, ул моң барыбер яңадан авылларыбызга кайтачак әле!

Фото: гаилә архивынан

**Сорауларга Казан шәһәренең
21 нче студентлар
сырхауханәсе офтальмологы
Лилия РӘХМӘТУЛЛИНА
җавап бирә.**

Эшем гел язучысы белән бәйлә.
Бик вак шрифты белән язылган
язулар укырга туры килә.
Моның күзләргә зыяны күптәр
инде? Вак язучылар укучыларда
кеше суыкка аламы?

Вак хәреф белән язылган текстларны укучы күзгә күрү сәләтенә зыян китерергә мөмкин. Күзгә цилиар мускулы озак вакыт кысылып торучы аркасында күзләрдә аккомодация спазмы башлана. Нәтиҗәдә, күзгә еракта күрү сәләте кими, ә якиннан караганда күз тиз арый. Бу хәлне булдырмас өчен, әледән-әле күзгә ял иттереп, күзгә ясап алырга кирәк. Борчылмагыз, аккомодация спазмы суыкка китерми, аны дәвалап була.

Безнең әбидә глаукома чире булган. Картайган көннә дә суыкка ала.
Глаукоманы нәселдән дә килә, диләр. Аны вакытында ачыклар өчен
нинди тикшеренүләр узасы?

Дөрестән дә, глаукома чире нәселдән дә булырга мөмкин. Күптәрле факторлар аркасында күрү нервысына зыян килә. Глаукоманы вакытында ачыклау өчен, 40 яшькә кадәр елга – бер, кырыктан соң елга ике тапкыр күз табибына күрүгә торучы зарур. Нәселдә глаукома чире күзгә күрүгә, ничә яшьтә булуга карамастан, офтальмологка елга ике күрүгә тиеш. Глаукома вакытында күзләргә авыртмый, кайчакта күзгә күрүгә кискә күзгә күрүгә. Гадәттә, күзгә күрүгә сәләте кырыктан томаланып килә. Тикшерү этапларына табиб күзгә күрүгә басымны үлчәү, алгы камераның почмагын карау (гониоскопия), күзгә дару тамызып күзгә күрүгә тикшерү (офтальмоскопия), күрүгә кырыктан билгеләү, нерв дискасына томография ясау керә.

Якиннан начар күрүгә башладым. Күрүгә тагын да начараймасын өчен,
берәр чарасы юкмы икән? Күзләремне ничек тә саклайсы иде бит.

Якиннан начар күрүгә яки пресбиопия – яшь барган саен, күзгә күрүгә сәләте начарайа ул. Пресбиопия булганда якиннан предметларны ачык һәм җетеп итеп күрүгә булмый. Бу очракта офтальмологка мәрәҗәгать итеп, күзгә сайларга кирәк. Дөрес итеп сайланган күзгә күрүгә ярдәмдә күрүгә яхшыртуга мөмкин.

Күзләремне тикшертергә барган, факосклероз дигән диагноз куйдылар.
Окулистка барып җитә алганым юк әле. Бу нинди чир икән?
Аны ничек дәвалыйлар?

Факосклероз – күзгә күрүгә (хрусталикның) калынаюуы һәм күзгә күрүгә югалтуы ул. Күзгә күрүгә – ике ягы да күрүгә йомшак һәм сыгылмалы линза. Аның шушы күзгә күрүгә аркасында без якиннан да, еракта да яхшы күрүгә. Яшь барган саен, күзгә күрүгә да күзгә күрүгә – үтә күрүгә күзгә күрүгә югалып, тоныклана. Факосклероз әле катаракта ук түгел, шулай да күзгә күрүгә инде берникадәр тоныклану процессы башланган. Хрусталикның тоныклануын тоткарлау өчен махсус препаратлар бар. Тик әлеге процессны тулысынча туктатып булмый. Инде чын-чынлап катарактага әверелгәч, операция ясап, хрусталикны интраокуляр линзага алыштыруга туры киләчәк.

СОРАУ—ҖАВАП

Кадерле укучылар!

«Сорау–жавап» рубрикасына сездән сораулар кабул итәбез.

Жавап бирүче белгечләр: педиатр, гинеколог, стоматолог, невролог, хирург-ортопед, кардиолог, иммунолог-аллерголог, гастроэнтеролог, эндокринолог, офтальмолог һәм башкалар.

Үзегезнең һәм балаларыгызның сәламәтлегенә кагылышлы сорауларыгызны – 8 (843) 2-22-09-77 телефоны аша,

Казан шәһәре, Декабристлар урамы, 2 нче йорт адресы буенча яисә ssuum@yandex.ru электрон адресына «Сорау–жавап» дип язып җибәрә аласыз.

**Сорауларга Казан шәһәренең
8 нче балалар сырхауханәсе
мөдире, табиб-невролог
Олеся МИНАЗОВА
җавап бирә.**

Бертуган энемдә ДЦП дигән диагноз. Табиб аның генетик чир булуын, геннардагы мутацияләр аркасында килеп чыгуын әйтте. Мин икенче балама авырлы. Генетик авыру булгач, минем дә балама бирелмәс микән, дип куркам.

Балалар церебраль параличының генетикага бәйләнеше юк. Ул авырлы вакытта яки тудырган чакта баланың баш миенә зыян килеп, аның функцияләре бозылу аркасында барлыкка килә. Якын туганнар арасында әлеге чир белән авыручы булса да, киләсе буында ул тагын кабатланыр дип куркырга кирәкми.

Балабызга 2 яшь тулып китте. Әле сөйләшми. Кирәк әйберсенә «бу, бу», дип, бармагы белән генә төртөп күрсәтә. Кайнанам әйтүе буенча, әтисенәң дә теле соң гына ачылган. Ә мин бик борчылам. Бәлки, безгә ниндидер тикшеренүләр узарга кирәктер?

Баланың сөйләме 2 яшьтә формалаша башларга тиеш. Гадәттә, бу вакытта инде балалар ике-өч сүздән торган кыска җөмлеләр белән сөйләшә белә. Әгәр дә бу яшькә бала хәтта аерым сүзләр дә әйтми икән, һичшиксез, табибка күрсәтергә кирәк. Ләкин неврологка кадәр башта лорга һәм психиатрга күренергә киңәш итәм. Кайнанагызның сүзенә карап, «үз вакыты җиткәч сөйләшер» дип көтмәгез. Дәвалауны никадәр иртәрәк башласаң, шуның кадәр яхшырак, вакытны сузмагыз.

5 яшьлек улыбызның холкы бик кызу. Берәр нәрсә аз гына аныңча булмаса, уенчыкларын атып бәрәп, ярып китә. Бакчада берәр бала ялгыш кына кагылып китсә яки берәр әйберен алса, сугыша башлый. Бәлки, эш холыкта гына түгелдер? Бу берәр авыруның билгесе түгел микән?

Ярып китүнең сәбәпләре күп булырга мөмкин. Бу холык үзенчәлеге булырга да мөмкин, нерв системасындагы берәр тайпылыш та. Болай гына җавап бирүе кыен. Тикшеренүне балалар психологыннан һәм психиатр консультациясеннән башлагыз. Алга таба нишләргә кирәге шуннан соң билгеле булчак.

Физкультура дәресендә балабызның башына туп тигән. «Күз алларым караңгыланып китте», – ди. Хәзер менә башы авыртудан зарлана. Әллә шул вакытта баш мие селкенеп калды микән дип борчылам. Баш мие селкенү нинди нәтиҗәләргә китерә ала?

Баш мие селкенгәнме-юкмы икәнән травмадан соңгы бер-ике көндә нейрохирург ачыклай. Хәзер сезгә неврологка күренергә киңәш итәм. Сезнең очракта умыртканың муен өлешенә рентгенография, баш мие һәм муендагы кан тамырларына УЗДГ үткәргә кирәк. Баш авырту башка берәр чирнең дә билгесе булырга мөмкин. Балагызны кичекмәстән яшәү урыны буенча неврологка күрсәтегез, нинди тикшеренүләр узарга кирәген һәм ничек дәваланасын сезгә үл әйтер. Ни генә булмасын, баланың баш авыртудан зарлануы игътибарсыз калырга тиеш түгел.

Нәниләргә күчтәнәч!
Телефон камерасын QR-кодка якынайтып,
аудиоформатта язылган әкиятне
балагызга тыңлатыгыз.

ТАБЫН ЭТИКЕТЫ

Табын этикеты һәр культуралы кеше өчен кирәк. Өстәл артындагы һәркемгә уңайлы булсын өчен дә әлегә кагыйдәләрне белү мөһим. Уңышка омтылганнарға бу өлкәдә белемле булу да комачау итмәс, чөнки очрашулар, сөйләшүләр күбесә ресторан-кафеларда үтә. Шуңа күрә дә үзеңне матур итеп тота белү шарт, чөнки кешенең тәрбиялелелек дәрәжәсе аралашуда күренә. Этикет буенча белгеч Айсылу ГАРИПОВА киңәшләре.

?

Өстәл артында ничек утырырга?

Табын артында уңайлы итеп утырырга кирәк. Өстәлгә терәлеп утыру да, артык читкә китү дә уңайсыз. Өстәл белән гәүдә арасы бер кул учы ераклыгында булса яхшы. Гәүдә, кулларның ничек торыуына игътибар итегез. Туры утырыгыз, артык иелеп ашамагыз. Терсәкләрне өстәлгә куеп, жәелеп утыру – әдәпсезлек.

?

Туқыма салфеткалардан ничек кулланырга?

Туқыма салфеткалар киёмне пычранудан саклау өчен билгеләнгән. Шуңа күрә беренче ашны китергәч кенә урталай бөкләнгән салфетканы бөкләнгән ягын үзегезгә каратып, тез өстенә салыгыз. Ашаганнан соң салфетканы өстәлгә – тәлинкәдән уң якка куегыз.

?

Кайчан ашый башларга?

Өстәл артында утырган бар кешегә дә ризык куелып бетсен. Кунакта булсагыз, хужалар ашый башлагач кына кашык-чәнечкеләргә үрелегез. Кайнар аш суынмасын өчен, алар сезгә ашый торырга тәкъдим итәргә мөмкин, бу очракта аларны көтмәсегез дә була.

?

Ашау процессы

Тыныч кына, башкаларның апитетын бозмый гына ашап-эчү хәерле. Ризыкны авызыгызны йомган килеш кенә чәйнәгез. Күп итеп кабып ашарга да, авыз тулы ризык белән сөйләшәргә дә киңәш ителми. Ераграк куелган ризыкка кеше аркылы үрелү – әдәпсезлек, күршегездән алып бирүен әкрән генә сорагыз. Өстәлдәге ризыкларны үз кашык-чәнечкегез белән алу – матур түгел. Махсус аш-су приборлары куелган булса, алар белән кулланыгыз. Кашык-чәнечке тоткан килеш кулларыгызны болгап сөйләшмәгез. Бөтен кеше ашап туйгач кына өстәл артынан кузгалыгыз.

?

Өстәл бизәү

Өстәл сервировкасы белән таныш булмаганнар тәлинкә янына тезелгән кашык-чәнечке санынан аптырап калырга мөмкин. Приборлардан дәрәс куллана белү, эстетик ашау – үзе бер сәнгать ул. Кашык-чәнечкеләр белән куллануның үз тәртибе, үз жае. Ул хакта алдагы саннарыбыз да сөйләшербез. Әлегә бу жәһәттән гомум этикет кагыйдәләрен генә әйтеп китәм. Чәнечке тәлинкәдән сул якта – «тешләре» белән өскә каратып куела. Уң якта – үткен ягы эчкә таба каралган пычак һәм кашык. Ипи өчен кечкенә тәлинкә – сул якта. Өстәрәк – десерт өчен аш-су приборлары. Бокаллар – уң якта, пычаклардан өстәрәк. Әгәр дә ризыкны нинди прибор белән ашарга кирәген белмәсегез, тәлинкәдән иң еракта торган чәнечкене алыгыз. Оттырмассыз. Аннан, әкрәнләп-әкрәнләп, тәртип буенча тәлинкәгә якинрак куелганны кулланыгыз.

?

Кечкенә сумканы өстәлгә куярга ярыймы?

Сумканы гына түгел, күзлекне дә, машина ачкычын да, телефонны да өстәлгә кую этикет буенча рәхсәт ителми.

?

Ирен буялган булса, кашыкта бокалда иннек эзе кала. Бу очракта нишләргә?

Иннек эзе калырга тиеш түгел, шуңа күрә ашый башлаганчы ук иреннәргә жайлап кына салфетка белән сөртеп алыгыз.

?

Ашаганда кашыйк йә чәнечке төшеп китсә, нишләргә?

Борчылмагыз да, акланырга да кирәк түгел. Гафу үтенегез дә трапезаны давам итегез. Официантны чакырып, яңа прибор китерүен сорагыз.

?

Өстәл артында теш арасын чистарту дәрәсме?

Нич тә дәрәс түгел! Шулай ук макияжны, чәчләргә тәртипкә китерү дә урынсыз. Аның өчен махсус бүлмә бар.

Аш-су приборлары ни сөйли?

Ашаганда берәз пауза алырга телсез икән, кашык-чәнечкеләргә рәсемдәгечә куегыз (← рәсем). Ашап туйганны аңлатыр өчен, аш-су приборлары тәлинкәгә рәсемдәгечә куела (рәсем→).

ЧЕТЕРЕКЛЕ СӨЙЛӘШҮ

Бар да гармонияле булган гаилә мөнәсәбәтләренә көннәрдән бер көнне салкынлык йөгәрә. Юк, шул ук көндәлек сөйләшүләр кала анысы, ә менә йокы бүлмәсендәге икеңә генә билгеле булган атмосфера үзгәрә.

Бу «пауза» уртақ фикергә килеп тукталса, куркыныч юк, ә менә ир-ат үзе генә хәл итә икән, сораулар тумый калмый. Без, хатын-кызлар, бик сизгер халык, шундук сизеп алып фаразлар кыла башлыйбыз. Ә бу фаразлар күп вакыт юньлелеккә алып бармый. Димәк, хыянәт итә дип нәтижә ясарга яратабыз. Ә бит бу аның белән генә бәйле түгел...

УЛ БИК КҮП ЭШЛИ. «Ир-ат үз карьерасына артыгы белән игътибар биргәндә, хатынына булган дәртен бермә-бер кимергә мөмкин», – ди нейрпсихолог Сидни Серуто. Иң дәрәҗә юл – эш белән шәхси тормыштагы балансны югалту турында ирегез белән утырып сөйләшү. Эштәге проблемаларны ничек тә өй ишеге артында калдырып керү җаен бергәләп эзләү дәрәҗә булып.

ТЕСТОСТЕРОН ДӘРӘҖӘСЕ ТҮБӘН БУЛУ. Тестостерон – төп ир-ат гормоны. Нәкъ менә ул интим тормыш өчен дә җавап бирә. Бу гормон кимүдән күпләр җәфа чигә. Медицина күрсәткелләренә караганда, 30 яшьтән соң ир-ат организмында тестостерон эшләнү елдан-ел кими. Түбән либидодан битәр, бу вакытта ирләрнең көче кимүе, көефе начарлануы, тиз аруы, мускул массасын югалтуы күзәтелә. Табибка мәрәҗәгать итеп, тестостерон дәрәҗәсен күрсәтә торган анализ бирү яхшы булып. Бу раслана икән, пошаманга төшмәгез. Проблеманы гормональ терапия ярдәмендә хәл итеп була. Билгеле, дөвалауны бары тик белгеч билгеләргә тиеш.

ИР-АТ МЕНОПАУЗАСЫ. Әйе, әйе, бездә генә түгел ирләрдә дә була торган хәл ул. Бу күренеш андропауза дип атала. Нәкъ менә ул ир-атларда яшь барган саен, тестостерон дәрәҗәсе кимү өчен җавап бирә. Элек сезне күрүгә күзләре яна башлаган ирегез, хәзер өр-яңа күлмәгегезгә дә игътибар итми икән – артык борчылмагыз. Моның сәбәбе һич тә хыянәт түгел, ә ир-атта булган биологик үзгәрешләр.

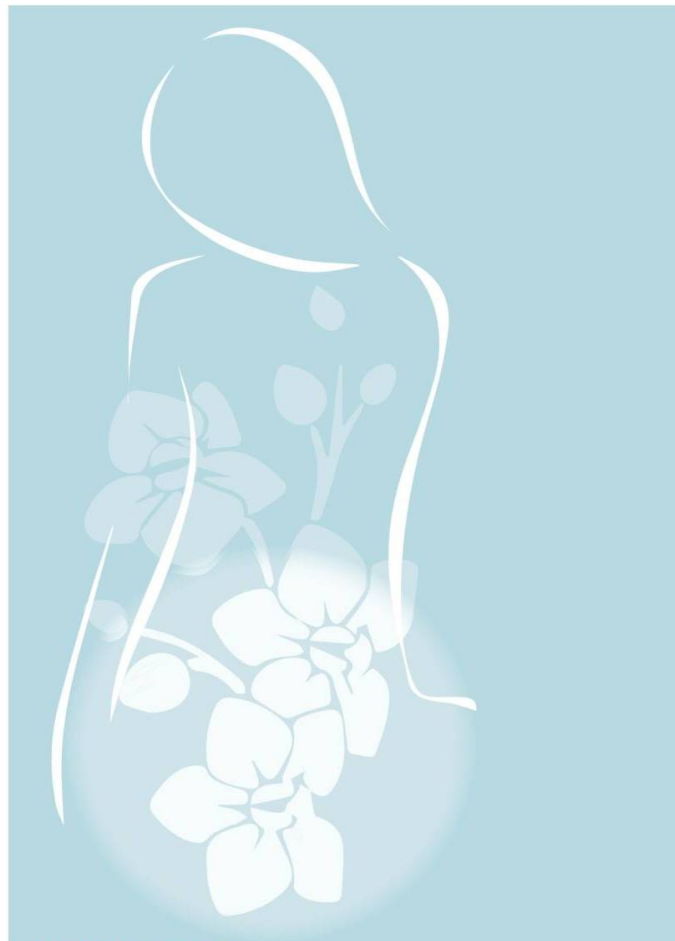
АРТЫК АВЫРЛЫК. Медицина тикшеренүләре күрсәткәнчә, симерү һәм физик активлык җитмәү хатын-кызларның – 43, ир-атларның 31 процентында интим тормышларында проблемалар артуга китергән. Табиблар әйтүенчә, артык майлы һәм баллы ризыклар ашаган кешеләр үзләрен бик арыган итеп хис итә, хатынына карата да битарафлык сезелә башлый.

СОЦИАЛЬ ЧЕЛТЭРЛЭРГӘ АРТЫК КҮП ИГЪТИБАР БИРЭСЕЗ. Әйе, бу да проблемага әйләнә бара. Комментарийлар, лайклар, кемнәрнеңдер гламур тормышын күзәтеп бару. Болар барысы да якин кешегез белән үткәрәсе вакытны алмасын иде. Социаль челтәрләр дигән сүз йокы бүлмәгездә булырга тиеш түгел. Ул берничек тә шәхси тормышыгыздан мөһимрәк була алмый инде.

АЛКОГОЛЬ ҺӘМ АНТИДЕПРЕССАНТЛАР. Евросоюз илләрендәге ир-атлар антидепрессантлар эчү сәбәпле, интим тормыштан баш тарта икән. Безнең илдә әлеге терапия популяр түгел, ә менә алкоголь эчемлекләр кулланып, ял итү гадәте бар әле. Кайнар эчемлекләр белән мавыгу потенциягә нык суга, бигрәк тә өлкән яшьләрдә.

ИРЕГЕЗНЕ ХАТЫН-КЫЗ БУЛАРАК КЫЗЫКСЫНДЫРМЫЙСЫЗ.

Үзегезгә – битарафлык, ә ирегезнең башка хатын-кызлар белән кызыксынуын сезәсез икән, монда инде гаеп үзегездә булырга мөмкин. Үзегезгә башка күз белән карарга өйрәнгез. Ир-ат булсагыз, сезнең көбек хатын-кыз белән кызыксыныр идегезме? Шул сорауга да җавап табарга тырышыгыз.

НИШЛЭРГӘ?

- **СӨЙЛӘШЕГЕЗ.** Чын күңелдән борчылып, нәрсә булганы турында сорагыз. Барысын да шундук ачып салмас. Ир-ат оят яки уңайсызлык кичерергә мөмкин. Җайлап кына сөйләшергә тырышыгыз. Бергәләп табибка барырга тәкъдим итегез.
- **МӨНӘСӘБӘТЛЭРНЕ КӨЙЛӘГЕЗ.** Ирегез белән ике арада конфликт яки аңлашылмаучылык килеп чыкса, әлеге проблеманы хәл итәргә тырышыгыз. Мөстәкыйль рәвештә генә көйли алмасагыз, психологка мәрәҗәгать итегез.
- **ИНТИМ ТОРМЫШЫГЫЗГА ЯҢА ЭНЕРГИЯ БИРЕГЕЗ.** Йокы бүлмәсендәге тормышыгыз турында уртага салып сөйләшүдән читенсенмәгез. Гадәтләнгән калыплардан чыгыгыз. Башкачарак яратышу, ниндидер бер яңалык сексуаль тормышта яңа очкыннар булдырырга мөмкин.

Кирәк

2 тавык түше / 2–3 помидор /
200 г каты сыр / 6 аш кашыгы
кибет каймагы / бер тотам петруш-
ка / 1–2 тырнак сарымсак / 2 аш
кашыгы соя соусы / тәменчә тоз-
борыч / пергамент кәгазе

«Көймә»дәге тавык түше

Була бит ул уңган кызлар – гап-гади көндәлек ризыкларны да бәйрәм табынына куярлык итеп әзерли беләләр. «Алтын куллы», диләр андыйлар турында. «Аш-су» сәхифәбезнең кунагы Филсинә ӘХМӘТГАЛИЕВА – әнә шундый уңган-булган хужабикәләрнең берсе. Бүгөн ул укучыларыбызга жайлы да, шул ук вакытта үзенчәлекле дә бер рецепт тәкъдим итә. Аның үзенчәлеге – табынга биру рәвешендә, һәр кисәк аерым «көймә»дә пешерелә. Филсинә – Арча районы Иске Кишет авылы кызы. Бәхет эзләп еракларга китмәгән ул, авылдаш егете Фәрдүс белән нык, тату гаилә корган. Рәсим һәм Айнур исемле ике егет үстергәннәр. Авылда яшәсә дә, Филсинәнең дуслары ун меңнән артык. Ул – блогер, социаль челтәрләрдә тормышындагы яңалыклар белән уртаклаша, файдалы киңәшләр бирә. «2016 елда кызыксынып кына үзөбезнең көндәлек тормыштан фотолар куя башлаган идем, хәзер ул минем яраткан хоббиема әйләнде», – ди Филсинә. Биредә – авыл тормышы да, тәмле рецептлар, бәйләм үрнәкләре, чәчәк үстөрү серләре дә... Алар яшәгән йорт жәен чәчәкләргә күмелсә, кышын капка төпләренә әкият геройлары тезелешә. Барысына житешә Филсинә. Коеп куйган артист та әле үзләре. Фәрдүс – гармунчы, Филсинә исә биергә һәм сәхнәдә шаян рольләр башкарырга ярата. «Шулай да иң яраткан шөгылем – тәмле ризыклар пешерү», – ди үзе. Филсинәнең бу рецепты сезгә дә ошар дип уйлыйбыз.

Эш барышы

■ Тавык түше хужалыкныкы булса, аның тиресен салдырып, урталай бүлөбез. Һәр кисәкне, китап ачкан кебек, яннан кисеп, тагын ике өлеш итәбез. Шулай итеп, бер түштән дүрт кисәк чыга. Гадәттә, кибеттә лотокларга куеп сатылган түшләр инде урталайга киселгән була, аларның һәрберсеннән икешәр кисәк чыгачак.

■ Кисәкләрне тактага тезеп, полиэтилен элпә белән каплайбыз һәм махсус чүкеч белән суккалап, чак кына тапалыйбыз. Артыгын юкартырга кирәкми, берәз йомшарса, шул җитә.

■ Тапаган итнең ике ягына да тоз, борыч сибәбез. Кул белән ышкып, тәмләткечләрне иткә сеңдерәбез.

■ Барлык кисәкләрне бер савытка салып, соя соусын өстибез һәм итне 15 минут маринадлыйбыз.

■ Ул арада пергамент кәгазеннән «көймә»ләр ясыйк. Безнең тавык түше табынга да «көймәдә» килеш биреләчәк. Аларны ике катлы итеп ясау отышлырак. Баш-башларын конфет кәгазен бөргән кебек, бөрөп кенә дә куярга мөмкин. Степлер белән беркетә аласыз. Пергамент урынына фольга да кулланырга була.

■ Каймакка ваклап туралган петрушка (петрушка яратмасагыз, укроп алыгыз), вак угычтан уылган сарымсак кушып, соус ясыйбыз.

■ «Көймә» төбенә маринадлаган тавык итен салабыз. Ит өстенә бер аш кашыгы каймаклы соусны ягабыз.

■ Помидорларны бик юка итми генә телемләп турап, ит өстенә тезәбез. Иң өскә эре угычтан уылган сыр түшәлә.

■ Тавыклы «көймә»ләр алдан ук 180 градуска кадәр қызган мичтә 30 минут пешә.

■ Теләгән кеше ит астына телемләп туралган бәрәңге дә түшәп калдыра ала. Болай тагын да туклыклырак була.

■ Итне «көймә»дән алмыйча гына, кайнар килеш табынга чыгарабыз. Өстен яшел аш тәмләткеч үләннәр белән бизәсәң, матуррак, бәйрәмчә күренә.

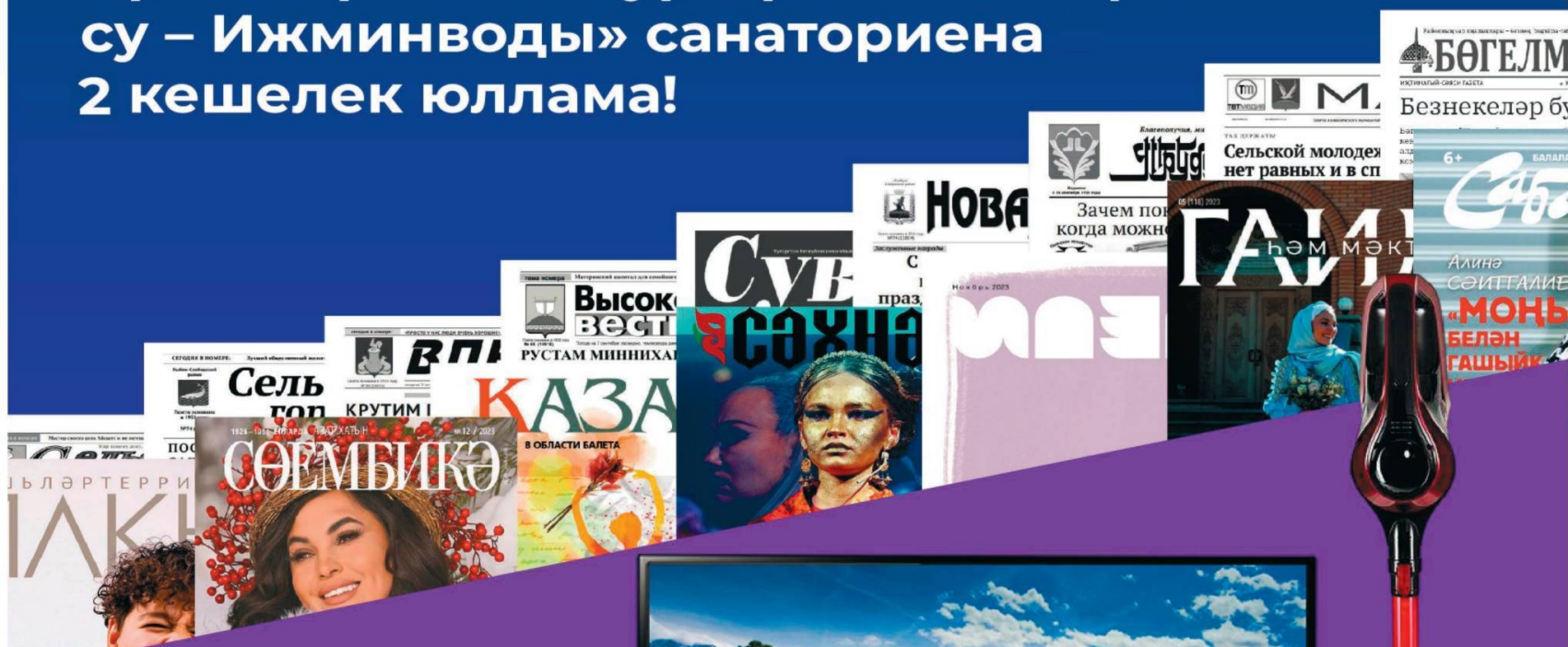
Ашларыгыз тәмле, табыннарыгыз мул, еллар имин булсын!

Фото һәм видео: Анна Арахамия Видеоны карар өчен смартфонның камерасын QR-кодка якынайтыгыз. >>

Телевизор, вертикаль пылесос, ипи пешерә торган җайланма һәм башка бүләкләр от. Иң зур бүләк – «Шифалы су – Ижминводы» санаториена 2 кешелек юллама!

ТАТ
МЕДИА

**Бүләкләрне уйнату
2024 елның 8 февралендә узачак.**

ЯЗЫЛ

«ТАТМЕДИА» АҖның бер газета һәм бер журналына языл (акциядә катнашучы басмалар белән tatmedia.ru сайтында танышып була)

ҖИБӘР

«Акция» билгесен куеп, язылу квитанцияләренең копиясен безгә 2024 елның 22 гыйнварына кадәр җибәр (телефон номерыгызны язарга онытмагыз!). Адрес: 420066, Казан шәһәре, Декабристлар урамы, 2 яки podpiska@tatmedia.ru

ОТ

Телевизор, вертикаль пылесос, ипи пешерә торган җайланма һәм башка бүләкләр от. Иң зур бүләк – «Шифалы су – Ижминводы» санаториена 2 кешелек юллама!

Әлеге чараны оештыручы, кагыйдәләре, бүләкләр саны, уйнату вакыты һәм урыны хакында мәгълүматны tatmedia.ru сайтында белә аласыз. Акция 2023 елның 16 ноябреннән 2024 елның 20 мартына кадәр уздырыла. Гаризалар 22.01.2024 кадәр кабул ителә. Реклама. Яшь чикләве 16+. Бүләкләр рәсемдәге белән тәңгәл килмәскә мөмкин.

ТАТАРСТАН КИТАП НЭШРИЯТЫНДА БАСЫЛГАН ЯҢА КИТАПЛАР

**НӘҖИП НӘККАШ.
ШӘМАИЛ ●**
гарәби каллиграфия. —
163 б.

**КҮҢЕЛГӘ ИЛҖАМ
КИЛӘ ● АЛЬМАНАХ ●**
шигырьләр, хикәяләр,
повестлар, пьеса. —
655 б.

Танылган рәссам-хаттат, Габдулла Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты Нәҗип Нәккашның альбомына туксанынчы еллардан башлап бүгенгә көнгә кадәр иҗат ителгән әсәрләре туплап бирелде. Әсәрләр арасында дини эчтәлектәге шәмаилләр, плакатлар: Коръән аятләре, пәйгамбәребез хәдисләре бар. Автор Габдулла Тукай иҗатына аерым игътибар бирә. Ул шәмаилләрдә, ләүхәләрдә хәдисләр белән шагыйрьләребезнең иҗаты бергә кушылган. Шулай ук Хисам Кятиб, Мөхәммәдъяр, Сәйф Сараи, Мәҗлиси, Габделҗаббар Кандалий, Гали Чокрый, Акмулла, Мәҗит Гафури кебек шагыйрьләребезнең шигыйрьләрен дә Нәҗип Нәккаш шәмаилгә әйләндерә.

Мөхәррире — Венера Камалиева.

Кереш сүз авторы — сәнгать фәннәре докторы

Гүзәл Вәлиева-Сөләйманова.

Бу җыентыкта күбесенчә бүгенгә көндә актив иҗат иткән шагыйрьләребезнең, язучыларыбызның әсәрләре тупланган. Авторлар татар яшәгән бөтен төбәктән дә бар. Әлеге китапны укыгач, Татарстан, Башкортстан, Төркия җирләрендә ана телебездә яңа әсәрләр иҗат ителеп торуына, әдәбиятыбызның даими рәвештә баеп баруына инанасың. Әсәрләрне бер тында укып чыгасың. Көн кадына суккан мәсьәләләр дә күтәрелгән, мәңгелек темалар да читтә калмаган. Китапта өлкән буын әдипләребез дә, урта буын да, яшь буын да бар. Әлеге җыентыкта яшь язучыларның «Иделем акчарлагы», «Глаголица» конкурсларында, яшь журналистларның «Алтын каләм» фестивалендә Гран-при яулаган яшь шагыйрьбәз Гөлнәз Әхмәдиеваның әсәрләрен күрү аеруча сөендерә.

Төзүчеләре — Галимҗан Гыйльманов, Ленар Шәех.

Кереш сүз авторы — Ленар Шәех.

РЕКЛАМА

Рифат СӘЛАХ
әзерләде.

Кучкар. Фикердәшләрегез арасында сез — иң яхшы уенчы, иң популяр шәхес. Үзегезне лидер ролендә күрсәтерсез. Урта башкара торган эшләр уңыш китерер. Көчле һәм җитди көндәшегез барлыкка килүе ихтимал.

Үзгәбозау. Барысына да өлгерим дисәгез, атларга түгел, йөгәргә туры килер. Ниндидер яңа эшкә яки проектка алынсагыз, үкенмәсез. Профессиональгегезне арттыру өчен яңа мөмкинлек ачылыр.

Игезәкләр. Интеллектуаль үсеш чоры. Яңа идеяләр белән рухланырсыз, яңа мотивацияләр барлыкка килер. Бу айда белем үзләштерү, яңа һөнәргә өйрәнү җиңел бирелер, моннан файдаланып калыгыз.

Кысла. Үзегез өчен кызыклы ачышлар ясарсыз. Күңел күзегез ачылып киткәндәй булыр. Эзләгән әйбәрегез үз сезне килеп табар. Бу эш яки яңа шөгыль булырга да мөмкин. Эшлекле чаралар уңыш китерәчәк.

Арыслан. Каршылыклар ае. Яңа эшкә, катлаулы проектларга хәзергә алынмый торсагыз хәерле. Зур чыгым сорый торган эшләрегезне айның икенче яртысына планлаштырыгыз. Әңгәткә бирү өчен кулай вакыт түгел.

Сәмбелә. Бар нәрсәдә ачыклык яраткан Сәмбеләләргә үз сорауларына җавап алу өчен тырышырга туры килер. Серләр тулы романтик чорга аяк басасыз. Иҗат белән шөгылләнүчеләргә уңыш елмаячак.

Бизмән. Әгәр дә рухыгыз белән сез ирекле рәссам икән — алдыгызда бар мөмкинлекләр дә ачылачак. Хөрлек яратучыларга язмыш хәерхәллы. Тормыш сәхнәсендә сез нәкъ менә хәзер иң кызыклы һәм шәп роль башкарасыз.

Чаян. Тыныч чор. Үзегезне шаулап торган диңгез арында кебек хис итәрсез: тормышның зур-зур дулкыннары сезгә кадәр килеп җитмәячәк. Берникадәр пассивлык файдага гына. Бу вакытны үзегезгә багышлагыз.

Укчы. Көтмәгәндә генә популярлык казанарга әзер торыгыз. Сезгә сокланачаклар, сезнең сүзгә колак салачаклар. Яңа дуслар, фикердәшләр табарсыз. Үзегезне остаз яки укытучы ролендә сынап карарга туры килер.

Кәҗәмөгез. Язмыш сезгә кечкенә бүләкләр әзерли. Беренче карашка вак-төяк кебек кенә күренсәләр дә, рухи дөньягызга алар сезелерлек йогынты ясаячак. Яңалык эзләгән Кәҗәмөгезләр бөтенләй уйламаган җирдән керем табар.

Суояр. Үзегезне күрсәтү өчен яхшы форсат килеп чыгар. Айның энергетикасы мәхәббәт һәм хыял белән өртелгән. Суоярлар берьюлы берничә планета тәэсирендә булыр. Меркурий — яңа идеяләр, Марс уңыш вәгдә итә.

Балыклар. Эзләнүчән Балыклар чын мәгънәсендә хезинәгә тап булачак. Бу — бик ышлы сатып алу, яңа бизнес, яңа проект булырга мөмкин. Үзегез өчен бик тә файдалы һәм кирәкле мәгълүмат ишетерсез.

йолдызнамә
февраль

«Хатын-кыз
галәмә» сәхифәсен
Чулпан
ГАЛИӘХМӘТОВА,
Лилия ГЭРӘЕВА
әзерләде.

АК КАЛФАКЛЫ РӘССАМ

Чаллының талантлы рәссамы, Татарстан Рәссамнар берлеге әгъзасы Тәслия Мәжитова 1957 елның 21 июлендә Мәслим районының Сөякәй авылында туган. «Жаным-тәнем белән жиргә бергәүем сәбәплә, авылыбызның бар җәме, табигате кадерен беләм, туган авылым күренешләрен киндерләремдә еш сурәтлим», – ди рәссам ханым.

Тәслия Мәжитова 1979 елны Лениногорск педагогика училищесының сынлы сәнгать-графика бүлеген тәмамлаган. Мәслимнең Әмәкәй урта мәктәбәндә балалар укыткан. 1984 елдан «КАМАЗ»ның Автомобильләр җыю заводына рәссам-бизәүче булып эшли башлаган. Ире Гамил белән балалары Альберт һәм Ләйсәнне үстергән. «Улыбыз – төзүче, кызыбыз – рәссам-проектлаучы. Кул эшләнмәләре остасы Ләйсән сәйлән белән төрлө картиналар да чигә», – ди Тәслия ханым.

Оста үзенә үзенчәлекле картиналарын 40 яшендә генә иҗат итә башлаган. Алар – экспрессив, реалистик сынлы сәнгать мәктәбе кануннарына нигезләнгән импрессионизм юнәлешендәге әсәрләр. Чаллы дөүләт педагогика институтының сынлы сәнгать-графика факультетында читтән торып укый башлавы да нәкъ шул елларда. Әүвәл пейзажлар иҗат иткән, аннары натюрморт жанрын ошата төшкән. «Мондый ясау рәвешә үзеннән-үзе барлыкка килде кебек... Тормышны бик яратуым, аны һәрвакыт куанып кабул итүем бар хезмәтләремдә дә чагыла», – ди ул. Киндерләрендәге динамика, энергетика куәте, төс палитрасы, кабатланмас язучы стили белән башкалардан аерылып торган чын талант ул Тәслия Мәжитова.

Беренче шәхси күргәзмәсен рәссам ханым 2005 елда Чаллы картиналар галереясында ачкан. Шәхси күргәзмәләре районнарыбызда, шәһәрләребездә еш оештырылган. Этнография белән бәйлә картиналарының күбесе шәхси тупланмаларда, музейларда, картина галереяларында урын алган.

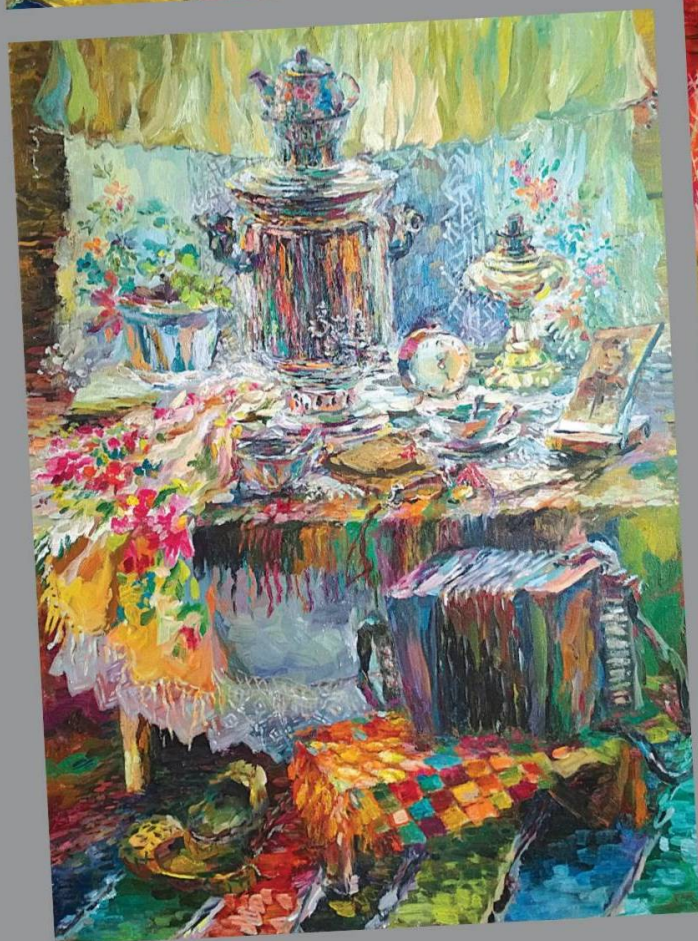
«Өбездә әнкәйнең чигүле мендәр тышлары, төрәзә пәр-дәләре, челтәрләр тастымаллары һәм башка кул эшләнмәләре җитәрлек иде, хәзер аларның барысы да үземдә саклана инде. Яңа композицияләр төзегәндә аларны еш кулланам. Әнием Әсхия рәсем ясавымны бик тә ошата, бар уңышларыма сөенә иде!» – дип искә ала ул.

Тәслия ханым Чаллыдагы 52 нче татар урта белем бирү мәктәбәндә рәсем дәрәсләре алып бара. 2023 елда Россиянең рәсем укытучылары арасында уздырылган дәрәжәле конкурста катнашып, «Сынлы сәнгать» номинациясендә беренче урынны яулавы үзе үк рәссамның таланты хакында сөйли.

Тәслия ханым матур идеяләр белән яши. Рәссам Рауза Иванова-Латыйпова белән бергә «Ак калфак» татар хатын-кызлары оешмасының Чаллы бүлеге әгъзаларын туплап, республика яисә халыкара күләмдәге «Ак калфаклы рәссамнар» оешмасын төзәргә, киләчәктә Татарстан, Россия хатын-кыз рәссамнарының һәм гамәли сәнгать осталарының иҗат эшләрен башка дөүләтләрдә дә экспозицияләргә тели ул. Безгә дә «Ак калфаклы рәссамнар» оешмасының күргәзмәләрен күрәргә насып булсын.

Тәслия Мәжитова әнә шундый ак уйлы, ак хыяллы, ак калфаклы рәссамыбыз ул безнең.

Зилә НИГЪМӘТУЛЛИНА

ТӘСЛИЯ МӘЖИТОВА

2024 ЕЛДА ДИНИ БЭЙРЭМНЭР

(нижри исәп буенча 1445–1446 нчы еллар)

12 гыйнвар – Рәжәб аеның беренче жомгасына каршы кич – Рәгаиб кичәсе. Мөхәммәд пәйгамбәрнең әтисе Габдуллаһ һәм әнисе Әминәнең бергә кавышканын искә алу кичәсе. Кече хаж – Гомрә хажы да шушы айда кылына.

6–7 февраль – Мигъраж кичәсе. Мигъраж уразасы 100 көн ураза тотуга тиңләнә.

24–25 февраль – Бәрәәт кичәсе, ягъни «ләйләтүл-Бәрәәт». Бәхет, уңышлар, изгелекләр иңә торган көн. Нәкъ шушы төнне һәркемнең ялварып сораган догаларын, үтенечләрен исәпкә алып, Аллаһы Тәгалә аларның язмышлары турында карар кабул итә торган төн.

11 март – Рамазан-шәриф ае һәм ураза башланган көн. Изге Коръән иңгән ай.

5–6 апрель – Кадер кичәсе. (Рамазан аеның соңгы унынчы көнендә дип фаразлана.) Кадер кичендә Аллаһы Тәгалә Мөхәммәдне пәйгамбәр итеп сайлаган. Бу көндә кылган игелекләр мең ай эчендә кылынган игелекләргә караганда да хәерлерәк. Кадер кичендә үтенеп сораган гөнаһлар гафу ителә, кылган догалар кабул була.

10 апрель – Ураза гаете.

15 июнь – Гарәфә көне.

16 июнь – Гайдел-Әдхә, Корбан гаете. Ураза тәмамлангач, нәкъ 70 көннән соң башлана торган Корбан чалу бәйрәме. Фарыз намазларын укыганнан соң Аллаһы Тәгалә ризалыгы өчен махсус догалар кылына.

17–19 июнь – Тәшрикъ көннәре. Имам вә жәмәгать белән намаз укыганда тәкбирнең вәжиб булуының мәгънәсе – адәм баласы Жир йөзенә яшәр өчен яратылды дип, сөенечтән тәкбир әйтүдер.

7 июль – нижри ел буенча яңа мөселман елы. 1446 елның башы. Хәерләр (зәкят) бирелә, изге гамәлләр кылына торган ай. Бу көнне Аллаһы Тәгалә игелек кылучыларның гөнаһларын ярлыкар, савапларын арттырыр.

15–16 июль – Гашура бәйрәме. Бу көнне мөнәжәтләр әйтелә, күп итеп дога кылына, ике көн рәттән ураза тотыла.

14–15 сентябрь – Мәүлид бәйрәме. Пәйгамбәребез Мөхәммәд (с. г. в.) туган көн. Бу көнне хәер-сәдакалар таратыла. Мәчетләрдә вәгазьләр укыла.